

ХУДАЛДААНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Г.Алтан-Оч (Ph.D),
Д.Жигваагүнсэл, Р.Оргилмаа,
Р.Нургүл, Ц.Элбэгзаяа*

АГУУЛГА

НЭГ. ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО БА ОЛОН УЛСЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ

- 1.1 Худалдааны бодлого
- 1.2 Олон талт худалдааны зохицуулалт

ХОЁР. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХУДАЛДААНЫ САЛБАРЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1. ОХУ-ын туршлага

- 2.1.1 “Худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай” хууль
- 2.1.2 “Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай” хууль

2.2. БНКазУ-ын туршлага

- 2.2.1. “Худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах тухай” хууль

2.3. ЯПОН Улсын туршлага

- 2.3.1. Худалдааны тухай хууль
- 2.3.2. Гадаад валют болон гадаад худалдааны тухай хууль

2.4. БНХАУ-ын туршлага

- 2.4.1. Гадаад худалдааны тухай хууль

2.5. БНСУ-ын туршлага

- 2.5.1. Худалдааны тухай хууль
- 2.5.2. Гадаад худалдааны тухай хууль

2.6. БНЧУ-ын туршлага

- 2.6.1. Худалдааны тухай хууль
- 2.6.2. Худалдааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль

2.7. ХБНГУ-ын туршлага

- 2.7.1. Худалдааны тухай багц хууль
- 2.7.2. Гадаад аж ахуйн тухай хууль

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

НЭГ. ХУДАЛДААНЫ БОДЛОГО БА ОЛОН УЛСЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ

1.1 Худалдааны бодлого

Олон улсын худалдаанд үйлвэрлэгчид, хэрэглэгчид шууд оролцох боловч олон улсын худалдаанаас олох ашгийн хуваарилалтад тэдгээрээс гадна зуучлагч, борлуулагч, тээвэрлэгч, санхүүгийн байгууллагууд, Засгийн газар зэрэг олон субъектууд оролцдог. Засгийн газар нь импорт, экспортын татвар, хураамж, зөвшөөрөл, лиценз зэрэг хэрэгслүүдээр дамжуулан худалдааг зохицуулна.

Засгийн газраас дотооддоо үндэсний хэмжээнд эдийн засгийн харилцаагаа цогц байдлаар зохицуулах, үүнд чиглэсэн эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхээс гадна дэлхийн бусад орнуудтай хамтран ажиллах, үндэснийхээ боломжид тохируулан эрх ашгаа хамгаалах, үндэсний үйлдвэрлэгчид, худалдаа эрхлэгчдийгээ дэмжин урамшуулах, эсхүл саад тотгор учруулах зэргээр тодорхой зорилго бүхий уян хатан арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхэд худалдааны бодлогоо чиглүүлнэ. Үндэсний боломж гэдэгт хүн ам, байгалийн баялаг, эдийн засгийн болон техник, технологийн чадавх, газар зүйн байрлал, уламжлал, ёс заншил зэрэг олон хүчин зүйлийг тооцож болно.

Гадаад худалдааны хувьд олон улсын худалдааны эрх зүйн орчин, бүс нутгийн орнуудын худалдаа, хамтын ажиллагаа, интеграцийн түвшин, томоохон орнууд, үндэстэн дамнасан корпорациудын баримталж байгаа бодлого зэрэг олон хүчин зүйл нөлөөлдөг.

Үндэсний Засгийн газар бүр олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүрэг, ялангуяа Дэлхийн худалдааны байгуулага(ДХБ)-ын олон улсын хэлэлцээрүүдээр хүлээсэн үүргийнхээ хүрээнд гадаад худалдааны бодлогоо хэрэгжүүлэх бөгөөд үр дүн нь эерэг, сөрөг аль нь ч байж болох талтай. Олон улсын практикт Засгийн газраас дараах 2 төрлийн гадаад худалдааны бодлогыг явуулж байна. Үүнд:

- Худалдааны либераль бодлого;
- Худалдааны протекционист(хамгаалах) бодлого.

Худалдааны либераль бодлогын үед төрөөс олон улсын худалдаанд аливаа зохицуулалтыг хязгаарлагдмал хүрээнд буюу маш бага хэмжээгээр хийдэг. Давуу тал нь харьцангуй зардал бага, бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хэрэглэгчдэд харьцангуй хямд үнээр хүргэх боломжтой, техник технологийг нэвтрүүлэхэд хялбар, захиргааны дарамт, хүнд суртал, хээл хахууль харьцангуй бага байдаг гэж үздэг.

Худалдааны протекционист бодлогын үед төрийн зохицуулалт их байдаг. Давуу тал нь үйлдвэрлэл, дотоодын зах зээлээ хамгаалах боломжтой, экспорт, импортын татвараас Засгийн газрын орлого нэмэгдэж, ажил эрхлэлт тогтвортой, өсөх хандлагатай байдаг байна.

Улс орон бүр өөрийн орны онцлог, эдийн засгийн хөгжлийн шаардлагад нийцсэн бодлогыг сонгон хэрэгжүүлдэг. Худалдааны протекционист бодлогыг өндөр хөгжилтэй орнууд, либераль бодлогыг эдийн засаг нь гадаад худалдаанаас илүү хамааралтай хөгжиж буй орнууд түлхүү хэрэглэж байна.

ДХБ-аас гишүүн орнууддаа татвараас бусад аргаар худалдааг саармагжуулах, саад тотгор учруулахыг зарчмын хувьд хориглосон байдаг боловч одоогийн байдлаар улс орнуудаас протекционист бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ импорт, экспортын татвар, тооны хязгаарлалт, лиценз, эрүүл ахуй, хорио цээрийн арга хэмжээ, татаас, саармагжуулах, хамгаалах арга хэмжээ зэргийг тодорхой хэмжээнд хэрэглэсээр байна. Худалдааны бодлого боловсруулахад эдийн засгийн үр ашгаас гадна улс төрийн бодлого, интеграцчилал, байгаль орчны бодлого зэрэг олон асуудлуудыг харгалзан үздэг.

ДХБ-аас гишүүн орнуудын Засгийн газарт гадаад худалдааг зохицуулахдаа тарифын бус аргыг аль болох хэрэглэхгүй байх, тарифын бус зохицуулалтаа тарифын зохицуулалтад шилжүүлэх бодлого баримтлахыг шаарддаг. Улс орнууд ДХБ-ын хэлэлцээрээр авсан үүрэг амлалтынхаа хүрээнд тарифаа чөлөөтэй зохицуулан тогтоох эрхтэй боловч тарифын хэмжээ нь үүрэг авсан (bound tariff) тарифын хэмжээнээс давахгүй байх, онцгой тохиолдолд демпингийн эсрэг хамгаалалтын арга хэмжээний хүрээнд илүү өндөр тарифыг зөвшөөрөгдсөн хэмжээнд, тодорхой хугацааны хязгаар дотор хэрэглэхийг зөвшөөрдөг байна.

Импортын тариф буюу татвар нь гол төлөв дотооддоо үнийн түвшинг барих, зах зээл, үндэсний үйлдвэрлэлээ хамгаалах, хөхиүлэн дэмжих зорилготой байдаг бол экспортын татвар нь бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшинг ахиулах, байгалийн баялгийн экспортын орлогоос иргэдэд хүртээх зорилготой байдаг байна.

ДХБ-д экспортын тарифын зохицуулалт байхгүй учир улс орнууд өөрийн худалдааны бодлогын хүрээнд зохицуулах боломжтой.

Засгийн газруудын зүгээс тарифын зохицуулалтыг дараах зорилгоор ашигладаг.

- Худалдааны нөхцөлөө шаардлагатай түвшинд барих;
- Дотоодын зах зээлээ хамгаалах;
- Шинээр “төрж” буй үндэсний үйлдвэрээ дэмжих;
- Эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлт хийх;
- Төлбөрийн балансыг зохих түвшинд байлгах үүднээс импортыг бууруулах;
- Макро-эдийн засгийн зорилтуудаа хэрэгжүүлэх... гэх мэт.

Улс орнуудын хэрэглэж байгаа тариф нь бараа бүтээгдэхүүний төрөл тус бүр дээр өөр өөр байх бөгөөд ДХБ-д элсэхэд үүрэг авсан тарифаас ихэвчлэн доогуур байна. Энэ нь Засгийн газрууд уян хатан, доогуур тариф тогтоож байгаад шаардлага гарвал тарифаа өсгөх, нөгөө талаас ДХБ-аас аль болох доогуур тариф тогтоохыг шаарддагтай холбоотой.

Засгийн газруудаас худалдааны бодлого хэрэгжүүлэхдээ а) тариф, б) тарифын бус арга хэмжээ, в) техникийн саад тотгорыг ашигладаг.

Тариф:

- Гаалийн тариф буюу экспорт, импортын тариф.

Тарифын бус арга хэмжээ:

- Татаас;
- Импорт, экспортын лиценз;
- Импорт, экспортын тооны хязгаарлалт;
- Сайн дурын хязгаарлалт;
- Бүтээгдэхүүний өртөгт эзлэх дотоодын хүчин зүйлийн хэмжээ, худалдан авалтын зохицуулалт;
- Мөнгө солилт, санхүүгийн шаардлага;
- Демпингийн эсрэг татвар;
- Хамгаалалтын арга хэмжээний татвар;
- Саармагжуулах арга хэмжээний татвар;
- Хил дээр авах урьдчилсан татвар;
- Эрүүл ахуй, эрүүл мэндийн шаардлага;
- Импортын бараанд борлуулалтын дээд болон доод үнийг зааж өгөх;
- Худалдааны хөнгөлөлт.

UIH.MN
СУДАЛГАНИЛСАН

Техникийн саад тотгор:

- Техникийн болон стандартын шаардлага тавих;
- ГШХО-тай компанид үндэсний норм, стандартыг хэрэглэхийг шаардах;
- Өрсөлдөөнийг хязгаарласан дотоодын эрх зүйн орчныг мөрдүүлэх;
- Оюуны өмчийг хамгаалах нийтлэг бус шаардлага тавих;
- Шилжин суурьших, визийн хатуу журам мөрдүүлэх;
- Засгийн газрын худалдан авалтад гадаадын компанийг ялгаварлан гадуурхах;
- Улсын худалдаанд онцгой эрх олгох, монополь эрхтэй байх;
- Гаалийн үнэлгээ, барааг гаалиас авахад хатуу журам тогтоох зэрэг арга хэмжээнүүд орно.

Түүнчлэн далайд гарцгүй байх, авто, төмөр замын хүчин чадал муу, хилийн боомтуудын тоо цөөн, валютын ханш, эрх зүйн орчин тогтворгүй байх нь худалдаанд саад болдог.

ДХБ-ын хүрээнд экспортын хязгаарлалтыг зөвхөн дараах тохиолдолд хэрэглэхийг зөвшөөрдөг. Үүнд:

- ✓ Олон улсын худалдаанд гарах бараа, бүтээгдэхүүний ангилал, чанар, стандартыг олон улсын норм, дүрэмд нийцүүлэх зорилгоор хязгаарлалт хийх;
- ✓ Хүнсний болон эдийн засагт чухал ач холбогдолтой тодорхой бүтээгдэхүүний хомсдол зах зээлд үүсэхээс болгоомжлох буюу тийм байдлаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд хязгаарлалт хийх.

Дараах тохиолдолд хязгаарлалт хийхийг хориглоно. Үүнд:

- ✓ Үндэсний түүхий эдийг боловсруулах тодорхой үйлдвэрийг дэмжих үүднээс хязгаарлалт тогтоох;
- ✓ Экспортлогчдын хоорондын өрсөлдөөнийг багасгах үүднээс хязгаарлалт тогтоох.

Олон улсын худалдааг ДХБ-ын хэмжээнд тогтоосон олон талт эрх зүйн зохицуулалт, НҮБ болон бусад олон улсын байгууллагаас гаргасан нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрх зүйн орчин, олон улсын тусгай эрх зүйн хэм, хэмжээгээр зохицуулдаг бөгөөд эдгээр 3 чиглэлийн хэм, хэмжээ нь олон улсын худалдааны суурь эрх зүйн зохицуулалтад тооцогддог.

ДХБ-ын хэмжээнд тогтоосон олон талт эрх зүйн зохицуулалт нь олон улсын худалдааны зарчмуудыг тогтоож, гишүүн орнуудын төр засгаас баримтлах худалдааны бодлогын үндсэн чиглэлийг тодорхойлдог заавал дагаж мөрдөх эрх зүйн орчин юм.

НҮБ-ын хүрээнд боловсруулсан томоохон баримт бичиг, конвенциуд нь улс хоорондын харилцааны үндсэн зарчмуудыг тогтоож, олон улсын эрх зүй, ёс заншлыг нэгтгэн ижилтгэж, нэгдсэн эрх зүйн орчинг бий болгосон байдаг.

Олон улсын тусгай эрх зүй нь худалдаа, хамтын ажиллагааны техникийн асуудлуудыг зохицуулах, маргааныг шийдвэрлэх зэрэгт чиглэгдсэн байдгаараа онцлогтой.

1.2.Олон талт худалдааны зохицуулалт

Олон талт худалдааны эрх зүйн орчныг Дэлхийн худалдааны байгууллага(ДХБ)-ын олон талт хэлэлцээний хүрээнд тогтоодог бөгөөд ингэснээр олон улсын худалдааны нэгдсэн тогтолцоог үүсгэдэг. ДХБ-ын худалдааны олон талт зохицуулалтын дүнд гишүүн орнууд худалдааны бодлогын ил тод, тогтвортой байдлаа хангаж, тарифыг аль болохоор бууруулах, худалдааг чөлөөтэй болгосноор бий болох давуу талуудыг нийтээр ашиглахаас гадна гишүүн орнууд үндэсний эрх ашгаа тэгш эрхтэйгээр хамгаалах бололцоог олгодгоороо давуу талтай.

ДХБ-ын гишүүн орнуудын олон улсын худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа нь дараах

үндсэн 4 зарчимд тулгуурлана. Үүнд:

1. Үндэстний нэн тааламжтай байх зарчим гэж аливаа нэг гишүүн орноос нөгөө гишүүн оронд олгосон хөнгөлөлт, давуу талыг бусад гишүүн орнууд аяндаа эдлэх бололцоо олгохыг хэлнэ.
2. Худалдаанд ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчим нь тухайн орны дотоодод үйлчлэх бөгөөд хамтын ажиллагаанд оролцогч орон, компани, барааг өөр хооронд нь гарал үүслээр нь ялгаварлан гадуурхахыг хориглодог. Энэ зарчим нь хэсэг бүлэг орны хооронд, эсхүл бүс нутагт байгуулсан гаалийн холбоо, чөлөөт худалдааны бүсийн дотоод зохицуулалтад хамаарахгүй.
3. Хөгжиж байгаа орнуудад тусгайлан ялгавартай хандах зарчим нь ДХБ-ын зүгээс хөгжиж байгаа орнуудын хөгжлийн шаардлагыг харгалзан үзэж тэдэнд дэлхийн худалдаа, эдийн засгийн интеграцчилалд ороход нь дэмжлэг үзүүлэх үүднээс харилцан адил байхыг шаардахгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Дээрх зарчмын хүрээнд хөгжиж буй орнуудад зориулсан “Худалдааны хөнгөлөлтийн систем” бий болгож буурай хөгжилтэй, хөгжиж буй, шилжилтийн эдийн засагтай орнуудад техникийн хамтын ажиллагааны туслалцааг түлхүү авах эрхийг баталгаажуулсан.
4. Худалдааны бодлогын ил тод байдлыг хангаж, урьдчилан харах бололцоотой байлгах зарчим нь бизнесийн эрх зүйн орчныг тогтвортой байлгаж, бодлогын өөрчлөлтийг урьдчилан харах боломжтой байх нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Гишүүн орнуудын тарифын хэмжээ тогтвортой, үндэсний хэм, хэмжээ тогтоосон эрх зүйн акт, худалдааны практик нь ил тод, олон нийт, бизнесийн хүрээнийхэн болон ДХБ-д мэдээллийг ил тод, нээлттэй байлгах аргаар зохицуулжээ.

ДХБ-ын хүрээнд байгуулсан олон талт хэлэлцээр, гишүүн орноос ДХБ-д элсэхдээ авсан үүрэг амлалт нь олон улсын гэрээний нэгэн адил хүчинтэй байдаг учраас Монгол Улсын дотоодод ч үндэсний хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчлэх учиртай. Хэрэв дотоодын хууль тогтоомжийн заалт олон улсын гэрээний заалттай зөрчилдвөл олон улсын гэрээний заалтыг баримтлахаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 2-р бүлгийн 2-т заасан байдаг.

Гишүүн орнуудаас ДХБ-д элсэхдээ орны жагсаалт¹⁹-аар авсан үүрэг амлалт нь олон талт хэлэлцээрийн бүрэлдэхүүн хэсэг гэж тооцогддог учир тэдгээрийг мөн адил биелүүлэх үүрэг хүлээнэ. Гишүүн орны зүгээс ДХБ-ын хүрээнд авсан үүрэг амлалтаа өөрчлөхийг хүсвэл бүх гишүүн оронтой хэлэлцээнд орох, үүрэг амлалтыг шинэчлэн тогтоохдоо харилцан буулт хийх шаардлагатай болох тул хүндрэлтэй асуудалд тооцогддог байна.

ДХБ-ын бусад олон улсын байгууллагуудаас ялгарах онцлог нь олон талт зохицуулалтын хүрээнд авсан үүрэг амлалтаа заавал биелүүлэх үүрэгтэй байхаас гадна ДХБ шийдвэрийг хүчлэн хэрэгжүүлэх механизмтай байдаг оршино. Тийм ч учраас дэлхийн улс орнууд ДХБ-д элсэн орохдоо нухацтай, болгоомжтой ханддаг. Учир нь гишүүн орнууд хүлээсэн үүргээ өөрчлөх болон цуцлах шаардлагатай болсон бол бусад гишүүн орнуудын зөвшөөрлийг авах, харилцан буулт хийхээс гадна нэмэлт үүрэг амлалт авахад хүрдэг байна.

ХОЁР. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХУДАЛДААНЫ САЛБАРЫН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

2.1. ОХУ-ЫН ТУРШЛАГА

ОХУ-д худалдааны салбарын харилцааг “Худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай” хууль, “Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай” хууль зэрэг бие даасан хуулиудаар зохицуулж байна. Хуулийн зохицуулалтын дэлгэрэнгүйг доорх хуулийн бүрэн орчуулгаас үзнэ үү. (Албан бус орчуулга-Ц.Норовдондог (Ph.D))

а

¹⁹ Улс орнууд ДХБ-д элсэх хүсэлт гаргасны дараа сонирхсон бүх гишүүн оронтой тарифын асуудлаар 2 талын хэлэлцээ явуулж дуусгаад хэлэлцээний хамгийн бага дүнг, мөн элсэгч орноос тодорхой асуудлаар тусгайлан авсан үүргүүдийг нэгтгэн жагсаалт гаргасныг орны жагсаалтаар авсан үүрэг гэж нэрлэдэг.

2.1.1 “ХУДАЛДААНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ТӨРӨӨС ЗОХИЦУУЛАХ ТУХАЙ” ОХУ-ЫН ХУУЛЬ²⁰

Нэг. Нийтлэг үндэслэл.

1-р зүйл. Хуулийн зорилго ба зохицуулалтын хүрээ

1. Энэ хуулиар ОХУ дахь худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах харилцааны үндсийг тодорхойлно (цаашид худалдааны үйл ажиллагаа гэх).
2. Хуулийн зорилго нь:
  - 1) ОХУ-ын хэмжээнд явуулж буй худалдааны үйл ажиллагаа, түүнийг эрхэлж буй байгууллагуудад тавигдах шаардлагыг тодорхой болгож, улсын хэмжээнд эдийн засгийн нэгдмэл байдлыг хангах;
  - 2) ОХУ-ын хэмжээнд үйлдвэрлэгдэж буй бараа бүтээгдэхүүнээр эдийн засгийн бүх салбарын хэрэгцээг хангах болон хүн амыг бараа таваараар хүртээмжтэй хангах зорилгоор худалдааны үйл ажиллагааг хөгжүүлэх, ОХУ-ын бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгчдийг дэмжих замаар өрсөлдөөнт нөхцөлийг бий болгох;
  - 3) Худалдан авсан болон үйлдвэрлэсэн бараа бүтээгдэхүүнээ худалдан борлуулах, үйл ажиллагааныхаа үндсэн хэрэгцээнд бараа бүтээгдэхүүн худалдан авах болон дамжуулан худалдах зэргээр худалдааны харилцаанд оролцож буй хувь хүн, хуулийн этгээд, хувиараа бизнес эрхлэгчдийн хууль ёсны эрх, ашиг сонирхолын тэнцвэртэй байдлыг хангах;
  - 4) Худалдааны харилцааг зохицуулах хүрээнд ОХУ-ын субъектуудын төрийн байгууллагууд болон ОХУ-ын төрийн байгууллагууд болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудын эрх, үүргийн зааг, ялгааг тогтоох.
3. Энэхүү хуулиар төрийн захиргааны байгууллагууд, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд болон худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлж буй субъектуудын хоорондын худалдааны үйл ажиллагааг зохион байгуулах, явуулахтай холбоотой харилцаа болон худалдаа эрхэлж буй субъектууд хоорондын худалдааны харилцааг зохицуулна.
4. Энэ хуулийн зохицуулалтанд дараах асуудлууд хамаарахгүй. Үүнд.
  - 1) Гадаад худалдааны харилцаа;
  - 2) Зохион байгуулалттай худалдааны харилцаа (21.11.2011 г. N 327-ФЗ нэмэлтээр орсон);
  - 3) Жижиглэнгийн зах зээл дээр бараа таваар худалдах харилцаа;
  - 4) Үнэт цаас худалдах-худалдан авах, үл хөдлөх хөрөнгө худалдах-худалдан авах, үйлдвэрлэл-технологийн зориулалттай бараа бүтээгдэхүүн, цахилгаан болон дулааны эрчим хүч зэрэг бүх төрлийн эрчим хүчний нөөцийг худалдах-худалдан авах ... гэх мэт;
  - 5) Хуулийн 13,14-р зүйл нь хүнсний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн борлуулж байгаа боловч сүүлийн нэг жилийн борлуулалтын орлого нь 4,0 сая рублиэс хэтрэхгүй, мөн худалдааны үйл ажиллагаагаа сүлжээгээр дамжуулан явуулж байгаа боловч сүлжээний нэг сеть дэх борлуулалтын нийт орлого нь 4,0 сая рублиэс хэтрэхгүй байгаа ААН-үүдэд хамаарахгүй. (03.07.2016 г. N 264-ФЗ нэмэлтээр орсон).
5. Хязгаарлагдмал хүрээнд бараа бүтээгдэхүүн худалдаалж байгаа субъектуудын хоорондын бараа таваар худалдаалахтай холбоотой харилцааг энэ төрлийн таваарын эргэлтийг зохицуулах тухай хуулиар зохицуулна.
6. Хуулийн 3-р бүлэгт заасан монополийн эсрэг шаардлага, зохицуулалт, худалдааны үйл ажиллагаанд тавих хязгаарлалт зэргийг “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” (Федеральный закон от 26 июля 2006 года № 135-ФЗ "О защите конкуренции") хуулиар зохицуулна.

а

²⁰ www.pravo.gov.ru ФЗ “Об основах государственного регулирования торговой деятельности”

2-р зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тайлбар, тодорхойлолт

- 1) *Худалдааны үйл ажиллагаа* (цаашид худалдаа гэх)- бараа таваарыг худалдах, худалдан авахтай холбоотой бизнесийн үйл ажиллагааны төрөл;
- 2) *Бөөний худалдаа*- бизнесийн зоригоор дамжуулан худалдах хэлбэрээр хийгдэж буй, хувийн, гэр бүлийн, бусад ийм төрлийн хэрэгцээнд зориулагдаагүй, бараа таваарыг худалдах- худалдан авах ажиллагаа;
- 3) *Жижиглэнгийн худалдаа* - бизнесийн зорилгоор бус хувийн, гэр бүлийн, эсхүл ийм төрлийн бусад хэрэгцээнд зориулан бараа таваар худалдах, худалдан авах ажиллагаа;
- 4) *Худалдааны объект* - бараа бүтээгдэхүүнийг дэлгэн тавих, худалдаалах, төлбөр тооцоо хийхэд зориулсан тоноглол бүхий барилга байгууламж, эсхүл барилга байгууламжийн хэсэг;
- 5) *Суурин худалдааны объект*- барилгын суурь фундамент нь газар, инженер-техникийн байгууламжтайгаа холбогдсон худалдааны барилга байгууламжийн объект, эсхүл барилга байгууламжийн хэсэг;
- 6) *Суурин бус (түр) худалдааны объект*- барилгын суурь нь газартай холбогдоогүй, худалдаа үйлчилгээнд түр ашиглах зориулалттай, эсхүл хөдөлгөөнт худалдааны байгууламж хэлбэртэй түр зуурын явуулын худалдааны объектыг хэлнэ. Инженерийн байгууламжид холбогдсон ч байж болно, холбогдоогүй ч байж болно;
- 7) *Худалдааны талбай*- бараа таваарыг лангуун дээр дэлгэн тавих, худалдан авагчдад санал болгох, худалдан авалтын үйлчилгээ үзүүлэх, худалдан авалтын төлбөр тооцоо хийх зориулалт бүхий байр;
- 8) *Худалдааны сүлжээ* - “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” ОХУ-ын хуулийн дагуу аж ахуйн нэгж дангаараа буюу хэд хэдээрээ групп болон нэгдэж дундаа эзэмшин үйл ажиллагаа явуулж буй 1 ба түүнээс дээших тооны худалдааны объектын сүлжээ, эсхүл бизнесийн нэгдмэл удирдлагатай, төрөлжсөн үйл ажиллагаа явуулж буй 1 ба түүнээс дээших тооны худалдааны объектын нэгдэл;
- 9) *Хүнсний бараа*- хүний хоол хүнсний хэрэгцээнд зориулагдан худалдаанд гаргаж буй натурал болон боловсруулсан бүтээгдэхүүнүүд (хүүхдийн хоол тэжээл, диет бүтээгдэхүүн), савлагаатай ундны ус, архи, пиво, ундаа жүүс, бохь, хоол амтлагч болон биологийн идэвхит хоолны нэмэлт зэрэг бүтээгдэхүүнүүд;
- 10) *Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтыг дэмжих үйл ажиллагаа* - хүнсний бараа бүтээгдэхүүнийг худалдааны сүлжээнд нийлүүлэх, борлуулахад дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр явуулж буй реклам, зар сурталчилгаа, тусгайлсан үзэсгэлэн худалдаа, хэрэглэгчийн эрэлтийг судлах, бараа бүтээгдэхүүний талаарх мэдээлэл цуглуулах, танилцуулга бэлтгэх зэрэг бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулахад дэмжлэг үзүүлэхтэй холбоотой үйлчилгээнүүд.

3-р зүйл. Худалдааны харилцааны эрх зүйн зохицуулалт

1. Худалдааны салбар дахь эрх зүйн харилцааг ОХУ-ын Иргэний кодекс, Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах тухай (1992, N 2300-I) хууль болон ОХУ, түүний субъектуудын холбогдох бусад хууль, түүнийг дагаж гарсан хэм, хэмжээ тогтоосон актуудаар зохицуулна.
2. Жижиглэнгийн худалдаа эрхлэх, жижиглэнгийн зах зээлд бараа таваар борлуулахтай холбоотой харилцааг ОХУ-ын “Жижиглэн худалдааны зах зээл ба ОХУ-ын Хөдөлмөрийн тухай кодекс төрчлөлт оруулах тухай” (2006, N 271-ФЗ) хуулиар зохицуулна.
3. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын зүгээс орон нутгийн иргэдийг худалдаа үйлчилгээгээр хангах нөхцөлийг бүрдүүлэх хүрээнд энэ хууль болон Холбооны улсын бусад хууль, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын тогтоол, Холбооны субъектуудын хууль тогтоомжид нийцүүлэн шаардлагатай эрх зүйн актуудыг батлан гаргаж болно.

4-р зүйл. Төрөөс худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах арга хэрэгслүүд

1. Худалдааны салбар дахь төрийн зохицуулалтыг дараах арга хэрэгслүүдээр дамжуулан хэрэгжүүлнэ:

- 1) Худалдаа эрхлэх байгууллагын худалдааны үйл ажиллагааг зохион байгуулах, явуулахтай холбоотой шаардлагыг тогтоох;
- 2) Худалдааны салбарт монополийн эсрэг зохицуулалт хийх;
- 3) Худалдааны салбарыг мэдээллээр хангах;
- 4) Төрийн болон орон нутгийн байгууллагуудаас хяналт шалгалт хийх.

2. Энэ бүлгийн 1-д заасан зохицуулалтын арга хэмжээнээс өөр хуульд заагаагүй аргаар төрөөс зохицуулалт хийхийг хориглоно.

5-р зүйл. Худалдааны салбар дахь төрийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой ОХУ-ын Засгийн газар, Холбооны улсын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагуудын эрх

1. ОХУ-ын Засгийн газар нь энэ хуулиар худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах хүрээнд дараах эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 1) Худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлогын хэрэгжилтийг хангах;
- 2) ОХУ-ын субъектуудын нэгж хүн амд шаардагдах худалдааны талбарын минимум норматив, түүнийг тооцох журам болон тооцооны аргачлалыг батлах;
- 3) ОХУ-ын субъектуудын хэмжээнд хилийн дотор борлуулсан нийт хүнсний бүтээгдэхүүн, Москва болон Санктпетрбург хотууд, мөн орон нутгийн район, хотын тойргуудууд борлуулсан хүнсний бараа таваарыг тухайн санхүүгийн жилээр, мөнгөн дүнгээр, мөн борлуулсан нийт бараа таваарын дүнд жижглэнгийн худалдаа эрхлэгчид, ААН-үүд болон ААН-ийн худалдааны сүлжээ тус бүрийн эзлэх хувийн жин зэргийг тухайн бүс нутаг, нутаг дэвсгэр, засаг захиргааны нэгж тус бүрээр санхүүгийн жилээр нь, мөнгөн дүнгээр тооцоолж гаргах аргачлалыг батлах;
- 4) Энэ хууль болон Холбооны улсын бусад хууль тогтоомжоор олгосон эрх.

2. Дотоод худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлого болон хууль эрх зүйн акт боловсруулах чиг үүрэг бүхий Холбооны улсын гүйцэтгэх засаглалын байгууллага дараах эрхийг хэрэгжүүлнэ:

- 1) Бүс нутгийн хэмжээнд дотоодын худалдааны салбарыг хөгжүүлэх бодлогын баримт бичиг, хөтөлбөр боловсруулах аргачилсан зөвлөмж батлах;
- 2) Худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлж буй, бараа таваар бэлтгэн нийлүүлж буй (үйлдвэрлэгч хамаарахгүй) ААН-үүдийн бүртгэлийн маягт (реестр), ОХУ-ын субъектуудын газар нутаг дээрх худалдааны байгууллагуудын бүртгэлийн маягт (торговый реестр), түүнийг хөтлөх болон мэдээлэл цуглуулах журам зэргийг батлах;
- 5) Холбооны улсын гүйцэтгэх засаглалын эрх бүхий байгууллагууд хамтран худалдааны салбарын статистик мэдээлэл цуглуулах, тайлан мэдээ гаргах, худалдааны байгууллагуудаас статистик мэдээлэл авах хугацааг тогтоох;
- 6) Холбооны улсын хууль, Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Засгийн газрын тогтоолын дагуу хэрэгжүүлэх бусад эрх.

6-р зүйл. Худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах хүрээнд ОХУ-ын субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагууд, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудын эрх

1. ОХУ-ын субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагууд нь худалдааны салбарт дараах эрхийг хэрэгжүүлнэ.

- 1) ОХУ-ын субъектуудын газар нутаг дээр худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх;

- 2) Энэ хуульд нийцүүлэн худалдааны салбарын үйл ажиллагааг зохицуулахтай холбоотой ОХУ-ын субъектуудын хууль, бусад хэм, хэмжээ тогтоосон эрх зүйн актуудыг боловсруулах, батлах;
  - 3) ОХУ-ын субъектын нэгж хүн амд ногдох худалдааны талбарын минимум хэмжээг тогтоох;
  - 4) ОХУ-ын субъектын газар нутаг дээрх тодорхой барааны зах зээлийн төлөв байдал, худалдааны үйл ажиллагааг судлан шинжлэх, статистик мэдээлэл гаргах;
  - 5) ОХУ-ын субъектын газар нутаг дээр худалдааны үйл ажиллагааг хөгжүүлэх арга хэмжээний санал боловсруулж, хэрэгжүүлэх;
  - 6) Холбооны улсын хуулиар тогтоосон бусад эрх.
2. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага нь худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах хүрээнд нутгийн иргэдийг бараа таваараар хангах, орон нутгийн чанартай худалдаа эрхлэлтийг дэмжих, зохицуулах, худалдааны таатай нөхцөл бүрдүүлэх зэрэг эрхийг хэрэгжүүлнэ. Энэ эрхийг Москва, Санктпетрбург, Севастополь зэрэг хотын удирдлагууд мөн хэрэгжүүлнэ.
  3. Худалдааны салбарт нутгийн удирдлагыг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой эрх, үүргийг энэ хууль болон “ОХУ-ын нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын тухай” хуулиар тогтооно.

7-р зүйл. Худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд худалдаа болон нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын эрх ашгийг хамгаалах ашгийн бус байгууллагын оролцоо

1. Дотоодын худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлого боловсруулах болон эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх үйл ажиллагаанд худалдаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах, тэдгээртэй зөвшилцөн бодлогын баримт бичиг, хууль тогтоомжид тэдний саналыг тусгуулах үүрэг бүхий сайн дурын үндсэн дээр байгуулагдсан худалдаа, бэлтгэн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлдэг байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдсэн ашгийн бус байгууллага хэрэгжүүлнэ.
2. Худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлого, эрх зүйн орчныг тодорхойлоход оролцох үүрэг бүхий ашгийн бус байгууллагын үйл ажиллагааг дараах хэлбэрээр явуулна.
  - 1) Бүс нутгийн болон орон нутгийн чанартай худалдааны салбарыг хөгжүүлэх бодлогын баримт бичиг, хууль эрх зүйн акт боловсруулахад оролцох;
  - 2) ОХУ-ын субъектуудын газар нутаг дээрх худалдааны салбарын санхүү, эдийн засаг, нийгмийн болон бусад үзүүлэлтүүдийг судлан дүн шинжилгээ хийхэд оролцох, ОХУ-ын субъект болон орон нутгийн хэмжээнд төрөөс хэрэгжүүлж буй худалдааны салбарыг хөгжүүлэх талаар авсан арга хэмжээний үр дүн, үр ашгийг үнэлэх, цаашдын хөгжлийн прогноз гаргахад оролцох;
  - 3) Худалдааны үйл ажиллагааны ОХУ-ын болон гадаадын шинэ туршлага, арга барилыг нэвтрүүлэх;
  - 4) Худалдааны салбарт баримтлах төрийн бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай мэдээллээр хангах;
  - 5) Худалдааны үйл ажиллагааг болвсронгуй болгох чиглэлээр төрийн болон орон нутгийн удирдах байгууллагуудад санал хүргүүлэх;
  - 6) ОХУ-ын хууль болон түүнийг дагаж гарсан эрх зүйн актуудын хүрээнд олгогдсон бусад эрх.

Хоёр. Худалдааны байгууллага ба худалдаа эрхлэлтэнд тавигдах шаардлага

8-р зүйл. Худалдаа болон бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй байгууллагуудын эрх үүрэг, түүнийг хэрэгжүүлэх

1. Хэрэв хуульд өөрөөр заагаагүй бол худалдааны үйл ажиллагааг ОХУ-ын энэ хуульд заасан шаардлагыг хангаж, хуульд заасан журмын дагуу бүртгүүлсэн аж ахуйн субъект эрхэлж болно.

2. Худалдааны үйл ажиллагаа зохион байгуулж байгаа аж ахуйн субъект нь энэ хууль болон бусад хуульд өөрөөр заагаагүй бол дараах асуудлыг бие даасан байдлаар шийдвэрлэх эрхтэй:

- 1) Бөөний болон жижиглэн худалдаагаар худалдаалах барааныхаа нэр төрлөө сонгох
- 2) Худалдах үйл ажиллагааны хэлбэрээ сонгох (зориулалтын болон зориулалтын бус талбарт, тухайлбал яармаг худалдаа, үзэсгэлэн худалдаа, зөөвөрлөн худалдаалах, зайнаас худалдаалах, автомат хэрэгсэл ашиглан худалдаалах болон бусад)
- 3) Худалдах ажиллагааны аргаа сонгох (худалдааны объект ашиглах болон эс ашиглах)
- 4) Худалдааг төрөлжүүлэх (бүх төрлийн болон төрөлжсөн худалдаа)
- 5) Худалдаа эрхлэхэд зориулагдах худалдааны объектоо сонгох (зориулалтын дагуу төхөөрөмжлөгдсөн эсхүл үгүй)
- 6) Худалдааны үйл ажиллагаа явуулж буй өмч хөрөнгийг эзэмших, ашиглах эрх (өмчлөх эрх болон бусад хууль ёсны эрх)
- 7) Худалдааны үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл ба журмыг тогтоох. Тухайлбал,
  - худалдах бараа таваарын нэр төрлийг тогтоох;
  - үйл ажиллагааны дэг тогтоох;
  - худалдаа явуулах арга хэрэгслүүдээ тодорхойлох;
  - худалдааны үйл ажиллагаанд ашиглах технологийн багаж хэрэгсэл, агуулах складын тоо хэмжээ, тоног төхөөрөмжийн хэлбэр, загварыг тодорхойлох;
  - худалдан авагчдад худалдаанд байгаа бараа таваар, үзүүлж буй үйлчилгээ, худалдагчдын талаарх мэдээлэл хүргэх аргаа тодорхойлох;
  - худалдан борлуулж буй барааны үнийг тогтоох;
  - худалдааны объектод болон витринээр бараа таваарыг реклам явуулах арга хэлбэрийг тодорхойлох;
  - бараа таваарыг худалдах- худалдан авах гэрээ хэлэлцээрийн нөхцөлийг тодорхойлох;
  - худалдааны үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой бусад нөхцөл, журмыг тодорхойлох.

3. Төрийн болон орон нутгийн өмчит худалдааны байгууллагын үйл ажиллагааны журмыг эрх бүхий байгууллага тогтооно.

4. Хэрэв хуулиар тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүний үнэ, худалдааны нэмэгдэл, түүний дээд ба доод хязгаар зэргийг тогтоохоор байвал эрх бүхий байгууллага холбогдох хууль, журмын дагуу тогтооно.

5. Хэрэв хүн амын зайлшгүй хэрэгцээт бараа бүтээгдэхүүний жижиглэнгийн үнэ календарын 30 хоног дараалан 30% ба түүнээс дээг хэмжээгээр өсөлттэй байх юм бол ОХУ-ын Засгийн газраас тухайн бараа бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах зорилгоор ОХУ болон түүний субъектуудын нутаг дэвсгэр дээр тухайн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулах жижиглэнгийн үнийн дээд хязгаарыг календарийн 90 хоногоос дээшгүй хугацаагаар тогтоож мөрдүүлнэ.

6. Хүн амын нэн тэргүүний зайлшгүй хэрэгцээт бараа бүтээгдэхүүний жагсаалт, түүний жижиглэнгийн худалдаанд үнийн дээд хязгаар тогтоох тухай журмыг ОХУ-ын Засгийн газар батална.

9-р зүйл. Хүнсний бүтээгдэхүүний нийлүүлэх болон худалдаалах үйл ажиллагаа эрхэлж буй субъектуудын хоорондын бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх гэрээн дэх талуудын эрх, үүрэг

1. Зохион байгуулалттай худалдааны сүлжээгээр дамжуулан бараа бүтээгдэхүүн борлуулж буй аж ахуйн нэгж нь хүнсний бүтээгдэхүүн нийлүүлэгч субъектэд хамтран ажиллах худалдааны байгууллагаа сонгож гэрээ хэлэлцээр хийхэд нь зориулж гэрээний нөхцөлийн талаарх мэдээллээ интернэт дэх өөрийн вэб сайтдаа байршуулна.

2. Бараа таваар нийлүүлэгч байгууллага нь худалдааны сүлжээгээр дамжуулан бараа бүтээгдэхүүн борлуулж байгаа худалдааны байгууллагад хамтран ажиллах нийлүүлэгч

байгууллагаа сонгож гэрээ хэлэлцээр хийх, худалдан авах барааныхаа чанар, аюулгүй байдлыг тодорхойлоход шаардагдах мэдээллийг интернэт дэх өөрийн вэб сайтдаа байршуулж мэдээллээр хангана.

3. Бараа таваар нийлүүлэгч болон худалдаа эрхэлж байгаа байгууллага хоорондын бараа таваар худалдах- худалдан авах үнийг талууд энэ хуулийн 4-р бүлгийн 4, 5, 8-р бүлэгт заасан нөхцөлийг харгалзан харилцан зөвшилцөх замаар тогтооно.
4. Хүнсний бүтээгдэхүүн нийлүүлэх гэрээний үнэд худалдааны байгууллагад олгох урамшууллын дүнг тусгаж болно. Урамшууллын хэмжээ, нийлүүлэлтийн үнэд тусгах эсэх асуудлыг талууд тохиролцох ба бараа бүтээгдэхүүний үнийг тодорхойлоход оруулж тооцохгүй. Худалдагч талд бараа материал худалдан авч борлуулсан, борлуулалтын сурталчилгаа болон ложистик, сав баглаа боодол хийсэн зэрэг нэмэлт үйлчилгээ үзүүлсэнд нь олгох урамшууллын нийт хэмжээ нь худалдан авсан нийт хүнсний бараа бүтээгдэхүүний 5%-иас хэтрэхгүй байна. Урамшууллын нийт хэмжээг тооцохдоо ОХУ-ын "Татвар, хураамжийн тухай" хуульд заасны дагуу бараа нийлүүлэгч компаниас худалдан авагч компанид төлсөн НӨАТ-ыг оруулж тооцохгүй, акцизийн бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлсэн тохиолдолд акцизийн татварыг мөн оруулж тооцохгүй.
5. Энэ бүлгийн 4-т заасан урамшуулал олгох заалт нь ОХУ-ын Засгийн газраас баталсан жагсаалтад орсон тодорхой нэр төрлийн нийгмийн ач холбогдол бүхий хүнсний бараа бүтээгдэхүүний худалдаа эрхэлж буй компаниудад хамаарахгүй.
6. Хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлж буй компаниас зохион байгуулалттай худалдааны сүлжээгээр дамжуулан борлуулалт хийж буй компанид энэ хуульд заагаагүй бусад урамшуулал олгохыг хориглоно.
7. Бараа таваар нийлүүлж байгаа болон худалдан борлуулж байгаа талуудын хооронд байгуулсан гэрээгээр худалдан борлуулж бу барааны үнийг тодорхо хугацааны дараа төлөхөөр гэрээ хийгдсэн бол барааны төлбөр хийх хугацааг дараах журмаар хийхээр гэрээнд тусгана:
  - 1) Ашиглах хугацаа нь 10-аас доош хоногтой хүнсний бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулж байгаа компани бүтээгдэхүүнийг татан авсанаас хойш ажлын 8 хоногийн дотор төлбөр гүйцэтгэнэ.
  - 2) Ашиглах хугацаа нь 8-30 хоногтой хүнсний бүтээгдэхүүн худалдан борлуулж буй компани бараа бүтээгдэхүүнийг татан авснаас хойш календарийн 25 хоногийн дотор төлбөр гүйцэтгэнэ.
  - 3) Ашиглах хугацаа нь 30 хоногоос дээш хүнсний бараа бүтээгдэхүүн, архи дарс худалдан борлуулж буй компанийн хувьд бараа бүтээгдэхүүнийг татан авснаас хойш календарийн 40 хоногийн дотор төлбөр гүйцэтгэнэ.
8. Дээр заасан дараа төлбөр гүйцэтгэхээр нийлүүлсэн бараа таваарын төлбөр гүйцэтгэх хугацааг худалдан борлуулах компани тухайн барааг татан авснаас хойших хугацаагаар тооцно. Бараа бүтээгдэхүүнийг нийлүүлснээс хойш ажлын 3 хоногт багтаан нийлүүлэгч тал төлбөрийн нэхэмжлэл гардуулах ба борлуулагч тал үүнийг үлээн авах үүрэгтэй.
9. *(Энэ заалтыг 2016 оны өөрчлөлтөөр хүчингүй болгосон)*
10. Хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх гэрээнд борлуулагч талын гэрээний үүргийг биелүүлэх этгээд солигдохыг хориглосон заалт оруулж болохгүй бөгөөд хариуцлагын заалт хэвээр хадгалагдана.
11. Бараа бүтээгдэхүүнийг эргэлтэнд оруулах, сурталчлах, хайрцаглаж савлах зэрэг ажиллагааг борлуулагч тал гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгэж болно.
12. Хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх, борлуулах гэрээ байгуулах, хэрэгжүүлэх явцад талууд бие биендээ бараа бүтээгдэхүүнийг эргэлтэнд оруулахтай холбоотой ямар нэгэн нэмэлт үйлчилгээ үзүүлэхийг хүчээр тулгаж болохгүй.
13. Хүнсний бараа бүтээгдэхүүнийг сүлжээ дэлгүүрээр борлуулж байгаа болон нийлүүлж байгаа компаниудад дараах зүйлийг хориглоно.
  - 1) Үйл ажиллагаа явуулж байгаа болон шинээр нээгдэж байгаа худалдааны объектод бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх эрх олгосны төлөө ямар нэгэн төлбөр ногдуулах болон авах;

- 2) нийлүүлж буй хүнсний бараа бүтээгдэхүүний нэр, төрөл өөрчлөгдсөнд төлбөр ногдуулах болон авах;
  - 3) бараа бүтээгдэхүүнийн нийлүүлж байгаа компаниас бараа бүтээгдэхүүнийг нийлүүлж, өмчийн эрх шилжсэний дараа сав баглаа боодолд гэмтэл учирсан, эсхүл дутсан тохиолдолд хохирол төлүүлэх;
  - 4) бараа бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх тухай гэрээнд хамааралгүй, эсхүл бараа бүтээгдэхүүнийг цааш дамжуулан худалдахтай холбоотой гарсан зардлыг нийлүүлэгч талаас гаргуулах. (2016 оны өөрчлөлтөөр нэмэгдсэн)
14. Хуулийн энэ хэсэгт заасан нийлүүлэгч болон борлуулагч талын гэрээний нөхцөл нь “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” ОХУ-ын зохицуулалтанд хамаарах групп хэлбэрээр энэ төрлийн үйл ажиллагаа явуулж буй этгээдэд хамаарна.

10-р зүйл. Түр үйл ажиллагаа явуулах худалдааны объектыг байршуулах

1. Тухайн орон нутаг дахь хүн амын худалдааны хэрэгцээг хангах, 1 хүнд ногдох худалдааны объектыг минимум шаардлагыг биелүүлэх үүднээс төрийн болон орон нутгийн өмчийн газар болон барилга байгууламжид худалдааны объектыг тусгайлан зөвшөөрөгдсөн схемийн дагуу байршуулна.
2. Худалдааны түр объектыг байршуулах журмыг ОХУ-ын Засгийн газар тогтооно.
3. Худалдааны объектыг түр байршуулах схемийг ОХУ-ын субъектын эрх бүхий гүйцэтгэх засаглалын байгууллагаас тогтоосон журмыг дагуу нутгийн удирдах байгууллага боловсруулж батална.
4. Түр байршуулж байгаа нийт худалдааны объектын 60%-иас доошгүй объектын зөвшөөрлийг худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлж буй жижиг болон дунд аж ахуйн нэгжүүдэд олгоно.
5. Худалдааны объектуудыг түр байршуулах схемийг орон нутгийн удирдах байгууллагаас гаргадаг хууль тогтоомжийн эмхэтгэл болон нутгийн удирдлагын байгууллагын албан ёсны вэб сайтад байршуулж олон нийтэд мэдээлэл хүргэнэ.
6. Худалдааны тэрхүү объект байршуулах схемийг баталсанаас хойш нэмэлт өөрчлөлт оруулах, шинээр схем баталсан нь уг схемийг батлагдахаас өмнө худалдааны объектоо байршуулж барилга, засварын ажил хийсэн, ашиглалтад оруулан үйл ажиллагаа явуулж байгаа худалдааны объектын байршлыг өөрчлөх үндэслэл болохгүй.
7. Хувийн эзэмшилд байдаг зориулалтын худалдааны газар, барилга байгууламж дотор түр худалдааны худалдааны объект нээх, ашиглахтай холбоотой харилцааг холбогдох хуулийн хүрээнд өмч эзэмшигч-ашиглагч талууд хоорондоо тохирно.

11-р зүйл. Яармаг үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах болон яармаг дээр худалдаа, үйлчилгээ үзүүлэх

1. Яармаг худалдааг төрийн болон орн нутгийн байгууллага, хуулийн этгээд, хувиараа бизнес эрхлэгч (цаашид яармаг зохион байгуулагч гэх) зохион байгуулж болно. Яармаг зохион байгуулах, худалдаа хийх ажиллагааг тухайн яармагийг зохион байгуулж байгаа нутаг дэвсгэрийн хүрээнд мөрдөгдөж буй хууль, журам болон энэ хуулиар зохицуулна.
2. Яармаг зохион байгуулагчид яармаг худалдаа зохион байгуулахас өмнө зохион байгуулалтын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, яармагийн үйл ажиллагааны дэг, павильон олгох журам боловсруулан батална.
3. Яармаг худалдааны зохион байгуулалттай холбоотой мэдээллийг өөрийн вэб сайтад байршуулна.
4. Яармаг худалдааны лангуун дээр бараа бүтээгдэхүүн борлуулах, ажил үйлчилгээ гүйцэтгэх захиалга авах этгээд нь хуулийн этгээд, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч, иргэн (хувийн болон фермерийн аж ахуй, газар тариалан, мал аж ахуй, гэр бүлийн жижиг аж ахуй эрхлэгч иргэн) хэн ч байж болно.
5. Бараа бүтээгдэхүүн борлуулах зориулалтаар яармаг худалдаан дээр тусгайлан тоноглогдсон павильон түрээслүүлэх төлбөрийн хэмжээг цэвэрлэгээ үйлчилгээ, харуул

хамгаалалтын үйчилгээ зэрэг зайлшгүй зардлыг тооцон яармаг зохион байгуулагч тогтооно.

6. Яармаг худалдаан дээр худалдан борлуулах бараа бүтээгдэхүүн, үзүүлэх ажил үйлчилгээнд тавигдах шаардлагыг ОХУ-ын холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн яармаг зохион байгуулагч тогтоох бөгөөд тухайн яармагаар худалдаалах бараа бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээний жагсаалт, хэрэглэгчдийн эрх ашиг, ариун цэвэр халдваргүйжүүлэлт, галын аюул, байгаль орчны шаардлагад нийцүүлэн холбогдох хууль тогтоомж, журам зааврыг баримтална.

12-р зүйл. Бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах, бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын нэгдэл, ассоциаци, ашгийн бус байгууллагуудын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр

1. Бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын нэгдэл, ассоциаци, ашгийн бус байгууллагууд нь бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын нэгдэл, ассоциаци, ашгийн бус байгууллагуудтай харилцан ойлголцлын гэрээ байгуулах хэрэгжүүлэх эрхтэй.
2. Энэхүү гэрээг ОХУ-ын “Монополийн эсрэг хууль”-д нийцүүлэн байгуулна.

Гурав. Худалдааны салбар дахь монополийн эсрэг зохицуулалт ба төрийн болон орон нутгийн байгууллагуудын хяналт

13-р зүйл. Бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах болон бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын дагаж мөрдөх монополийн эсрэг журам

1. Зохион байгуулалттай сүлжээ дэлгүүрээр дамжуулан бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагууд, хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудад дараах зүйлсийг хориглоно. Үүнд:

- 1) ОХУ-ын “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” хуулиар тодорхойлсон ялгаварлан гадуурхах үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл бүрдүүлэх;
- 2) Аж ахуйн байгууллагын таваарын зах зээлд гарч ирэх, зах зээлээс гарах үйл ажиллагаанд ямар нэгэн саад тотгор учруулах;
- 3) Хууль, эрх зүйн актуудаар зохицуулсан үнэ бүрдэлтийн журмыг зөрчих;
- 4) Түнш байгууллагадаа ямар нэгэн дарамт учруулах. Тухайлбал:

- бусад ижил төрлийн худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа байгууллагад хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх үйл ажиллагаанд нь саад тотгор учруулах, ижил болон өөр нөхцөлтэйгээр гэрээ хийхийг хориглох заалтыг гэрээнд тусгах;
- хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлж байгаа компанийг бусад ижил төрлийн нийлүүлэлт хийж байгаа компаниудаас өөрт илүү ашигтай нөхцөлийг санал болгохыг шаардах, тулган хүлээлгэх, эсрэг тохиолдолд ямар нэгэн хариуцлага хүлээлгэх нөхцөлийг гэрээнд тусгах;
- гэрээ байгуулж байгаа нийлүүлэгч компанийг өөр бусад компанитай байгуулсан гэрээнийхээ талаар мэдээлэл өгөхийг шаардсан заалтыг гэрээнд тусгах;
- хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлж байгаа түнш компанийн худалдааны нэмэгдэл орсон нийлүүлэлтийн үнийг дүн нь ижил төрлийн бүтээгдэхүүн нийлүүлэгч компанийн худалдан борлуулж буй үнийн минимум хязгаараас давахгүй байхаар гэрээнд тусгах;
- ОХУ-ын хуулиар зөвшөөрөөгүй бол нийлүүлэгчээс худалдан авсан бараагаа тодорхой хугацаа өнгөрсөний дараа борлогдоогүй бол нийлүүлэгчид буцаан олгох нөхцөлийг гэрээнд тусгах;

- гэрээний зохицуулалтад хамааралгүй бусад нөхцөлийг гэрээнд тусгах;
  - “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” ОХУ-ын хуульд заасны дагуу групп үүсгэн ажиллаж буй компаниудаас бусад компаниуд худалдан авалтын гэрээ хийхдээ бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан борлуулах ажиллагааг гуравдагч этгээдээр өмчлөх эрх шилжүүлэхгүйгээр хийлгэх, комиссийн гэрээ хийх, ашиг хуваалцах гэрээ хийх, агентийн гэрээ хийх, эсхүл дээрх элементүүд хосолсон гэрээ хийх.
2. Энэ зүйлийн 1.1, 1.4-д заасан хориглох үйл ажиллагааг “Өрсөлдөөнийг хамгаалах тухай” ОХУ-ын хуульд нийцүүлэн явуулсан тухайгаа талууд нотлох эрхтэй.

14-р зүйл. Зохион байгуулалттай худалдааны сүлжээгээр дамжуулан хүнсний бараа бүтээгдэхүүний жижиглэнгийн худалдаа эрхэлж буй субъект худалдааны объектын нэмэлт талбай худалдан авах, түрээслэхийг хязгаарлах

1. Зохион байгуулалттай сүлжээ дэлгүүрээр дамжуулан хүнсний барааны жижиглэнгийн худалдаа эрхэлж байгаа аж ахуйн байгууллагын (хөдөө аж ахуйн хэрэглээний хоршоо хамаарахгүй) худалдан борлуулж буй хүнсний бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтын нийт орлогын хэмжээ мөнгөн дүнгээрээ ОХУ-ын субъектуудын тухайн нутаг дэвсгэрийн хязгаар, түүний дотор Москва, Санктпетрбург гэх мэт хот, район, хотын тойргийн өнгөрсөн оны нийт борлуултын 25%-иас хэтэрсэн тохиолдолд тухайн засаг захиргааны нэгжийн газар нутаг дээр шинээр худалдааны объект ажиллуулахыг хориглоно. Худалдааны объект барьж байгуулсан, ашиглалтанд оруулсан, дуудлагын худалдаагаар авсан гэх мэтийн ямар ч шалтгаанаар нэмэлт худалдааны талбай эзэмшихийг хориглоно.
2. Энэ зүйлийн 1-д заасан хориглох үйл ажиллагааг зөрчиж хийсэн хэлцэл хүчингүйд тооцогдоно. Хэлцлийг хүчингүйд тооцсоноос үүдэн гарах үр дагавартай холбоотой гомдлыг шүүхэд болон монополийн эсрэг хуулийн хэрэгжилтийг хариуцаж буй төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргаж болно.

15-р зүйл. Худалдааны салбарын үйл ажиллагааг зохицуулж буй ОХУ-ын субъектуудын төрийн захиргааны төв байгууллага болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудад монополийн эсрэг хуулийн хүрээнд тавигдах шаардлагууд

ОХУ-ын субъектуудын төрийн захиргааны төв байгууллага, орон нутгийн удирдах байгууллага болон энэ салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах эрх бүхий байгууллагууд нь хуулиар тогтоосон хэм, хэмжээг зөрчиж, худалдаа эрхлэгчдэд таваарын зах зээл дээр энэ хууль болон холбогдох бусад хуульд зааснаас өөрөөр үйл ажиллагаа явуулах, эсхүл эс үйлдэл хийх боломж олгосон агуулгатай хуульчилсан акт, журам заавар батлан гаргахыг хориглоно. Тухайлбал:

- 1) Бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэгч болон худалдан борлуулагч талуудын аль алинд мужийн болон орон нутгийн чанарын хяналтын систем дэх бараа бүтээгдэхүүний чанар, аюулгүй байдлын шалгалтанд бараа бүтээгдэхүүнийг дахин оруулахыг үүрэг болгох;
- 2) Бараа бүтээгдэхүүн худалдан борлуулах, нийлүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгжүүдийг хуулиар тогтоосон журам, түүнд оруулсан нэмэлтийн дагуу хяналтын болон тусгай зөвшөөрөл олгох процедурын шалгалтанд орохыг албадах (худалдааны объектын аттестатчилал, ААН-ийн аттестатчилал, барааны сертификатчилал, худалдааны объектыг хуулийн шаардлагад нийцүүлэх);
- 3) Бараа бүтээгдэхүүний худалдаа, нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй аж ахуйн нэгжүүд ОХУ-ын хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу тогтоосон үнээр бараа бүтээгдэхүүн худалдахыг шаардах (хэрэв тухайн байгууллага нь хуулиар тогтоосон эрхийн дагуу үнийн асуудлыг зохицуулах эрхтэй бол энэ зохицуулалтад хамаарахгүй);
- 4) Дараах агуулга бүхий эрх зүйн акт, шийдвэр гаргахгүй байх. Үүнд:

- ОХУ-ын субъектын дотор болон субъект хооронд бараа бүтээгдэхүүн чөлөөтэй худалдаалахыг хязгаарлах болон хориглох;
- ОХУ-ын субъектын дотор болон орон нутгийн хязгаар дотор тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдаалахыг хязгаарлах;
- худалдан борлуулах үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгжийг тодорхой нийлүүлэгч компанитай, нийлүүлэгч компанийг тодорхой худалдан борлуулагч компанитай тэргүүн ээлжинд гэрээ байгуулахыг шаардах;
- худалдан борлуулах, нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа компаниудад гэрээ хийх компаниа чөлөөтэй сонгох эрхийг хязгаарлах;
- худалдан борлуулах, нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа компаниудад зам, тээврийн дэд бүтэц ашиглахад саад учруулж ялгаварлан гадуурхах.

16-р зүйл. Төрөөс хуулийн хэрэгжилтэнд тавих хяналт ба худалдааны асуудал хариуцсан орон нутгийн удирдах байгууллагын хяналт

1. Энэ хуулиар тогтоосон худалдааны салбарын үйл ажиллагааны төрийн болон орон нутгийн хяналтыг ОХУ-ын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хэрэгжүүлнэ.
2. Хуулийн 9, 13-15-р зүйлд заасан төрийн хяналтыг Холбооны улсын Монополийн эсрэг хуулийн зохицуулалт, хэрэгжилтийг хангах эрх бүхий гүйцэтгэх засаглалын байгууллагууд, түүний орон нутаг дахь салбар байгууллагууд хуулиар олгосон эрх хэмжээнийхээ хүрээнд хэрэгжүүлнэ.
3. Монополийн эсрэг хуулийн зохицуулалт, хэрэгжилтийг хангах үүрэг бүхий төрийн захиргааны төв байгууллага түүний харьяа салбар байгууллагууд нь энэ хуулийн 9, 13-15-д заасан зөрчлийг илрүүлсэн тохиолдолд ОХУ-ын холбогдох хуульд заасан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Дөрөв. Худалдааны салбарыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ

17-р зүйл. Худалдааны салбарын хөгжлийг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээнүүд

1. ОХУ-ын субъектуудын төрийн захиргааны удирдах байгууллагууд нь тухайн бүс нутгийн нийгэм-эдийн засгийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэлийг боловсруулахдаа бүс нутгийн хэмжээнд худалдааны салбарыг хөгжүүлэх тухай зорилтуудыг тусгана.
2. ОХУ-ын субъектуудын эрх бүхий байгууллагууд хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийнхээ хүрээнд худалдааны салбарын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх чиглэлээр дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
  - 1) хөдөө аж ахуйн бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх, хадгалах, хүнсний бараа бүтээгдэхүүний бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа эрхэлж буй байгууллагуудад тээвэрлэн хүргүүлэх ложистикийн дэд бүтцийг барьж байгуулах хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг дэмжих, идэвхжүүлэх;
  - 2) хөдөө аж ахуйн хэрэглээний хоршоод, хөдөө орон нутаг дахь бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх-худалдаалах хэрэглээний хоршоодыг дэмжих;
  - 3) худалдааны үйл ажиллагааг дэмжих хүрээнд ярмарка, үзэсгэлэн худалдаа зохион байгуулах зэргээр бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлж байгаа, бараа бүтээгдэхүүн худалдаалж байгаа аж ахуйн байгууллагуудыг аль болохоор дэмжиж, бизнесийн идэвхжлийг нь нэмэгдүүлэх.
3. Нутгийн удирдах байгууллагууд орон нутгийн иргэдийн худалдаа үйлчилгээний хэрэгцээг хангах зорилгоор дараах арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлнэ. Үүнд:
  - 1) Орон нутгийн газар ашиглалтын ерөнхий төлөвлөгөө, холбогдох дүрэм журам, баримт бичгүүдэд худалдааны объект барьж байгуулах болон байршуулах талбайг оруулж тусгах;
  - 2) тухайн газар нутгийн хүн амд ногдох худалдааны талбайн минимум хэрэгцээ, нормативт тулгуурлан түр худалдааны объектуудыг байршуулах план зураг гаргаж батлах;

- 3) орон нутгийн мэдлийн өмч, худалдааны объектууд, худалдааны салбарын нийгмийн дэд бүтцийг барьж байгуулах, байршуулах, аль болохоор олон нийтэд хүртээмжтэй байлгах чиглэлд эдийн засгийн хөшүүргүүдийг ашиглаж дэмжлэг үзүүлэх;
- 4) орон нутгийн хэмжээнд явуулж буй худалдааны салбарын байгууллагуудын санхүү, эдийн засаг, нийгмийн болон бусад үзүүлэлтүүдийг тооцоолж дүн шинжилгээ хийх, цаашид газар нутгийн хэмжээнд худалдааны үйл ажиллагааг дэмжин хөгжүүлэх талаар авах арга хэмжээ, түүний үр ашгийн тооцоолох.

18-р зүйл. Бүс нутгийн болон орон нутгийн худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөр

1. ОХУ-ын төрийн захиргааны төв болон нутгийн захиргааны байгууллагуудаас ОХУ-ын субъектууд болон орон нутгийн хөгжлийн төлөвлөлтөнд нийцүүлэн тухайн бшс нутаг, орон нутгийн нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин, соёлын болон бусад онцлогийг харгалзсан худалдааны салбарыг хөгжүүлэх бүс нутгийн болон орон нутгийн хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж болно.
2. Худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг ОХУ-ын субъектуудын холбогдох хууль тогтоомжоор тогтоосон журам болон энэ хуулиар тавьсан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулна.
3. Худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөрт дараах асуудлуудыг тусгана. Үүнд:
  - 1) Хүн амыг зайлшгүй хэрэгцээт худалдааны талбайгаар хангах норматив хэрэгцээг хангах үүднээс худалдааны салбарт хэрэгжүүлэх хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, хүлээгдэж буй үр дүн;
  - 2) Худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлогын зорилго, зорилтыг биелүүлэх хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, үүний дотор хүн амын хэрэгцээг хангахад юуны өмнө Оросын үйлдвэрлэгч компаниуд, жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн үйлдвэрлэсэн бараа бүтээгдэхүүний худалдаа, борлуулалтыг дэмжих, өрсөлдөөнт нөхцөлийг бий болгох, хөдөө орон нутаг дахь худалдааны үйл ажиллагааг дэмжихэд чиглэсэн арга хэмжээнүүдийг тусгах;
  - 3) Худалдааны салбарыг дэмжих чиглэлээр хэрэгжүүлэх арга хэмжээний санхүүжилтийн хэмжээ, эх үүсвэрийг тусгах;
  - 4) Худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр ашгийг үнэлэх үзүүлэлтүүдийг тодорхойлох;
  - 5) Худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх болон хэрэгжилтэд хяналт тавих журмыг тодорхойлох.
4. Худалдааны салбарыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийн үр ашгийг дараах үзүүлэлтүүдээр хэмжинэ. Үүнд:
  - 1) хүн амыг худалдааны талбайгаар хангах нормативын минимум хэмжээнд хүрсэн эсэх;
  - 2) хүн амын бараа таваарын хангалт нэмэгдсэн эсэх;
  - 3) хүн амын хэрэгцээнд нийцүүлэн барьж байгуулсан худалдааны объектын төрөл хэлбэр, явуулж буй худалдаа борлуулалтын үйл ажиллагааны арга, хэлбэр, худалдааны дэд бүтцийн байгууламж;
  - 4) Оросын үйлдвэрлэгчдийн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авах эрэлтийг нэмэгдүүлэх нөхцөл бүрдүүлсэн эсэх.

19-р зүйл. Хүн амыг худалдааны объектоор хангах минимум норматив

1. Худалдааны салбарын хөгжлийн үндсэн зорилго нь хүн амын хэрэгцээт худалдааны объектын минимум нормативыг хангахад чиглэгдэнэ. Энэ үзүүлэлт нь хүн амын хэрэгцээт хүнсний болон хүнсний бус бараа таваарын хангамжийг нэмэгдүүлэх, энэ төрлийн бараа таваарын эрэлт хэрэгцээг хангах нь үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүд юм.
2. ОХУ-ын субъектууд, тэдгээрийн бүрэлдэхүүнд багтах нутаг дэвсгэр дэх хүн амыг зайлшгүй хэрэгцээт худалдааны объектоор хангах минимум хэмжээний нормативыг ОХУ-ын

гүйцэтгэх засаглалын эрх бүхий төрийн захиргааны төв байгууллага Засгийн газраас тогтоосон журам, аргачлалын дагуу тооцоолж гаргана.

3. Хүн амын хэрэгцээт худалдааны объектын минимум нормативыг ОХУ-ын субъектуудын эрх зүйн хэм, хэмжээ тогтоосон актаар батлах бөгөөд энэхүү нормативыг газар төлөвлөлт, ерөнхий төлөвлөгөө, бүс нутгийн болон орон нутгийн худалдааны салбарыг хөгжүүлэх бодлогын баримт бичиг, явуулын худалдааны объектуудыг байршуулах схем тусгаж батална.
4. Хүн амын хэрэгцээт худалдааны объектын минимум норматив батлагдсан нь уг нормативыг батлагдахаас өмнө байршуулсан, барилга, засварын ажил нь эхэлсэн болон дууссан суурин болон явуулын худалдааны объектыг шилжүүлэн байршуулах үндэслэл болохгүй.

20-р зүйл. Худалдааны салбарын мэдээллийн хангамж

1. Худалдааны салбарын хөгжлийг дэмжих, удирдлагын үр дүнг сайжруулах зорилгоор худалдааны салбарт төрийн мэдээлэл хангамжийн системийг байгуулна.
2. Худалдааны салбар дахь мэдээлэл хангамжийн системийн худалдааны салбарын үйл ажиллагаан дахь төрийн бодлого боловсруулах, хэрэгжүүлэх, эрх зүйн зохицуулалт хийх үүрэг бүхий ОХУ-ын гүйцэтгэх засаглалын эрх бүхий байгууллага хариуцан Засгийн газраас тогтоосон журмын дагуу байгуулан ажиллуулна.
3. Дотоодын худалдааны салбарын талаарх төрийн бодлого боловсруулах, эрх зүйн зохицуулалтын актуудыг боловсруулах үүрэг бүхий гүйцэтгэх засаглалын эрх бүхий төрийн байгууллага улиралд 1-ээс доошгүй удаа худалдааны салбарын талаарх дараах албан ёсны мэдээллийг мэдээлэл-харилцаа холбооны интернэт сүлжээ, тухайн байгууллагын албан ёсны вэб сайтад заавал байршуулж, шинэчлэх үүрэгтэй. Үүнд:
  - 1) дотоодын худалдааны салбар дахь төрийн бодлого боловсруулах, эрх зүйн зохицуулалт хийх эрх бүхий байгууллагаас батлан гаргасан шийдвэрүүд;
  - 2) худалдааны салбарын үйл ажиллагаанд хамааралтай шинээр батлагдан гарсан эрх зүйн зохицуулалтын актууд;
  - 3) тодорхой нэрийн барааны төрөл бүрээр жигнэсэн үнийн дундаж түвшин
  - 4) холбогдох бусад мэдээлэл.
4. ОХУ-ын Засгийн газрын эрх бүхий байгууллагууд эрх бүхий байгууллагаас баталсан журмын дагуу худалдааны бүртгэл (торговый реестр) хөтлөх, худалдааны бүртгэлийн маягт батлах, бүртгэлийн мэдээлэл цуглуулах, мэдээллийн сан бүрдүүлэх зэрэг үүрэгтэй. Худалдааны бүртгэлийн санд бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх, худалдаа борлуулалтын үйл ажиллагаа явуулах (Үйлдвэрлэгч хамаарахгүй) бизнес эрхэлж буй аж ахуйн байгууллагуудын тухай мэдээлэл, мөн ОХУ-ын субъектуудын газар нутаг дээр явуулж буй худалдааны үйл ажиллагааны төлөв байдлын талаарх мэдээллийг төвлөрүүлнэ.
5. Энэ зүйлийн 4-т заасан мэдээллийг авахдаа төлбөр тогтоож болохгүй бөгөөд худалдаа борлуулалт, нийлүүлэлтийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй компаниудаас худалдааны реестрт бүртгүүлэхийн тулд үзүүлж буй баримт материалыг эргүүлэн олгохгүй байх, тухайн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа худалдааны болон нийлүүлэлтийн компанийг улсын бүртгэлд бүртгэх явцад олж авсан тодорхой мэдээлэл, хийгдсэн хэлцэлүүдийн талаарх мэдээллийг ашиглан хараат байдал үүсгэх, үйл ажиллагаанд нь хориг саад учруулах зэргийг хориглоно. Нийлүүлэлт, худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлж буй хувь хүн, хуулийн этгээд нь ОХУ-ын Засгийн газраас тогтоосон журмын дагуу худалдааны регистрт мэдээллийг үнэ төлбөргүйгээр гаргаж ирүүлнэ.
6. Худалдааны бүртгэл хариуцсан ОХУ-ын субъектын төрийн захиргааны төв байгууллага нь улирал тутам, сар бүрийн 25-наас өмнө Холбооны улсын худалдааны салбар хариуцсан

гүйцэтгэх засаглалын байгууллага болон Холбооны улсын статистикийн төв байгууллагад худалдааны реестрт бүртгэсэн мэдээллийг нэгтгэн гаргаж хүргүүлнэ.

Тав. Төгсгөлийн зүйл

21-р зүйл. Холбооны улсын энэ хуулийн хүлээлгэх хариуцлага

Энэхүү хуулийг зөрчсөн этгээд ОХУ-ын холбогдох хуульд заасны дагуу иргэний эрх зүйн, захиргааны, эрүүгийн хариуцлага хүлээнэ.

22-р зүйл. Төгсгөлийн зүйл

1. Энэхүү хууль нь 2010 оны 02 сарын 01-ны өдрөөс эхлэн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөнө.
2. Энэ хууль батлагдахаас өмнө хийгдсэн хүнсний бараа бүтээгдэхүүн нийлүүлэх тухай гэрээний нөхцөлийг хууль хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлснээс хойш 180 хоногийн дотор хуулийн шаардлагад нийцүүлэн өөрчилнө.
3. Энэ хуулийн 14-р зүйлд заасан шаардлага нь энэ хууль батлагдахаас өмнө хийгдсэн хэлцэл, ашиглалтад оруулсан, худалдан авсан болон түрээсэлсэн худалдааны объектод хамаарахгүй.
4. Энэ хуулийн 14-т заасан орон нутгийн район, хотын тойргуудад хамаарал бүхий хязгаарлалтуудыг 2010 оны 7 сарын 01-ны өдрөөс эхлэн мөрдөж эхэлнэ.
5. Крымийн улсын нутаг дэвсгэр дэх нутгийн удирдах байгууллага энэ хуулийн 6-р зүйлийн 2-т заасан эрхээ хэрэгжүүлэхдээ 2017 оны 01 сарын 01-ныг хүртэл Крымийн улсын хууль тогтоомжийг баримтална. (2014 онд өөрчлөлт оруулсан)

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч

Д. Медведев

Москва, Кремль
28 декабря 2009 года
N 381-ФЗ

2.1.2 “ГАДААД ХУДАЛДААНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААГ ТӨРӨӨС ЗОХИЦУУЛАХ ТУХАЙ” ОХУ-ЫН ХУУЛЬ²¹

(2003 оны 11 сарын 21-ны өдөр Төрийн Думаар батлагдаж, 2003 оны 11 сарын 26-ны өдөр Холбооны Зөвлөлөөр дэмжигдсэн)

а) Хуулийн бүтэц, агуулга:

Нэгдүгээр бүлэг. Ерөнхий зүйл

- 1-р зүйл. Хуулийг хэрэглэх зорилго, хамрах хүрээ;
- 2-р зүйл. Хуульд заасан нэр томъёоны тайлбар, тодорхойлолт;
- 3-р зүйл. ОХУ-ын гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулсан эрх зүйн актууд;
- 4-р зүйл. Гадаад худалдааны салбарт төрөөс баримтлах бодлогын үндсэн зарчмууд;
- 5-р зүйл. ОХУ-ын худалдааны бодлого.

Хоёрдугаар бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаан дахь оху, оху-ын субъектуудын төрийн байгууллагууд болон нутгийн удирдлагын байгууллагуудын эрх

6-р зүйл. Холбооны улсын төрийн байгууллагуудын гадаад худалдааны салбар дахь эрх.

6.1-р зүйл Холбооны улсын төрийн байгууллагаас гадаад худалдааны салбар дахь

а _____

²¹ http://www.consultant.ru/document/cons_doc_law_45397/

ФЗ “Об основах государственного регулирования внешнеторговой деятельности”

эрхээ Холбооны улсын субъектуудад шилжүүлэх журам

7-р зүйл. Хүчингүй болсон;

8-р зүйл. ОХУ-ын субъектуудын төрийн байгууллагуудын гадаад худалдааны салбар дахь зохицуулалтын эрх;

9-р зүйл. ОХУ, ОХУ-ын субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагуудын хамтын ажиллагаа.

3-р бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцогчид

10-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцогч гадаад, дотоодын этгээд;

11-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд ОХУ, ОХУ-ын субъектууд, нутгийн удирдах байгууллагуудын оролцоо.

4-р бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаан дахь төрийн зохицуулалт

12-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах арга хэрэгсэлүүд;

13-р зүйл. ОХУ-ын төрийн байгууллагуудын гадаад худалдааны салбар дахь зохицуулалтын бүрэн эрх;

14-р зүйл. ОХУ-ын гадаад харилцааны салбарт олон улсын худалдааны болон бусад гэрээ хэлэлцээр хийх журам;

15-р зүйл. Гадаад худалдааны салбарыг төрөөс зохицуулалт арга хэмжээг ил тод болгох;

16-р зүйл. Гадаад худалдааны салбарт эрх зүйн хэм, хэмжээ тогтоосон актууд хүчин төгөлдөр болох;

17-р зүйл. Мэдээллийн нууцлал;

18-р зүйл. Төрийн байгууллага болон албан тушаалтны шийдвэр, үйлдэл, эс үйлдлийн талаар гомдол гаргах эрх.

5-р бүлэг. Бараа таваарын гадаад худалдааг төрөөс зохицуулах

19-р зүйл. Гааль-тарифын зохицуулалт;

20-р зүйл. Тарифын бус зохицуулалт;

21-р зүйл. ОХУ-ын олон улсын гэрээнд заасан онцгой тохиолдолд Засгийн газраас бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтэнд тооны хязгаар тогтоох журам;

22-р зүйл. Тооны хязгаарлалтыг ялгаварлалгүй хэрэглэх;

23-р зүйл. Квот хуваарилах;

24-р зүйл. Бараа таваарын гадаад худалдаанд лиценз олгох;

25-р зүйл. Тодорхой нэр төрлийн бараа таваарын экспорт, импортод хяналт тавих;

26-р зүйл. Тодорхой нэр төрлийн бараа таваарын экспорт, импорт хийх онцгой эрх;

27-р зүйл. Хамгаалалтын тусгай арга хэмжээ, демпингийн эсрэг арга хэмжээ ба нөхөн олговрын арга хэмжээ;

28-р зүйл. Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалт;

29-р зүйл. Гадаад орнуудаас гаралтай бараа таваартай холбоотой үндэсний дэглэм;

30-р зүйл. Бараа таваарын экспорт, импортын төлбөр;

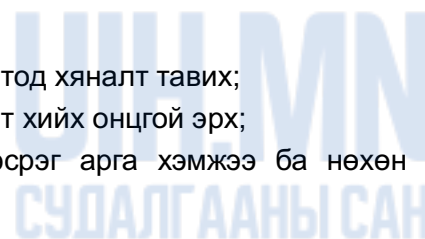
31-р зүйл. Олон улсын транзитыг чөлөөтэй байлгах;

32-р зүйл. Үндэсний эрх ашгийн үүднээс бараа таваарын гадаад худалдаатай холбоотой авах арга хэмжээнүүд.

6-р бүлэг. Үйлчилгээний салбарын гадаад худалдааг төрөөс зохицуулах

33-р зүйл. Үйлчилгээний салбарын гадаад худалдаа;

34-р зүйл. Гадаад худалдааны үйлчилгээний салбар дахь үндэсний дэглэм;

35-р зүйл. Үндэсний эрх ашгийн үүднээс гадаад худалдааны үйлчилгээний салбарт авах арга хэмжээнүүд.

7-р бүлэг. Оюуны өмчийн гадаад худалдааг төрөөс зохицуулах

36-р зүйл. Оюуны өмчийн гадаад худалдаа

8-р бүлэг. Бараа таваар, үйлчилгээ, оюуны өмчийн гадаад худалдаанд тавих хориглолт, хязгаарлалт

37-р зүйл. ОХУ-аас олон улсын санкцийг хэрэгжүүлэх үүднээс бараа таваар, үйлчилгээ, оюуны өмчийн гадаад худалдаанд тавих хориглолт, хязгаарлалт;

38-р зүйл. ОХУ-ын төлбөрийн тэнцлийг тогтворжуулах үүднээс бараа таваар, үйлчилгээ, оюуны өмчийн гадаад худалдаанд тавих хориглолт, хязгаарлалт;

39-р зүйл. Валютын ханшийг зохицуулах үүднээс бараа таваар, үйлчилгээ, оюуны өмчийн гадаад худалдаанд тавих хориглолт, хязгаарлалт;

40-р зүйл. Хариу арга хэмжээ.

9-р бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаан дахь онцгой дэглэм

41-р зүйл. Хилийн худалдаа;

42-р зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүс.

10-р бүлэг. Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийг төрөөс зохицуулах

43-р зүйл. Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийн талаар авах арга хэмжээнүүд; 44-р зүйл. Гадаад худалдааны бартерын хэлцэл болон түүний төлбөр тооцоонд хяналт тавих журам;

45-р зүйл. Гадаад худалдааны бартерын хэлцэл хийх, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой онцлог зохицуулалтууд.

11-р бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг хөгжүүлэх

46-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг хөгжүүлэх чиглэлээр авах арга хэмжээнүүд;

47-р зүйл. Гадаад худалдааны салбар дахь мэдээллийн хангамж;

48-р зүйл. Гадаад худалдааны статистик;

49-р зүйл. ОХУ-ын этгээд гадаад зах зээл дээр гарахад таатай нөхцөл бүрдүүлэх;

50-р зүйл. ОХУ-ын гадаадын улс орон дахь гадаад эдийн засгийн харилцааны ашиг сонирхолыг хангах;

51-р зүйл. Гадаад орноос ОХУ-д худалдаа-эдийн засгийн харилцааны чиглэлээр төлөөлөгчийн газар ажиллуулах.

12-р бүлэг. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд тавих хяналт, гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулахтай холбоотой оху-ын хууль тогтоомжийг зөрчигсдөд хүлээлгэх хариуцлага

52-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд тавих хяналт;

53-р зүйл. Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулахтай холбоотой ОХУ-ын хууль тогтоомжийг зөрчигсдөд хүлээлгэх хариуцлага.

13-р бүлэг. Төгсгөлийн болон шилжилтийн зүйл

54-р зүйл. Хууль хүчин төгөлдөр болох

6) Хуулийн зохицуулалт

Ерөнхий зүйл

Хуулийн зорилго ба зохицуулалтын хамрах хүрээ

ОХУ-ын гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай хуулиар ОХУ болон түүний субъектуудын гадаад худалдааны харилцааг төрөөс зохицуулах эрх зүйн үндсийг тодорхойлж, гадаад худалдааны салбар хөгжих таатай орчинг бүрдүүлэх, ОХУ-ын гадаад худалдааны салбар дахь эдийн засгийн болон улс төрийн ашиг сонирхолыг хамгаалах, зохицуулах үүрэг бүхий эрх бүхий төрийн байгууллагуудын эрх, үүргийг тодорхойлсон. Энэ хуулийн зохицуулалтанд цэрэг, дайны зориулалттай бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, мэдээлэл, оюуны өмчийн гадаад худалдааны үйл ажиллагаа хамаарахгүй.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулж буй ОХУ-ын эрх зүйн актууд

ОХУ-д гадаад худалдааны үйл ажиллагааг Үндсэн хууль, энэ хууль болон ОХУ-ын олон улсын эрх зүй, гэрээ хэлэлцээрт нийцүүлэн гаргасан бусад хууль, эрх зүйн актуудаар зохицуулна.

Гадаад худалдааны салбар дахь төрийн зохицуулалт

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулахад баримтлах үндсэн зарчмууд

ОХУ нь гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд энэ хуулиар тогтоосон дараах зарчмуудыг баримтална. Үүнд:

- 1) Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцож буй субъектууд болон ОХУ-ын үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчдийн хууль ёсны эрх ашгийг төрөөс хамгаалах;
- 2) Хуульд өөрөөр заагаагүй бол гадаад худалдаанд оролцогчдод тэгш байдал олгох, ялгаварлан гадуурхахгүй байх;
- 3) Бусад улс орнуудтай харилцан хамтран ажиллах;
- 4) ОХУ-ын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, энэ хүрээнд олгогдсон эрхээ эдлэх;
- 5) Гадаад худалдааны салбарт төрөөс явуулж буй бодлого, авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ нь оролцогчдод аль болох дарамт, хүндрэл учруулахгүй байх;
- 6) Гадаад худалдааны талаар гаргаж буй бодлого, шийдвэр, хэрэгжилт нь ил тод байх;
- 7) Төрөөс авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүд нь үндэслэлтэй, бодитой байх;
- 8) Төрийн оролцоо, зохицуулалт нь гадаад худалдаанд оролцогчид болон ОХУ-ын эдийн засагт хор хохирол учруулахгүй байх;
- 9) Гадаад худалдаанд оролцогчид ОХУ-ын төрийн байгууллага, албан тушаалтны гаргасан шийдвэрийн талаар шүүхийн журмаар гомдол гаргах, хууль бус шийдвэрийг хүчингүй болгуулах эрхтэй байх;
- 10) Гадаад худалдааны үйл ажиллагаа болон төрийн зохицуулалтын нэгдмэл байдлыг хангах;
- 11) ОХУ-ын нутаг дэсвгэрийн хязгаар дотор гадаад худалдаа болон төрийн зохицуулалтын арга хэрэгслүүдийн нэгдмэл байдлаар явуулах.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах, хяналт тавихтай холбоотой Холбооны улсын төрийн байгууллагуудын эрх

- 1) ОХУ-ын гадаад худалдааны бодлогын концепц, стратеги, үндсэн зарчмуудыг тодорхойлох;
- 2) ОХУ-ын эдийн засгийн бие даасан байдал, ашиг сонирхолыг хамгаалах;
- 3) Гадаад худалдааны харилцаан дахь төрийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх, тухайлбал гааль-тарифын болон тарифын бус зохицуулалт, бараа нийцлийг хянах;

- 4) ОХУ руу оруулж, гаргаж буй бараа бүтээгдэхүүний хүн, амьтан, ургамал, байгаль орчны аюулгүй байдлын стандартыг хангаж байгаа эсэхэд хяналт тавих;
- 5) ОХУ-ын олон улсын гэрээ, Гаалийн холбооны хорооны шийдвэрийн дагуу ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт цөмийн зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх, мансууруулах бодис болон биологийн идэвхит материал зэрэг онц аюултай бараа бүтээгдэхүүнийг оруулж, гаргах үйл ажиллагааг зохицуулах, хянах;
- 6) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт Олон улсын гэрээ, Гаалийн холбооны шийдвэрийн дагуу үнэт металл, үнэт чулуу оруулж гаргах үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих;
- 7) Сансар судлал, сансрын үйл ажиллагааны чиглэлээр ОХУ-аас бусад орнуудтай хамтран ажиллах, хамтарсан төсөл хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд хяналт тавих, зохицуулах;
- 8) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт явуулж буй гадаад худалдааны үйл ажиллагааны нэгдсэн статистик мэдээлэл гаргах;
- 9) Гадаад эдийн засгийн харилцааны хүрээнд гэрээ хэлэлцээр хийх;
- 10) Гадаад оронд ОХУ-ын худалдааны төлөөлөгчийн газар ажиллуулах, татан буулгах;
- 11) Олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох, гаргасан шийдвэрийг хэрэгжүүлэх;
- 12) Улсын нууцтай холбоотой мэдээлэл агуулсан бараа бүтээгдэхүүнийг ОХУ-ын нутаг дэвсгэрээс гаргах журам тогтоох;
- 13) ОХУ-ын нутаг дэвсгэр дээр гадаад худалдааны талаарх мэдээллээр хангах;
- 14) Гадаад худалдааны салбарт даатгалын болон баталгааны сан байгуулах.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах, хяналт тавихтай холбоотой Холбооны улсын субъектуудын төрийн байгууллагуудын эрх

- 1) Холбооны бусад улсууд, гадаад орнуудын засаг захиргаа-нутаг дэвсгэрийн удирдах байгууллагууд болон ОХУ-ын Засгийн газрын зөвшөөрсөнөөр гадаадын бусад орнуудын төрийн байгууллагуудтай хэлэлцээр хийх, гэрээ хэлэлцээр байгуулах;
- 2) Гадаад оронд байгаа ОХУ-ын худалдааны төлөөлөгчдийн газарт өөрийн төлөөлөгчөө суулгах;
- 3) ОХУ-ын хуулиар тогтоосон журмын дагуу гадаад эдийн засгийн харилцааны хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх зорилгоор гадаад улсад худалдааны төлөөлөгч ажиллуулах;
- 4) Гадаад худалдааны салбарт хэрэгжүүлэх бүс нутгийн хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх;
- 5) ОХУ-ын субьектын газар нутагт гадаад худалдааны мэдээллээр хангах ОХУ-ын субьектын газар нутагт гадаад худалдааны үйл ажиллагааны даатгалын болон барьцааны сан байгуулах.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцогчид

ОХУ-ын болон гадаадын дурын иргэн, хуулийн этгээд гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцох эрхтэй. Энэхүү эрхийг ОХУ-ын олон улсын хэлэлцээр, энэ хууль болон холбогдох бусад хуулиар хязгаарлаж болно.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах

Хуулийн 12-р зүйлд гадаад худалдааг төрөөс зохицуулах арга хэрэгслүүд болон гадаад худалдааны салбарыг зохицуулах, хянах үүрэгтэй төрийн байгууллагуудын эрх, үүргийг тодорхойлсон. ОХУ-д гадаад худалдааны төрийн зохицуулалтанд дараах арга хэрэгслүүдийг хэрэглэнэ. Үүнд:

- Гааль-тарифын зохицуулалт
- Тарифын бус зохицуулалт

- Тодорхой нэр төрлийн ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийн гадаад худалдааг хязгаарлах болох хориглох
- Хуульд заасан гадаад худалдааны үйл ажиллагааш дэмжих эдийн засгийн болон захиргааны шинжтэй арга хэмжээнүүд

Хуулийн 13-р зүйлд дараах эрх бүхий төрийн институци, байгууллагуудын гадаад худалдааны салбарт хэрэгжүүлэх, эрх, үүргийг тодорхойлсон. Үүнд:

- ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн Үндсэн хуулиар олгогдсон эрх;
- ОХУ-ын Засгийн газрын эрх, үүрэг;
- ОХУ-ын гүйцэтгэх засаглалын байгууллагуудын эрх, үүрэг;

Бараа бүтээгдэхүүний гадаад худалдааг төрөөс зохицуулах

Гааль-тарифын зохицуулалт

Бараа таваарын гадаад худалдаанд, ялангуяа ОХУ-ын дотоодын зах зээлийг хамгаалах, Гаалийн холбооны гишүүн орнуудын олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүрэгт нийцүүлэх үүднээс хууль тогтоомжоор ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт бараа таваарыг оруулах болон гаргахад гаалийн татвар тогтооно.

Тарифын бус зохицуулалт

Тарифын бус зохицуулалтанд бараа таваарыг хамруулах нөхцөлийг энэ хуулийн 21-24, 26-27-р зүйлд тусгайлан заасан.

Тооны хязгаар тогтоох буюу хориглох

Хуульд зааснаас бусад тохиолдолд бараа таваарын экспорт, импортод тооны хязгаар тогтоохгүй. Гэвч ОХУ-ын Засгийн газраас олон улсын гэрээ хэлэлцээрт нийцүүлэн дараах тохиолдолд 6 сараас дээшгүй хугацаагаар тооны хязгаарлалт тогтоож болно. Үүнд

- 1) Дотоодын зах зээлд хомсдол үүссэн хүн амын хэрэгцээнд туйлын чухал ач холбогдолтой хүнсний болон бусад бараа таваарыг экспортлохыг түр хугацаагаар хязгаарлаж болно. Хязгаарлалтанд хамрагдах бараа таваарын жагсаалтыг Засгийн газар батална.
- 2) Хэрвээ хязгаарлах шаардлагатай гэж үзвэл дараах хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүн, усны биологийн нөөцийг импортлохыг хязгаарлана. Үүнд:
  - а) Оросын гарал үүсэлтэй бүтээгдэхүүнтэй ижил төрлийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, худалдаалах хэмжээг багасгах;
  - б) Оросын гарал үүсэлтэй, импортын ижил төрлийн бараа бүтээгдэхүүнээр орлуулах боломжтой бараа бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэх, худалдаалах хэмжээг багасгах;
  - в) Оросын гарал үүсэлтэй, зах зээл дээр илүүдэл үүсгэж буй бараа бүтээгдэхүүний илүүдэл хэсгийг хэрэглэгчдэд зах зээлийн үнээс доогуур үнээр худалдаалах буюу үнэгүй өгөх замаар багасгах;
  - г) Оросын гарал үүсэлтэй, импортын бараа бүтээгдэхүүнээр орлуулж болохуйц, илүүдэл үүсгэж буй бараа бүтээгдэхүүнийг оросын хэрэглэгчдэд зах зээлийн үнээс доогуур үнээр борлуулах буюу үнэгүй өгөх замаар багасгах;
  - д) ОХУ дахь үйлдвэрлэгдэж буй хэмжээ нь бага, үйлдвэрлэл нь импортоос шалтгаалах амьтны гаралтай бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн хэмжээг хязгаарлах;

Хүнсний болон хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний хязгаарлалтын хэмжээг Засгийн газар тогтооно.

Тооны хязгаарыг ялгавартай тогтоохгүй байх

ОХУ-ын хууль тогтоомжоор бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортод хязгаарлалт тогтоохдоо хэрэв хуульд өөрөөр заагаагүй бол улс орны гарал үүсэл хамааралгүйгээр тогтооно. Хэрэв сонирхож буй улс орнуудад квот тогтоох шаардлагатай гэж үзвэл тухайн улс оруудын өмнөх импортын хэмжээг харгалзан үзнэ. Хуулийн энэ зохицуулалт нь ОХУ-тай бусад орнуудад үзүүлж байгаа нөхцөлөөс илүү таатай нөхцөлөөр гадаад худалдаа хийх гэрээний үүрэг хүлээгээгүй орнуудад хамаарахгүй.

Квот хуваарилах

ОХУ-ын Засгийн газраас квот хуваарилахдаа эхний ээлжинд квот хуваарилах аргаа тодорхойлно. Квотыг конкурс, аукционы зарчмаар хуваарилна. Ингэхдээ гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцох сонирхолтой бүх оролцогчдод өмчийн хэлбэр, оршин байгаа эсхүл бүртгүүлсэн газар орон хамааралгүйгээр ямар нэгэн ялгаварлал үүсгэхгүйгээр хуваарилах зарчмыг баримтална.

Бараа бүтээгдэхүүний гадаад худалдаанд лиценз олгох

Дараах тохиолдолд бараа бүтээгдэхүүний гадаад худалдаанд лиценз олгоно. Үүнд:

- 1) Тодорхой нэр төрлийн бүтээгдэхүүнд экспорт, импортын тооны хязгаарлалт тогтоосон бол;
- 2) Улс орны аюулгүй байдал, хүн, амьтан, мал, ургамал, байгаль орчин, төрийн болон орон нутгийн өмч, хувь хүн болон хуулийн этгээдийн өмч хөрөнгөд сөрөг нөлөө, хор хохирол учруулж болохуйц, заавал зөвшөөрөл авч нийлүүлэх ёстой бараа таваар;
- 3) Онцгой эрхтэйгээр нийлүүлэх тодорхой нэт төрлийн бараа таваар;
- 4) ОХУ-ын олон улсын гэрээний үүргийн дагуу хийгдэж буй худалдаа.

Тодорхой нэр төрлийн бараа таваарын экспорт, импортод хяналт тавих

Тодорхой нэр төрлийн зарим барааны экспорт, импортод хяналтыг тухайн нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортын динамикт мониторинг хийх цаг зуурын арга хэмжээ болгон хэрэглэнэ. Хяналтыг ОХУ-ын олон улсын гэрээ, Гаалийн комиссын шийдвэрт нийцүүлэн тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортод зөвшөөрөл олгох замаар хэрэгжүүлнэ.

Тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортод онцгой эрх олгох

Тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортод ОХУ-ын олон улсын гэрээ, Гаалийн холбооны комиссын шийдвэрийн дагуу экспорт, импортын онцгой эрх олгоно. Онцгой эрх олгох журам болон бараа бүтээгдэхүүний нэр төрлийг Засгийн газар тогтооно.

Хамгаалалтын тусгай арга хэмжээ, демпингийн эсрэг арга хэмжээ ба нөхөн олговрын арга хэмжээ

ОХУ-ын дотоодын үйлдвэрлэгчдийн эдийн засгийн ашиг сонирхолыг хамгаалах, дотоодын зах зээлийг дэмжих үүднээс олон улсын гэрээ болон Гаалийн холбооны комиссын шийдвэр, холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн хамгаалалтын тусгай арга хэмжээ, демпингийн эсрэг арга хэмжээ, нөхөн олговрын арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж болно.

Тээвэрлэхийн өмнөх гаалийн хяналт шалгалт

Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах, ОХУ руу оруулж буй бараа бүтээгдэхүүний үнийг зохимолоор бууруулж бичих зэрэг зөрчлийг илрүүлэх үүднээс тээвэрлэлтийн баримт бичигт хяналт шалгалт хийж болно. Тухайлбал, тодорхой нэр төрлийн бараа таваарын импортын

бараанд тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалт хийсэн тухай сертификат олгох гэх мэт. Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтыг тодорхой нэр төрлийн бараа бүтээгдэхүүнд хийх ба 3 жилээс дээшгүй хугацаагаар хяналт хийнэ. Засгийн газраас хяналт шалгалтын хугацааг сунгах эсэх асуудлыг шийдвэрлэхдээ тухайн барааны импортод хяналт хийсэн дүнг нэгтгэн дүн шинжилгээ хийж авсан арга хэмжээний практик үр дүн ямар байсныг судалж дүгнэсэний үндсэн дээр шийдвэр гаргана.

Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналтаар оруулах бараа бүтээгдэхүүний жагсаалтыг Засгийн газар батлах ба хяналт шалгалт хийхтэй холбогдон гарсан зардлыг импортлогч хариуцна. Засгийн газраас тээвэрлэлтийн өмнөх хяналтаар оруулах барааны жагсаалтыг батлахдаа уг бараа бүтээгдэхүүнд ногдуулах гаалийн татварын хэмжээг бууруулан батална.

Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтыг хариуцан гүйцэтгэх байгууллагыг Засгийн газраас тендер зарлан сонгон шалгаруулах ба Засгийн газартай байгуулсан гэрээний дагуу хяналт шалгалтын ажлыг гүйцэтгэнэ. Хяналт шалгалт гүйцэтгэх байгууллагыг сонгон шалгаруулахдаа дараах шалгуурыг хангаж байгаа эсэхийг харгалзан үзнэ. Үүнд:

- 1) Мэргэжлийн салбар дахь нэр хүнд, байр суурь;
- 2) Үйл ажиллагааны болон мэргэшсэн боловсон хүчний хангалттай нөөцтэй эсэх;
- 3) Тээвэрлэлтийн өмнөх гаалийн урьдчилсан хяналт шалгалтын ажил үйлчилгээ гүйцэтгэж байсан туршлагатай эсэх;
- 4) Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтын ажлыг гүйцэтгэх үнийн санал.

Засгийн газраас тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтын ажлыг гүйцэтгэх журмыг батлах бөгөөд уг журмаар хяналт шалгалтын ажлыг хэрхэн гүйцэтгэх, хяналт шалгалтын үйл ажиллагаанд оролцож буй субъектуудын эрх үүрэг, импортлогч болон хяналт гүйцэтгэгч байгууллагын хооронд гарсан маргааныг хэрхэн шийдвэрлэх, хяналт шалгалтын үйл ажиллагаа явуулж буй байгууллагын үйл ажиллагаанд хэрхэн хяналт тавих зэрэг асуудлуудыг журамлан тогтооно.

Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтыг явуулахдаа дараах зарчмыг баримтална. Үүнд:

- 1) Ил тод, нээлттэй байх;
- 2) Тээвэрлэлтийн өмнөх хяналт шалгалтыг явуулах процедур, тавигдах шаардлага зэрэг нь бодитой байхаас гадна импортлогч бүрт тэгш үйлчлэх;
- 3) Бараа бүтээгдэхүүний тоо, чанарын хяналтыг ОХУ-ын хуулиар тогтоосон шаардлагад нийцүүлэн тавих;
- 4) Импортлогчийг бараа бүтээгдэхүүний урьдчилсан хяналт шалгалтанд хамруулах тухай ОХУ-ын хуулиар тогтоосон шаардлагын талаарх мэдээллээр хангах;
- 5) Урьдчилсан хяналт шалгалт явуулж байх үед олж авсан бараа бүтээгдэхүүнтэй холбоотой мэдээллийн нууцлалыг хадгалах.

Бараа бүтээгдэхүүнийг гаалийн урьдчилсан хяналтанд хамруулж байгаа импортлогч этгээд бараа бүтээгдэхүүнийхээ импортын мэдүүлгийг гаргаж өгөх бөгөөд хяналт шалгалтын байгууллагын зүгээс хяналт шалгалтыг явуулсаны үндсэн дээр бараа бүтээгдэхүүний хяналт шалгалт хийгдсэн тухай сертификат олгох буюу, эсхүл татгалзах үндэслэлээ гаргаж сертификат олгохоос татгалзана.

Хяналт шалгалтыг ажлын 3 өдөрт багтаан явуулах ба гаалийн урьдчилсан хяналтаар оруулах ёстой импортын бараа бүтээгдэхүүнийг зөвхөн хяналт шалгалтад хамрагдсан тухай сертификатыг үндэслэн хилээр оруулна.

Гадаад улсаас гаралтай бараанд тогтоох үндэсний дэглэм

ОХУ-ын татвар, хураамжийн тухай хуулиар бараа таваар нь аль улсаас гаралтайгаас

хамааруулан ялгавартай татвар, хураамж тогтоохыг хориглоно.

Техникийн, эмийн, ариун цэврийн, мал эмнэлгийн, халдвар хамгааллын болон экологийн шаардлага, мөн нийцлийн шаардлага зэрэг шаардлагууд гадаад орнуудаас гаралтай бараа таваар болон оросын гарал үүсэлтэй таваарт ижлээр тавигдана. Гадаадын бараа таваарыг худалдахыг санал болгох, худалдан борлуулах, худалдан авах, тээвэрлэх, хуваарилах болон дотоодын зах зээлд ашиглахад оросын гаралтай бараа бүтээгдэхүүнээс дутахааргүй таатай нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Тээвэрлэлтийн өртөгөөс шалтгаалан ялгавартай төлбөр хураамж төлөхөд энэ журам хамаарахгүй.

Гадаадын аль нэг орноос гаралтай бөгөөд оросын бараа бүтээгдэхүүнтэй ижил дэглэм тогтоох ОХУ-ын ОУ-ын гэрээнд тусгагдаагүй бараа бүтээгдэхүүнд холбогдох хуулийн дагуу өөр дэглэм тогтоож болно. Дээрх зохицуулалт нь ОХУ-ын төрийн болон орон нутгийн хэрэгцээний бараа таваарт хамаарахгүй.

Бараа таваарын экспорт, импортын төлбөр

ОХУ-ын хууль тогтоомжоор тогтоосон, гаалийн татвар болон бусад төрлийн татварын төрөлд хамаарахгүй төлбөрийн нийт хэмжээ нь үзүүлж байгаа ажил үйлчилгээний өртөгөөс хэтэрч болохгүй бөгөөд дотоодын гаралтай бараа таваарын зах зээлийг хамгаалах, төсвийн орлогыг бүрдүүлэх зорилгыг агуулна.

Экспорт, импортын төлбөр хураамжийг дараах төрлийн бараа таваараас авна. Үүнд:

- 1) тооны хязгаарлалт тавьсан бараа;
- 2) лицензтэй гаргах бараа;
- 3) валютын хяналт зохицуулалтанд нөлөөлөх бараа;
- 4) статистикийн үйлчилгээ;
- 5) зайлшгүй шаардлагын нийцлийг тодорхойлох бараа;
- 6) эксперт болон гаалийн урьдчилсан хяналтанд хамрагдах бараа;
- 7) карантин, эрүүл ахуйн шаардлагад нийцүүлэх бараа.

Олон улсын транзитыг чөлөөтэй нэвтрүүлэх

Хэрэв хуульд өөрөөр заагаагүй бол олон улсын транзит барааг төмөр зам, усан зам, агаарын зам, автозам зэрэг олон улсын тээврийн боломжтой бүх сувгуудаар чөлөөтэй нэвтрүүлнэ. Олон улсын тээвэрлэлтэд улс орнуудын далбаа, бүртгүүлсэн газар, хөлөг онгоцны гарал үүсэл, тээвэр эхлүүлсэн болон буулгах боомт, бараа таваарын өмчлөлтэй холбоотой нөхцөл байдал, усан онгоц болон тээврийн хэрэгслийн өмчлөл зэрэгт хуульд тусгайлан заагаагүй ямар нэгэн ялгавартай байдал үүсгэхийг хориглоно.

Гаалийн холбооны гаалийн хууль тогтоомж болон ОХУ-ын гаалийн тухай хууль тогтоомжоор тодорхой нэр төрлийн бараа таваар болон тээврийн хэрэгслийг ОХУ-ын нутагт оруулж, гаргахад тодорхой шаардлага тавьж болох бөгөөд ОХУ-ын хилийн тодорхой пунктаар нэвтрүүлэх, тодорхой маршрутаар явуулах арга хэмжээ авч болно. Энэ зохицуулалт агаарын тээвэрт хамаарахгүй.

Үндэсний эрх ашгийн үүднээс бараа таваарын гадаад худалдааны талаар авах арга хэмжээнүүд

Энэ хуулийн зохицуулалтаас үл хамааран гадаад худалдаанд дараах тохолдолд эдийн засгийн бус тусгай арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- 1) нийгмийн ёс суртахуун, эмх журмыг сахиулах шаардлагаар;
- 2) хүний амьдрал болон эрүүл мэнд, амьтан, ургамал, байгаль орчныг хамгаалах үүднээс;

- 3) алт, мөнгөний экспортод;
- 4) соёлын үнэт зүйлс, соёлын өвд;
- 5) нөхөн сэргээгдэхгүй байгалийн баялгийн нөөцийг дуусахаас сэргийлэх, үүний зэрэгцээ хязгаарлагдмал нөөцтэй тухай байгалийн баялгийн нөөцийг дотооддоо үйлдвэрлэх, олборлох, ашиглахыг хязгаарлах үүднээс;
- 6) нийтийн болон орон нутгийн хэмжээнд хомсдол үүсгэж буй бараа таваарыг олж нийлүүлэх, хуваарилахад;
- 7) ОХУ-ын олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийн биелэлтийг хангах;
- 8) Улс орны аюулгүй байдал, батлан хамгаалах эрх ашгийн үүднээс;
- 9) Олон улсын хэлэлцээрт нийцүүлэн ОХУ-ын Гаалийн тухай эрх зүйн актуудаар зохицуулсан зарим тохиолдлууд.

Үйлчилгээний салбар дахь гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах нь

Үйлчилгээний салбарын гадаад худалдаа

Үйлчилгээний салбарын гадаад худалдаа нь дараах хэлбэртэй байна. Үүнд

- 1) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрээс гадаад орны нутаг дэвсгэрт явуулах ажил үйлчилгээ;
- 2) Гадаад орны нутаг дэвсгэрээс ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт явуулах ажил үйлчилгээ;
- 3) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт гадаадын захиалагчид үзүүлэх ажил үйлчилгээ;
- 4) Гадаад орны нутаг дэвсгэрт ОХУ-ын захиалагчид үзүүлэх ажил үйлчилгээ;
- 5) Гадаад орны нутаг дэвсгэрт оросын гүйцэтгэгч байгууллага ба түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн үзүүлж буй ашгийн бус ажил үйлчилгээ;
- 6) ОХУ-ын газар нутаг дээр гадаадын гүйцэтгэгч байгууллага ба түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн үзүүлж буй ашгийн бус ажил үйлчилгээ;
- 7) Оросын гүйцэтгэгч байгууллагын гадаад орны нутаг дэвсгэрт явуулж буй ашгийн төлөөх ажил үйлчилгээ;
- 8) Гадаадын гүйцэтгэгч байгууллагын ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт явуулж буй ашгийн төлөөх ажил үйлчилгээ.

Хэрэв олон улсын хэлэлцээрт өөрөөр заагаагүй бол ОХУ-ын хууль тогтоомжийн дагуу зарим тодорхой салбарын, эсхүл үйлчилгээний секторын ажил үйлчилгээг хориглох, хязгаарлах зэрэг арга хэмжээ авч болно.

Хуулийн 6-р бүлгийн 34-р зүйлд үйлчилгээний салбар дахь гадаад худалдаанд үндэсний дэглэм тогтоох асуудлыг зохицуулсан. Зохицуулалтын зарчим нь бараа бүтээгдэхүүний гадаад худалдаанд үндэсний дэглэм тогтоохтой ижил.

Хуулийн 6-р бүлгийн 35-р зүйлд үндэсний эрх ашгийн үүднээс үйлчилгээний салбарын гадаад худалдааны талаар авах арга хэмжээнүүдийг тусгасан. Үүнд:

- нийгмийн ёс зүй, хэв журмыг сахих;
- хүн, амьтан, мал, ургамал, байгаль орчны хор хөнөөлийг бодолцох;
- ОХУ-ын олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийг биелүүлэх;
- улсын аюулгүй байдал, батлан хамгаалах зорилгод нийцүүлэх;
- санхүүгийн зах зээлийн бүрэн бүтэн, тогтвортой байдлыг хангах, хөрөнгө оруулагч, хадгаламж эзэмшигч, санхүүгийн зуучлалын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах;
- гадаадын үйлчилгээ үзүүлэгчид болон үйлчилгээний арга хэлбэрт тэгш эрхийн зарчмаар ялгаваргүй татвар ногдуулах;
- давхар татвараас зайлсхийх гэрээний хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ;
- энэ хууль болон бусад хуультай нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн актуудын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх дараах арга хэмжээ. Үүнд:

- a) Гэмт хэргийн шинжтэй, шүүхийн болон шийдвэр гүйцэтгэлийн шатанд яваа асуудалд харилцан дэмжлэг үзүүлэх;
- b) Үйлчилгээ үзүүлэх гэрээний үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл хууран мэхэлсэн асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- c) Хувь хүний нууцад нэвтрэхээс сэргийлэх, хувийн мэдээлэл болон хувийн данс, хуулиар нууцын зэрэглэлд багтаасан мэдээллийг хамгаалах.

Дээрх арга хэрэгслүүдийг ямар нэгэн улс орны хувьд үндэслэлгүйгээр, эсхүл дур мэдэн, ялгавартай хэрэглэж болохгүй. Хуулийн энэ зохицуулалтууд ОХУ-тай гадаад худалдааны үйлчилгээний салбарт тааламжтай нөхцөл олгох тухай гэрээтэй орнуудаас бусад орнуудад хамаарахгүй.

Оюуны өмчийн салбар дахь гадаад худалдааг Төрөөс зохицуулах

ОХУ-ын аюулгүй байдал, батлан хамгаалах салбарын эрх ашгийн үүднээс болон ОХУ-ын олон улсын гэрээгэр хүлээсэн үүргийг биелүүлэх, ОХУ-ын хууль тогтоомжийн хүрээнд хүн, амьтан, ургамал, байгаль орчны хэвийн байдлыг хамгаалах, нийгмийн хэв журам, ёс зүйн хэм, хэмжээг сахиулах зорилгоор тодорхой арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай гэж үзвэл хуульд заасан тодорхой арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж болно.

Оюуны өмчийн гадаад худалдаанд тавих тусгайлсан хориглолт, хязгаарлалт Олон улсын санкцийн хүрээнд

ОХУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлигийн дагуу оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний гадаад худалдаанд НҮБ-ын дүрэмд заасан олон улсын санкцийн дагуу тодорхой хэмжээний хязгаарлалтын арга хэмжээ авч болно.

ОХУ-ын төлбөрийн балансын тэнцлийг хангах үүднээс оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний худалдаанд хязгаарлалт тавих

ОХУ-ын гадаад дахь санхүүгийн байдлыг хамгаалах, төлбөрийн тэнцлийн тэнцвэрийг тогтвортой хадгалах үүднээс Засгийн газраас оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд дараах зорилгоор тодорхой хязгаарлалт тавьж болно. Үүнд:

- 1) Валютын нөөцийн хомсдолыг зогсоох;
- 2) Валютын нөөцийг зохист түвшинд хүргэж нэмэгдүүлэх.

Эдгээр шалтгааны улмаас авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээг Холбооны улсын Засгийн газрын холбогдох байгууллага авч хэрэгжүүлэх бөгөөд тавьсан зорилгодоо хүрэх хугацаагаар хэрэгжүүлнэ. Дээрх арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шийдвэрийг ОХУ-ын Төв банкны өргөн мэдүүлснээр Засгийн газар гаргана.

Валютын зохицуулалттай холбоотойгоор оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд хязгаарлалт тавих

Оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний гадаад худалдаанд валютын зохицуулалт хийх, валютын хяналт хийхтэй холбоотой арга хэмжээг Олон улсын валютын сантай байгуулсан зөвшилцлийн гэрээний заалтууд болон ОХУ-ын холбогдох хууль тогтоомжид нийцүүлэн авч хэрэгжүүлнэ.

Хариу арга хэмжээ

ОХУ-ын Засгийн газраас оюуны өмчийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний гадаад худалдаанд дараах тохиолдлуудад хязгаарлалтын хариу арга хэмжээ авч болно. Үүнд:

- 1) Хэрэв гадаад орны зүгээс Олон улсын болон ОХУ-тай байгуулсан гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй тохиолдолд;
- 2) Хэрэв гадаад орны зүгээс ОХУ, түүний субъектууд болон орон нутгийн байгууллагуудын, мөн ОХУ-ын иргэн, хуулийн этгээдийн эдийн засгийн ашиг сонирхолыг зөрчсөн, ОХУ-ын улс төрийн эрх ашгийг хөндсөн, тухайлбал, ОХУ-ын этгээд гадаад зах зээл дээр гарахыг үндэслэлгүйгээр хориглосон, эсхүл ямар нэгэн хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхсан тохиолдолд;
- 3) Хэрэв гадаад орны зүгээс ОХУ-ын этгээдийн тухайн орон дахь хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах зохистой, үр ашигтай арга хэмжээ авахгүй байх, тухайлбал, бусад этгээдийн зүгээс үзүүлж буй өрсөлдөөний эсрэг ажиллагаанаас хамгаалахгүй байх... гэх мэт тохиолдолд;
- 4) Хэрэв гадаад орны зүгээс ОХУ-ын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулж буй тухайн орны харьяат хувь хүн, хуулийн этгээдийн хууль бус үйл ажиллагааг таслан зогсоохын төлөө зохистой арга хэмжээ авахгүй байгаа тохиолдолд.

Дээр дурьдсан хариу арга хэмжээг олон улсын эрх зүйн хэм, хэмжээ, зарчим, ОХУ-ын эдийн засгийн ашиг сонирхолыг хамгаалах чиглэлээр байгуулсан олон улсын гэрээнд нийцүүлэн авч хэрэгжүүлнэ. ОХУ-ын эрх бүхий гүйцэтгэх засаглалын байгууллага энэ хуулийн дагуу ОХУ, түүний субъект, орон нутаг, хуулийн этгээд, иргэний хууль ёсны эрх ашгийг гадаад орнуудын зүгээс хохироож, зөрчиж буй тохиолдлуудын талаарх статистик мэдээллийг цуглуулж хариу арга хэмжээ авах шаардлагатай эсэх талаар дүгнэлт гарган Засгийн газарт танилцуулна. Хариу арга хэмжээ авах шаардлага бий болсон эсэх асуудлыг Засгийн газарт танилцуулахдаа Гадаад харилцааны яамтай санал солилцож зөвшилцсөний үндсэн дээр Засгийн газарт санал оруулна.

Хариу арга хэмжээ авах тухай шийдвэрийг Засгийн газар гаргах бөгөөд шийдвэр гаргахаас өмнө Засгийн газраас тухайн оронтой хэлэлцээрийн журмаар асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авна.

Гадаад худалдааны онцгой дэглэм

Хилийн худалдаа

Хилийн худалдааны үйл ажиллагааг ОХУ-ын олон улсын гэрээний дагуу хилийн шугамаар зааглагдаж буй хөрш оронтой хийж болох бөгөөд уг худалдааны онцлог нь тухайн улсын хил орчмын нутаг дэвсгэр дэх бараа таваар, үйлчилгээний хэрэгцээг хангах үүднээс гадаад худалдааны илүү тааламжтай дэглэм тогтоох, хил орчмын үйлдвэр аж ахуйн газрын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний борлуулалтыг нэмэгдүүлж, тухайн газар нутагт амьдарч буй хүн ам, үйлдвэр аж ахуйн газруудыг хэрэгцээт бараа таваар, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээр хангах зорилготой. Хил худалдааны энэхүү онцгой дэглэм нь ОХУ-тай гадаад худалдааны тааламжтай дэглэм тогтоох гэрээтэй бусад орнуудад хамааралгүй.

Хилийн худалдааг ОХУ-ын хил орчмын нутаг дэвсгэр байнгын харьяалалтай оршин суугч этгээд болон гадаад орны тухайн бүс нутагт мөн оршин суух байнгын харьяалал бүхий этгээдүүд хил худалдааны ОХУ-ын олон улсын гэрээнд тусгайлан заасан газар нутагт, тухайн газар нутагт оршин суугчдын хэрэгцээнд зориулан явуулна.

Хилийн худалдааг хэрхэн явуулах тухай журам, хилийн худалдааны онцгой дэглэм тогтоох нутаг дэвсгэрийн хязгаарыг Засгийн газраас тогтоох бөгөөд хилийн худалдааны онцгой дэглэмийг ОХУ-ын олон улсын гэрээний дагуу нөгөө оронтойгоо харилцан тохиролцож, холбогдох хууль, журмын дагуу явуулна.

Эдийн засгийн онцгой бүс

Эдийн засгийн онцгой бүсэд аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулах онцгой эзглэм, ялангуяа гадаад

худалдааны онцгой эзлэм тогтоохтой холбоотой харилцааг ОХУ-ын “Эдийн засгийн онцгой бүсүүдийн тухай хууль”-иар зохицуулна.

Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийг төрөөс зохицуулах

Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийн талаар авах арга хэмжээ

Энэ хуульд заасан бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийн холбогдолтой гадаад худалдааны хориг, хязгаарлалтууд бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийн бартерын хэлцэлд мөн адил мөрдөгдөнө. Засгийн газраас бартерын хэлцэлд тавигдах хориг, хязгаарлалтыг тогтооно.

Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийн хэрэгжилт, төлбөр тооцоонд хяналт тавих

Бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийн бартерын хэлцлийг гадаад худалдаанд хийхдээ ижил өртөгтэй бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийг харилцан солилцох зарчмыг баримтална. Хэрэв солилцоо хийж байгаа бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмч нь үнэ өртөгийн хувьд зөрүүтэй байвал зөрүүг тухайн тал төлөхөөр гэрээ хийнэ.

Гадаад худалдааны бартерын хэлцэлд хяналт тавих журмыг Засгийн газар тогтооно. Бартерын солилцооны зөрүүг мөнгөөр хийж байгаа тохиолдолд төлбөр тооцооны хяналтыг хэрэгжүүлэх журмыг Засгийн газар болон Төв банк холбогдох хуулийн дагуу тогтооно.

Гадаад худалдааны бартерын хэлцлийг хэрэгжүүлэх журам

Гадаад худалдааны бартерын хэлцэл хийсэн ОХУ-ын этгээд болон түүний төлөөлөл хэлэлд заасан хугацаанд ОХУ руу ижил өртөгтэй бараа бүтээгдэхүүн оруулах, эсхүл гадаад улсад ажил үйлчилгээ үзүүлэх эсхүл ижил өртөгтэй оюуны өмчийн эрхийг шилжүүлэх буюу оюуны өмчийг бүтээгдэхүүнийг өмчлөх, ашиглах эрхийг шилжүүлэх үүрэгтэй. Бартерын объектыг солилцоходоо тухайн бараа бүтээгдэхүүнийг хүлээн авсан, ажил үйлчилгээ үзүүлсэн, эсхүл оюуны өмчийн эрх шилжүүлсэн баримт нотолгоог бүрдүүлэх, түүнчлэн хэрэв бартерын үнийн зөрүүг мөнгөөр тооцохоор тохиролцсон бол зөрүү мөнгийг ОХУ-ын харилцагчийн дансанд шилжүүлсэнийг нотлох баримтыг бүрдүүлэх ёстой. Хэрэв бартерын хэлцлийг гадаадын хэлцэлд оролцогч хэлцлийн объектыг ОХУ-ын нутаг дэвсгэр рүү оруулахгүйгээр хилийн чанадад хийхээр тохиролцсон бол эдгээр бараа, ажил үйлчилгээ, эрхийг хилийн чанадад ОХУ-ын этгээд хүлээн авсаны дараагаар энэ хуулийн 5-р зүйлд заасны дагуу хэлцэл биелсэнд тооцно.

Хилийн чанадад ОХУ-ын этгээдийн хийсэн бартерын хэлцэл, түүнийг гүйцэтгэх ажиллагааг ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт хэлцлийн объектыг оруулахгүйгээр дараах тохиолдолд хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- 1) Бараа бүтээгдэхүүнийг хүлээн авсан нь бартерын хэлцэлд заасан нөхцөлийн дагуу баримтаар нотлогдсон байх;
- 2) ОХУ-ын этгээд бартерын хэлцлээр хүлээн авсан бараа таваарыг хүлээн авсанаас хойш 1 жилийн дотор, эсхүл хэлцэлд заасан хугацааны дотор уг бараа таваарыг худалдан борлуулах бөгөөд бараа таваарыг борлуулсанаас орсон орлого, борлуулалтаар хүлээн авсан төлбөрийн хэрэгслийг банкин дахь өөрийн харилцах дансандаа төвлөрүүлсэн байх.

Гадаад худалдааг дэмжин хөгжүүлэх

Гадаад худалдааны хөгжлийг дэмжих арга хэмжээнүүд

ОХУ-ын Засгийн газар, түүний субъектуудын гүйцэтгэх засаглалын эрх бүхий байгууллагууд нь ОХУ-ын олон уулсын гэрээнд нийцүүлэн гадаад худалдааг дэмжин хөгжүүлэх дараах арга

хэмжээнүүдийг (санхүүжилтийг шийдвэрлэсэн байх) авч хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- 1) Гадаад худалдааны харилцаанд оролцогчдод зээл олгох;
- 2) Экспортын зээлийг гарант, даатгалд хамруулах тогтолцоог бүрдүүлэх;
- 3) Олон улсын үзэсгэлэн, ярмарк худалдаа, төрөлжсөн симпозиум, конференц зохион байгуулах;
- 4) Оросын бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийг олон улсын зах зээлд гаргах, сурталчлан таниулахад чиглэсэн кампанит (реклам сурталчилгаа гэх мэт) ажлуудыг зохион байгуулах.

Гадаад худалдааны мэдээллийн хангамж

Гадаад худалдааны үр ашгийг дээшлүүлэх, дэмжин хөгжүүлэх зорилгоор энэ хуулийн 3.13-р зүйлд заасан ОХУ-ын гүйцэтгэх засаглалын байгууллага хариуцан гадаад худалдааны мэдээллийн сан үүсгэн ажиллуулна.

Гадаад худалдааны мэдээллийн санд дараах мэдээллүүдийг төвлөрүүлнэ. Үүнд:

- 1) ОХУ-ын зах зээлд гадаад худалдааны харилцаанд оролцогч гадаад, дотоодын этгээдийн талаарх мэдээлэл;
- 2) Квот болон лиценз авсан гадаад, дотоодын этгээдийн талаарх мэдээлэл
- 3) Олон улсын худалдааны гэрээнүүд болон ОХУ-ын гадаад худалдааны салбарт байгуулсан бусад гэрээнүүд;
- 4) Гадаад худалдааны салбарт хамааралтай ОХУ-ын болон гадаад орнуудын хууль эрх зүйн актууд;
- 5) Гадаад улсад байгаа ОХУ-ын худалдааны төлөөлөгчийн газруудын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл;
- 6) Гадаад худалдааны салбарт үйлчилгээ үзүүлж буй ОХУ-ын экспорт-импортын банк, зээлийн болон даатгалын үйлчилгээ үзүүлж буй бусад байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл;
- 7) ОХУ-ын гадаад худалдааны гаалийн статистик мэдээлэл
- 8) Гадаад зах зээл дээр борлуулагдаж буй үндсэн нэрийн бараа таваарын бүлэг тус бүрээр зах зээлийн конъюнктур;
- 9) Техникийн зохицуулалтад холбогдох ОХУ-ын хууль эрх зүйн актууд;
- 10) Гадаад худалдааны үйл ажиллагаан дахь хууль зөрчсөн үйлдлүүдийн талаарх мэдээлэл;
- 11) ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт оруулах, гаргахыг хориглосон бараа таваарын жагсаалт;
- 12) Гадаад худалдаа эрхлэгчдэд хэрэгтэй бусад мэдээллүүд.

ОХУ-ын эрх бүхий гүйцэтгэх засаглалын байгууллага нь гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд оролцогч оросын болон гадаадын этгээдэд аль болох хурдан хугацаанд шаардлагатай мэдээллийг төлбөртэй гаргаж өгөх үүрэгтэй бөгөөд төлбөрийн хэмжээ нь тухайн мэдээллийг гаргаж өгөхөд гаргасан зардлаас хэтрэхгүй байх ёстой. Төлбөртэй мэдээллээс орсон орлогыг улсын төсөвт шилжүүлнэ.

ОХУ-ын олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийн дагуу гадаад худалдааны салбарыг зохицуулах эрх бүхий гүйцэтгэх засаглалын байгууллага нь гадаад улс орон болон олон улсын байгууллагад гадаад худалдааны салбарын үйл ажиллагааг зохицуулах хүрээнд авч хэрэгжүүлж байгаа үйл ажиллагааныхаа талаарх мэдээллийг гаргаж өгнө.

Гадаад худалдааны статистик

ОХУ-ын Засгийн газар, Төв банк хамтран олон улсын статистик мэдээллийн практикт нийцүүлэн гадаад худалдааны статистик мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, тайлагнах тогтолцоог олон улсын нэгдсэн аргачлалын дагуу, харьцуулах боломжтой байхаар гаргаж

статистик мэдээллийн сан бүрдүүлнэ. Статистик мэдээллийн сан нь дараах мэдээллүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:

- 1) ОХУ-ын гадаад худалдааны талаарх Улсын статистикийн ерөнхий газраас гаргасан статистик, Гаалын ерөнхий газраас гаргасан статистик, ОХУ-ын худалдааны баланс;
- 2) ОХУ-ын төлбөрийн баланс, үүний дотор бараа таваар, ажил үйлчилгээ, оюуны өмчийн болон капиталын шилжилт хөдөлгөөний талаар статистик мэдээлэл.

ОХУ-ын Засгийн газар, Төв банк хамтран сар, улирал, жилээр дээрх статистик мэдээллүүдийг гарган албан ёсоор эмхэтгэл болгон гаргаж хэвлүүлнэ.

ОХУ-ын этгээд гадаадын зах зээлд гарах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх

ОХУ-ын Засгийн газраас оросын этгээдүүд гадаад орнуудын зах зээлд гарч худалдааны үйл ажиллагаа эрхлэх таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх талаар тодорхой арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлэх бөгөөд энэхүү үүргээ биелүүлэхдээ хоёр талын болон олон талын хэлэлцээр хийх, олон улсын гэрээ байгуулах, олон улсын байгууллага хамтран байгуулах, олон улсын байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох, гадаад худалдааны үйл ажиллагаагаа сайжруулах санаачилга гаргасан бусад орнуудтай хамтран ажиллах хүрээнд Засгийн газар хоорондын комисс байгуулах зэргээр хэрэгжүүлнэ.

Гадаадын улс оронд ОХУ-ын гадаад эдийн засгийн ашиг сонирхолыг хангах

ОХУ-ын гадаад улс орон дахь эдийн засгийн гадаад ашиг сонирхолыг тус орон дахь ОХУ-ын Дипломат төлөөлөгчийн газар, Консулын газрууд болон ОХУ-ын олон улсын гэрээний дагуу байгуулагдсан худалдааны төлөөлөгчийн газрууд төлөөлөн хэрэгжүүлнэ.

Гадаад улс оронд худалдааны төлөөлөгчийн газар байгуулах шийдвэрийг ОХУ-ын Засгийн газар гаргана.

ОХУ дахь гадаад орнуудыг худалдаа-эдийн засгийн асуудал хариуцсан төлөөлөгчийн газрууд

Гадаад орнуудын худалдаа-эдийн засгийн асуудал хариуцсан төлөөлөгчийн газрыг ОХУ-ын тухайн улстай байгуулсан олон улсын гэрээний дагуу ОХУ-ын нутаг дэвсгэрт байгуулна.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд тавих хяналт ба гадаад худалдааны хууль тогтоомж зөрчигсдөд хүлээлгэх хариуцлага

Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд тавих хяналт

Энэ хууль болон холбогдох бусад хуулийн тогтоомжийн хүрээнд гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, ОХУ, түүний субъектууд, орон нутгийн байгууллагууд болон ОХУ-ын гадаад худалдаанд оролцогч этгээдийн эдийн засгийн болон улс төрийн ашиг сонирхолыг хангах, хамгаалахтай холбоотой асуудлыг ОХУ, түүний субъектуудын эрх бүхий төрийн байгууллагууд өөр өөрийн үндсэн чиг үүрэг, бүрэн эрхийн хүрээнд хэрэгжүүлнэ.

ОХУ-ын гадаад худалдааны хууль тогтоомжийг зөрчигсдөд хүлээлгэх хариуцлага

Гадаад худалдааны үйл ажиллагааны явцад ОХУ-ын гадаад худалдааны хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд ОХУ-ын холбогдох хуулийн дагуу иргэний эрх зүйн, захиргааны болон эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.

Төгсгөлийн болон шилжилтийн зүйл

Энэ хууль нь 2003 оны 12-р сарын 8-нд ОХУ-ын Төрийн Думаар батлагдсан бөгөөд хуулийн 4-р бүлгийн 45-р зүйлээс бусад зүйл заалтуудыг хууль батлагдсанаас хойш 6 сарын дараа

хүчин төгөлдөр мөрдөхөөр заасан.

Энэ хууль батлагдсантай холбогдуулан дараах хуулиуд хүчингүй болсонд тооцогдоно. Үүнд:

- “Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай” хууль (от 13 октября 1995 года N 157-ФЗ “О государственном регулировании внешнеторговой деятельности”);
- “Гадаад худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай хууль” (от 8 июля 1997 года N 96-ФЗ “О внесении изменений в Федеральный закон “О государственном регулировании внешнеторговой деятельности”);
- “Бараа таваарын гадаад худалдаанд ОХУ-ын эдийн засгийн ашиг сонирхолыг хамгаалах талаар авах арга хэмжээний тухай” хуулийн зарим зүйл, заалтууд (от 14 апреля 1998 года N 63-ФЗ “О мерах по защите экономических интересов Российской Федерации при осуществлении внешней торговли товарами”);
- “Бүтээгдэхүүн хуваах хэлцлийн тухай” ОХУ-ыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн зарим зүйл, заалтууд (от 10 февраля 1999 года N 32-ФЗ “О внесении в законодательные акты Российской Федерации изменений и дополнений, вытекающих из Федерального закона “О соглашениях о разделе продукции”);
- “ОХУ-ын татварын тухай хууль болон холбогдох зарим хууль эрх зүйн актуудад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн зарим зүйл, заалтууд (от 24 июля 2002 года N 110-ФЗ “О внесении изменений и дополнений в часть вторую Налогового кодекса Российской Федерации и некоторые другие акты законодательства Российской Федерации”.

ОХУ-ын гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд дагаж мөрдөх эрх зүйн хэм, хэмжээ тогтоосон актуудыг энэ хуульд нийцүүлэн гаргана.

ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.ПУТИН

Москва, Кремль
8 декабря 2003 года
N 164-ФЗ

2.2.БНКаЗУ-ЫН ТУРШЛАГА

Казахстан улс худалдааны тухай бие даасан хуультай бөгөөд “Худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах тухай” хууль нь 2004 онд батлагдсан. Уг хууль нь дараах 7 бүлгээс бүрддэг. Үүнд:

- Нэгдүгээр бүлэг. Ерөнхий зүйлийн талаар;
- Хоёрдугаар бүлэг. Худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах тухай;
- Гуравдугаар бүлэг. Дотоод худалдааны талаар;
- Гуравдугаар бүлгийн 1. Дотоод худалдааг хөгжүүлэх, түүнийг дэмжих талаар;
- Дөрөвдүгээр бүлэг. Гадаад худалдааны тухай;
- Тавдугаар бүлэг. Худалдааны бусад төрлүүдийн талаар;
- Зургаадугаар бүлэг. Худалдааны субъектууд болон бараа бүтээгдэхүүнд тавигдах шаардлагуудын талаар;
- Долдугаар бүлэг. Худалдааны үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хянах тухай

Хуулийн 1 дүгээр бүлэгт ерөнхий зүйлүүд болон хуульд хэрэглэсэн нэр томьёо, ойлголтууд,

худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах хууль тогтоомжууд, хуулийн зорилго болон зарчмууд, хамрах хүрээний талаар тусгасан. Хуульд худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах зорилго, зарчмыг дараах байдлаар тодорхойлсон²².

Зорилго:

- хүн амыг бараа бүтээгдэхүүнээр хангах, худалдааны үйл ажиллагааг дэд бүтцээр хангах;
- худалдааны үйлчилгээ болон нийтийн хоолны зохион байгуулалт;
- Казахстан улсын худалдааны үйл ажиллагааг сайжруулах, түүнийг дэмжих;
- Казахстан улсыг дэлхийн худалдааны системд нэгдэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- гадаад зах зээл дэх дотоодын бараа бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх юм.

Зарчим:

- худалдааны байгууллагын эрх тэгш байдал;
- хууль тогтоомжид зааснаас бусад тохиолдолд худалдааны үйл ажиллагаанд төрийн байгууллагууд хөндлөнгөөс үл оролцох;
- бизнес эрхлэхэд чөлөөт, шударга байх зарчмыг дэмжих;
- дотоодын түүхий эд үйлдвэрлэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах;
- худалдааны үйлчилгээний чанар;
- худалдааны субъектуудыг худалдаа эрхлэхэд чөлөөт сонголт хийх боломж бололцоогоор хангах;
- худалдааны бодлого нь Казахстан улсын эдийн засгийн бодлогын салшгүй нэг хэсэг байх;
- хэрэглэгч, худалдааны субъектууд болон улс орны эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг адил тэгш хамгаалах;
- Бүгд Найрамдах Казахстан Улсын нутаг дэвсгэрт гадаад худалдааны үйл ажиллагааг зохицуулах нэгдмэл арга хэлбэртэй байх;
- гадаад худалдаан дахь төрийн зохицуулалтыг боловсруулах, батлах, нэвтрүүлэх, хэрэгжүүлэх ажлыг олон нийтэд сурталчлан таниулах;
- гадаад худалдааны төрийн зохицуулалт нь үндэслэлтэй, бодитой, тодорхой, ил тод байх зэрэг болно.

Худалдааны тухай хууль нь Казахстан улсын нутаг дэвсгэрт худалдааны үйл ажиллагаа эрхэлдэг бүх субъектуудад үйлчилнэ. Гэхдээ тусдаа хуулиар зохицуулагддаг бараа бүтээгдэхүүний хувьд үйлчлэхгүй. Мөн санхүүгийн байгууллагын үйл ажиллагаа болон санхүүгийн хэрэгслүүдтэй холбоо бүхий харилцааг үүгээр зохицуулахгүй.

Хуулийн 2 дугаар бүлэгт худалдааны үйл ажиллагаанд төрөөс хийх зохицуулалтын талаар оруулсан. Үүнд: худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах арга болон хэлбэр, төрийн эрх мэдэл, эрх бүхий байгууллагын эрх мэдэл, орон нутгийн эрх бүхий байгууллагын эрх мэдэл, үнэ тогтоох зэрэг асуудлыг хамруулсан.

Худалдааны үйл ажиллагааг төрөөс зохицуулах арга, хэлбэрийг дараах байдлаар тодорхойлсон²³.

Зохицуулах аргууд:

- гадаад худалдааны гаалийн тарифыг зохицуулах;

а

²² http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000544_

Худалдааны тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1, 2

²³ http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000544_

Худалдааны тухай хууль Хоёрдугаар бүлэг 5 дугаар зүйл

- гадаад худалдааны тарифын бус зохицуулалт;
- хууль журмын дагуу бараа бүтээгдэхүүн худалдаалахыг түр зогсоох, эсвэл хориглох;
- тусгай хамгаалалт, демпингийн эсрэг болон нөхөн төлбөр зэрэг арга хэмжээ авах;
- олон улсын эдийн засгийн хориг арга хэмжээнд оролцох зэрэг болно.

Зохицуулах хэлбэрүүд:

- Худалдааны үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх дүрэм журмыг тодорхойлох;
- Казахстан улстай хил залгаа Евроазийн эдийн засгийн холбооны хил гаалиар бараа бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх нөхцөлийг тодорхойлох; Евроазийн эдийн засгийн холбооны гишүүн орнууд хоорондоо худалдаа хийхэд бараа бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх нөхцөлийг тодорхойлох;
- худалдааны үйл ажиллагааны хөгжил дэвшлийг урамшуулан дэмжих;
- худалдааны салбарын хяналт шалгалт;
- гэрчилгээ олгох зэрэг болно.

Эдгээрээс гадна худалдааны салбарын үнэ тогтоох асуудлыг тодорхойлсон байна. Доорхоос бусад тохиолдолд бараа бүтээгдэхүүний үнийг худалдааны субъект өөрөө тогтооно. Үүнд:

- Муж, томоохон хотууд, нийслэл хотын хүрээнд нийгмийн ач холбогдолтой хүнсний бүтээгдэхүүний жижиглэн худалдааны босго үнийг нэмэх тохиолдолд эрх бүхий байгууллага нь хуанлийн 90 хоног дотор босго үнийг тогтооно. Хэрэв хууль дүрэм зөрчвөл худалдааны субъект нь хуулийн дагуу хариуцлага хүлээнэ.
- Нийлүүлэгчийн шаардлагаар талуудын харилцан тохиролцсоны дагуу хүнсний бүтээгдэхүүн худалдаалах үнийн хязгаарыг нийлүүлэлтийн гэрээгээр тогтооно. Нийгмийн ач холбогдолтой хүнсний бүтээгдэхүүнийг нийлүүлэх гэрээ байгуулах үед худалдаалах үнийн хязгаарыг заавал тусгасан байх ба энэхүү шаардлагыг хангаагүй тохиолдолд гэрээ хүчин төгөлдөр бус байна.

Хуулийн 3 дугаар бүлэг нь дотоод худалдааг зохицуулна. Үүнд: дотоод худалдааны объектууд болон төрлүүд, бөөний худалдаа, жижиглэн худалдаа, нийтийн хоол, мөн худалдан авах-худалдах гэрээ хэлцлийн талаар тусгасан.

Дотоод худалдаанд худалдааны болон нийтийн хоолны объектууд хамаарна. Худалдааны объектыг суурин болон суурин бус гэж ангилдаг. Суурин худалдааны объектыг эзлэх талбайн хэмжээгээр 5 ангилалд хуваана. Суурин худалдааны төрөл, түүнд тавигдах шаардлагыг эрх бүхий байгууллагаас тогтоодог.

Суурин бус худалдааны объектод:

- Автомат- бараа бүтээгдэхүүн худалдаалах зориулалттай автомат төхөөрөмж;
- Хөдөлгөөнт тавиур- зөвшөөрөгдсөн орон зайд худалдаа хийх зориулалт бүхий зөөврийн байгууламж;
- Автохудалдаа- Худалдааны зориулалтаар тоноглогдсон автотээврийн хэрэгсэл;
- Павилон- зөвшөөрөгдсөн байрлалд байршилтай, худалдааны зориулалтаар тоноглогдсон, худалдааны агуулахтай нэг эсвэл хэд хэдэн худалдаа эрхлэх талбай бүхий хялбар угсрах-хураах бүтэцтэй байгууламж;
- Киоск- худалдааны зориулалтаар тоногдлогдсон ч хүнсний бүтээгдэхүүн хадгалах зориулалтын талбай болон байргүй, нэг эсвэл хэд хэдэн худалдаа эрхлэх талбай бүхий хялбар бүтэцтэй зөөврийн байгууламж орно.

Бараа бүтээгдэхүүнийг авто-дэлгүүрээр худалдаалах тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл нь техникийн шаардлагыг сайтар хангасан байна.

Эдгээрээс гадна хуулийн энэ бүлэгт худалдааны захын талаарх зохицуултыг оруулсан. Худалдааны захуудын хувь худалдаалах бүтээгдэхүүний төрлөөс хамаарч олон төрөлтэй /универсальные/, дагнасан /специализированные/ гэж ангилагддаг²⁴.

Олон төрөлтэй нь янз бүрийн бараа бүтээгдэхүүн худалдаалдаг зах юм. Харин дагнасан захын хувьд нийт бараа бүтээгдэхүүний 70 ба түүнээс дээш хувь нь нэг төрлийн бараа бүтээгдэхүүн байна.

Худалдааны захын үйл ажиллагааг зохион байгуулах зарчим, хамрах нутаг дэвсгэр, зориулалтын тоног төхөөрөмж болон хэрэгслээр хангагдсан байдалд тавих шаардлагыг төрөөс зохицуулдаг.

Худалдааны зах нь дараах шаардлагуудыг хангаж ажиллана. Үүнд:

- Худалдаа эрхлэх талбайг байршлын схемын дагуу зориулалтын тоног хэрэгслээр хангах, удирдлага буюу захиргааны ажилтнууд байрлах өрөө тасалгаа, агуулах байр, нийтийн зориулалттай байр талбайгаар хангана.
- Дараах мэдээллийг байршуулсан байна: худалдаа эрхлэх талбайн байршлын схем, аваарын болон бусад онцгой нөхцөлд нүүлгэн шилжүүлэлт хийх схем, худалдаа эрхлэх талбай түрээслэх эсвэл ашиглах гэрээ болон дүрэм журмын талаар, худалдаа эрхлэх сул талбай байгаа эсэх, түрээсийн эсвэл ашиглалтын гэрээ байгуулах тохиолдолд холбогдох этгээдтэй харьцах утас, электрон шуудан зэрэг мэдээллийг харагдахуйц газар байршуулна.
- Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалсан хууль тогтоомжийн талаарх мэдээллийг тавина.

Дотоод худалдаанд бөөний болон жижиглэн худалдаа, нийтийн хоол, хуульд тодорхойлсон бусад төрлүүд багтана. Бөөний худалдааг суурин худалдааны объект болон худалдааны захуудад хийнэ. Жижиглэн худалдааг суурин, суурин бус худалдааны объект, худалдааны захуудад явуулна. Дотоод худалдааны бүрэлдэхүүн хэсгийн нэг нийтийн хоолны үйлчилгээ юм. Нийтийн хоолыг дараах байдлаар ангилна. Үүнд:

- ресторан;
- кафе;
- цайны газар;
- баар орно.

Худалдааны тухай хуульд бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авах – худалдах асуудлыг ерөнхий байдлаар тусгасан бөгөөд Иргэний хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулна.

Хуулийн 3-1 дүгээр бүлэгт дотоод худалдааны хөгжлийг дэмжих асуудлыг дараах байдлаар тодорхойлсон. Үүнд:

- худалдааны дэд бүтцийг хөгжүүлэх чиглэлээр хөрөнгө оруулалтын төсөл боловсруулах, хэрэгжүүлэх;
- худалдааны мэргэжилтнүүдийг бэлтгэх, мэргэжил дээшлүүлэх, давтан сургах тогтолцоог боловсронгуй болгох, хөдөлмөрийн зах зээлийг бий болгох;
- худалдааны субъектууд, түүн дотор дотоодын хүнсний үйлдвэрлэгчдийг эдийн засгийн хувьд урамшуулах;
- электрон худалдааг хөгжүүлэх;
- хил орчмын худалдааг хөгжүүлэх;
- дотоод худалдааны сүлжээг хөгжүүлэх зэрэг болно.

а_____

²⁴http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000544_

Худалдааны тухай хууль Гуравдугаар бүлэг 10 дугаар зүйлийн 2-2

Хуулийн 4 дүгээр бүлэгт гадаад худалдааны талаар зохицуулсан ба дараах асуудлуудыг хамруулсан. Үүнд:

- гадаад худалдааны гааль - тарифын зохицуулалт;
- тарифын квот;
- гадаад худалдааны тарифын бус зохицуулалт;
- тусгай /отдельных товаров/ бараа бүтээгдэхүүнийг оруулах гаргахыг хориглох, тоо хэмжээний хувьд хязгаар тогтоох;
- зөвшөөрөл олгох нөхцөл;
- хариу арга хэмжээ;
- хориглох, хязгаарлах онцгой төрлүүд /Особые виды запретов и ограничений/;
- зөвшөөрөл олгох зарчим болон журам;
- хариу арга хэмжээ;
- бараа бүтээгдэхүүний тусгай /отдельных товаров/ төрлийн онцгой эрх;
- тусгай /отдельных товаров/ төрлийн барааны автомат тусгай зөвшөөрөл;
- тусгай хамгаалалт, демпингийн эсрэг арга хэмжээ авах, нөхөн олговор олгох зэрэг асуудлыг зохицуулна.

Хуулийн 5 дугаар бүлэгт худалдааны бусад төрлүүдийн талаар тодорхойлсон бөгөөд электрон худалдааны талаарх зохицуулалтыг оруулсан. Бусад төрөлд дараах худалдааны төрлүүд хамаарна. Үүнд: Дуудлага худалдаа, комиссын худалдаа, захиалгат худалдаа, хил орчмын худалдаа, явуулын худалдаа, үзэсгэлэн худалдаа, электрон худалдаа орно.

Хуулийн 6 дугаар бүлэгт дараах зохицуултыг хийсэн.

- Худалдааны субъектууд болон бараа бүтээгдэхүүнд тавигдах шаардлагуудыг тодорхойлсон.
- Татвар төлөгч- хувиараа бизнес эрхлэгч болон хуулийн этгээдэд худалдааны объект, худалдааны объект дотор, худалдааны захад худалдаа эрхлэх талбай түрээслэхэд /ашиглахад/ тавигдах шаардлагын талаар оруулсан.
- Мөн бараа бүтээгдэхүүнд тавигдах шаардлагууд, худалдааны субъектуудын эрхийн талаар тус тус заасан байна.

Хуулийн 7 дугаар бүлэг нь худалдааны үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хянах, худалдааны сүлжээ болон томоохон худалдааны объектод бараа бүтээгдэхүүний хүргэлтийг хянах, нийгмийн ач холбогдолтой хүнсний бүтээгдэхүүний жижиглэн худалдаанд тогтоосон үнийн зөвшөөрөгдсөн дээд хэмжээг дагаж мөрдөх явдлыг хянах, маргаан шийдвэрлэх, Худалдааны тухай хуулийг зөрчсөн тохиолдолд хүлээх хариуцлагын талаар зохицуулсан.

2.3. ЯПОН УЛСЫН ТУРШЛАГА

Япон Улсын хувьд худалдааны тухай бие даасан хуультай бөгөөд Худалдааны тухай хууль (Commercial Code) нь 1899 оноос хэрэгжиж эхэлсэн.

Одоогийн хүчин төгөлдөр хууль нь 851 зүйл, 3 хэсгээс бүрддэг. Хуулийн 1 дүгээр хэсэгт- Ерөнхий зүйл, 2 дугаар хэсэгт - Худалдаа арилжааны үйл ажиллагааны талаар, 3 дугаар хэсэгт- Далайн худалдааны талаар зохицуулсан. Японы Худалдааны тухай хуулийн хамгийн анхны хувилбарыг герман хүн боловсруулсан учир уг хуулийг батлах үед германы хуулийн нөлөө их байсан байна. 1950 онд хийгдсэн хуулийн шинэчилсэн найруулгад Америкийн Корпорацийн тухай хуулиас ТУЗ-ийн тогтолцоо, дериватив арга хэмжээ, эрх бүхий хөрөнгө зэрэг зарим ойлголтуудыг оруулжээ.

2005, 2008 онуудад Компаний тухай хууль, Даатгалын тухай хуулиуд батлагдан гарснаар Худалдааны тухай хуулиас холбогдох хэсгүүд хасагдаж хуулийг шинэчлэн найруулсан байна.

Худалдааны тухай хуульд ерөнхий анги, аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаатай холбоо бүхий заалтууд, худалдааны эрх зүйн үндсэн зохицуулалтуудыг тусгаснаас гадна компани, даатгал, далайн худалдааны талаар зохицуулсан заалтууд ч байдаг.

Японы Худалдааны тухай хуулийг аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг зохицуулсан хууль гэж үздэг. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа өдөр тутам шинэчлэгдэн хөгждөг учраас Худалдааны тухай хуулийг нийгмийн өөрчлөлттэй нийцүүлэн тухай бүр нэмэлт өөрчлөлт оруулах, өөрчлөн найруулах хэрэгцээ шаардлага өндөр байдаг. Мөн хууль тогтоогчийн зүгээс аливаа бодлогыг хэрэгжүүлэх зорилгоор ч өөрчлөх тохиолдол байна.

Худалдааны тухай хуульд худалдааны хэлцэл, худалдаачин, компани зэрэг үндсэн ойлголтуудыг хуульчилсан. Аж ахуйн нэгжийн гол зорилго ашиг олох учраас эдгээр ойлголтын хувьд мөн адил ашгийг урьтал болгодог. Иймд Худалдааны тухай хуулийн нэг онцлог бол ашгийн төлөө гэх шинжээр тодорхойлогддог²⁵. Энэхүү ашгийн гэх зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд олон тооны хэлцлийг богино хугацаанд хийх шаардлагатай. Тиймээс Худалдааны тухай хуульд хэлцэл байгуулах, түүнийг дуусгавар болгоход хялбаршуулсан зарчмыг баримталсан зохицуулалтыг хуульчилж өгсөн²⁶.

Мөн худалдаа буюу хэлцлийн тогтвортой байдлыг хадгалах зорилгоор худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэл, компаний мэдээллийн тогтолцоо зэргийг уг хуулиар бий болгосон нь чухал ач холбогдолтой. Ингэснээр худалдааны талаарх чухал мэдээллийг олон нийтэд ил болгож, бусад этгээдийн хувьд таамаглах боломжгүй хохирол хүлээхээс урьдчилан сэргийлэх зохицуулалтыг Худалдааны тухай хууль болон Компаний хуульд тусгасан байна²⁷.

Японы гадаад худалдааны асуудлыг Гадаад валют болон гадаад худалдааны тухай хуулиар (Foreign Exchange and Foreign Trade Act) зохицуулна. Энэ хууль нь 1949 онд батлагдсан бөгөөд 9 бүлэгтэй.

- Хуулийн нэгдүгээр бүлэгт ерөнхий зүйл;
- Хоёрдугаар бүлэгт Японы энх тайван, аюулгүй байдлыг хангах арга хэмжээнүүдийн талаар;
- Гуравдугаар бүлэгт төлбөрийн тухай;
- Дөрөвдүгээр бүлэг капиталын гүйлгээ (Capital Transactions);
- Тавдугаар бүлэг дотоодын шууд хөрөнгө оруулалтын талаар;
- Зургаадугаар бүлэг гадаад худалдааны талаар,
- Зургаагийн 2-р бүлэг тайлангуудын талаар;
- Долоодугаар бүлэг энэ хууль Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуультай хэрхэн холбогдох талаар;
- Долоогийн 2-р бүлэг давж заалдах тухай;
- Наймдугаар бүлэг бусад зүйлийн талаар;
- Есдүгээр бүлэг хууль зөрчсөн тохиолдолд ямар шийтгэл хүлээх талаар тус тус зохицуулна.

Худалдааны үйл ажиллагааг эдгээрээс гадна Компаний хууль, Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн тухай хууль, Дампуурлын тухай хууль, Иргэний хууль, бусад холбогдох хууль тогтоомжоор зохицуулдаг.

а

²⁵ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2135&re=02&vm=02>

Худалдааны тухай хуулийн 512, 513, 514 -р зүйл

²⁶ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2135&re=02&vm=02>

Худалдааны тухай хуулийн 508, 509, 522, 524, 525, 566-р зүйл

²⁷ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2135&re=02&vm=02>

Худалдааны тухай хуулийн 8-р зүйл,

<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2456&vm=2&re=>

Компаний хуулийн 907-р зүйл, Компаний хуулийн 939-р зүйл

Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэл

Худалдааны асуудлыг зохицуулахад Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн тухай хууль ([Commercial Registration Act](#)) чухал үүрэгтэй. Энэ хуулийн зорилго нь Худалдааны тухай хууль, Компаний тухай хууль болон холбогдох бусад хуулийн заалтад үндэслэн заавал бүртгүүлэх хүчин зүйлсийг ил болгоход холбоотой бүртгэлийн системийг хуульчилснаар аж ахуйн нэгжийн нэр, компани хоорондын итгэлцлийг хадгалах мөн худалдаа арилжаа аюулгүй бөгөөд саад бэрхшээлгүй явагдахад хувь нэмэр оруулах юм.

Үүнээс үзэхэд, Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн систем нь бүх төрлийн үйл ажиллагаа явуулж буй компани болон хувиараа аж ахуй эрхлэгчдийн худалдаа үйлчилгээ эрхлэхэд чухал шаардлагатай хүчин зүйлсийг Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлд бүртгэж, нийтэд ил болгох зорилготой тогтолцоо болно. Японд аж ахуй эрхлэгчид нь компани болон хувь хүмүүс байдаг.

Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн гол үүрэг ил тод байх явдал бөгөөд энэ тогтолцоо нь ялангуяа, шинээр худалдаа явуулах гэж байгаа тохиолдолд нэн чухал үүрэгтэй. Хэрэв бүртгэлийн тогтолцоо байдаггүй бол компани болон хувь этгээдтэй худалдаа арилжаа хийх гэж буй этгээд нь тэдгээрийн үйл ажиллагаа явуулж буй эсэх, төлөөлөн удирдагч нь хэн болох, хаана үйл ажиллагаа явуулдаг зэрэг мэдээллийг урьдчилан судлах боломжгүй байх ба үүнд их хэмжээний зардал, цаг хугацаа зарцуулах хэрэгтэй болно. Энэ нь худалдаа арилжааг шуурхай явуулахад хүндрэл үүсгэнэ. Иймээс японд худалдаа арилжааны аюулгүй болон түргэн шуурхай байдалд хувь нэмэр оруулах үүднээс худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн системийг бий болгосон юм.

Сүүлийн үед бүртгэлтэй холбоотой мэдээллийг цахим санд байршуулж, компаний бүртгэлийн мэдээллийг харах бололцоог сайжруулснаар өмнө байсан төвөг, чирэгдэлтэй асуудлууд багассан байна.

Худалдааны тухай хууль²⁸ болон Компаний тухай хуулийн²⁹ аль алинд итгэлцлийн зарчмыг дараах байдлаар тодорхойлсон. Үүнд: “Санаатай болон санамсаргүйгээр үнэн бус байдлыг бүртгүүлсэн этгээд тус бүртгэлийн үнэн бус гэдэг үндэслэлээр гэм буруугүй гуравдагч этгээдэд хандан шаардлага гаргах эрхгүй болно” хэмээн тусгасан. Энэ нь үнэн бус бүртгэлд итгэсэн гэм буруугүй гуравдагч этгээдийн эрхийг хамгаалсан заалт юм.

Японд Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн тухай хууль нь хуулийн этгээдийн бүртгэлтэй холбоотой процедурыг зохицуулсан бөгөөд бүртгэл хийгдэх хүчин зүйлсийг Худалдааны тухай хууль, Компаний тухай хууль, Дампуурлын тухай хуульд тус тус заасан байна.

Японы гадаад худалдааны талаарх зарим зохицуулалтууд³⁰

Японы Эдийн засаг, Худалдаа, Үйлдвэрийн Яам нь олон тооны агент, хороонуудаас бүрддэг. Тэдгээр нь эдийн засаг, үйлдвэр, худалдааны чиглэлээр өргөн хүрээний бодлого боловсруулж хэрэгжүүлдэг бөгөөд японы гадаад худалдаа болон хөрөнгө оруулалтыг дэмжихийн зэрэгцээ бизнесийн таатай орчин бүрдүүлэх, эдийн засгийн өсөлтийг хангах ач холбогдолтой.

а

²⁸ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2135&re=02&vm=02>
Худалдааны тухай хуулийн 9.2

²⁹ <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2456&vm=2&re=>
Компаний хуулийн 907-р зүйл, Компаний хуулийн 939-р зүйл

³⁰ <http://hong-kong-economy-research.hktdc.com/business-news/article/Small-Business-Resources/Trade-Regulations-of-Japan/sbr/en/1/1X000000/1X006N03.htm>
Trade Regulations of Japan

Худалдааны бодлого

Яамны харьяа Худалдааны бодлогын хороо нь газар зүйн бүс нутгийн асуудал хариуцсан, мөн худалдааны бүх түншүүдтэй талууд хоорондын худалдааны асуудлаар олон талт харилцаатай байх асуудлыг удирдан зохион байгуулах үүрэг бүхий салбаруудаас тогтдог.

Импортын зөвшөөрөл олгох

Ихэнх бараа бүтээгдэхүүний хувьд импортын зөвшөөрөл шаардлагагүй бөгөөд чөлөөтэй импортлогддог. Энэхүү зөвшөөрлийг аюултай материал, ан амьтан, ургамал, хурдан гэмтэж мууддаг бараа бүтээгдэхүүн, өндөр өртөгтэй зарим төрлийн худалдааны зүйл зэрэг зарим бараа бүтээгдэхүүнд олгоно. Мөн импортын квот бүхий зарим төрлийн загасан бүтээгдэхүүн, Озоны давхаргыг задлах бодисын тухай Монтреалын протоколд (*Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer*) заасан хяналт бүхий бодисуудын хувьд шаардлагатай.

Импортын хориг ба хязгаарлалт

Япон Улс нь мансууруулах бодис, галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх бодис, хуурамч валют, порнограф, болон оюуны өмчийн хуулийг зөрчсөн бараа бүтээгдэхүүн импортлохыг хориглодог. Түүнээс гадна эмнэлэгийн зориулалттай бүтээгдэхүүн, эмийн бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн, химийн бодис зэрэг эрүүл мэндтэй холбоотой зарим бүтээгдэхүүний борлуулалт болон хэрэглээг хязгаарладаг.

Импортын зарим бараа бүтээгдэхүүн нь Япон Улсын үйлдвэрлэл, эдийн засаг, эрүүл ахуй, нийгмийн аюулгүй байдал, ёс суртахууны хувьд сөрөг нөлөөтэй байж болзошгүй. Ийм бараа бүтээгдэхүүнийг дотоодын хууль тогтоомж, дүрэм журмын дагуу "импортын хязгаарлалт"-д оруулдаг. Эдгээр бараа бүтээгдэхүүний хувьд импортын зөвшөөрөл авах, хяналт шалгалт болон бусад холбогдох шаардлагууд тавигддаг.

Хориглосон зүйлүүдэд зарим төрлийн хөдөө аж ахуйн болон махан бүтээгдэхүүн, ховордсон ургамал амьтан, олон улсын гэрээ хэлэлцээрийн дагуу хориг тавьсан зааны яс, амьтны эд зүйл, арьс үс, үслэг эдлэл, мөн хувийн хэрэгцээнд зориулсан 2 сараас дээш хугацаатай эм, гоо сайхны бүтээгдэхүүн хамаарна. Эдгээр бүтээгдэхүүний хувьд Японы гаалийн байгууллага нь Япон руу тээвэрлэхээс өмнө импортлох боломжтой эсэхийг хянаж үнэлдэг.

ATA Carnet буюу Олон Улсын Гаалийн бичиг баримтын дагуу арилжааны болон үзэсгэлэнгийн дээж, мэргэжлийн тоног төхөөрөмжийг татваргүй оруулна.

Гаалийн тариф болон татварууд

Японы тариф дэлхийд хамгийн багад тооцогдох бөгөөд хөдөө аж ахуйн бус бүтээгдэхүүний хувьд ойролцоогоор 2% байна. Япон Улс нь *Most-Favoured Nation* буюу улс төр, эдийн засгийн хувьд хамгийн тааламжтай үндэстэнд давуу эрх олгодог, мөн дараах шаардлагыг хангасан улс орон, бүс нутагт хөнгөлөлт үзүүлдэг. Үүнд:

- Олон Улсын Худалдааны байгууллагын гишүүн байх;
- Гаалийн тарифын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангаж Засгийн газрын шийдвэрээр зохицуулагдсан байх;
- Япон Улстай 2 талын гэрээ байгуулсан байх шаардлагатай.

Япон Улс нь ихэнх мэдээлэл технологийн бүтээгдэхүүнд тарифыг тэглэх талаар Дэлхийн Худалдааны байгууллагатай Мэдээлэл Технологийн гэрээнд (*WTO Information Technology Agreement*) гарын үсэг зурсан. Ихэнх бараа бүтээгдэхүүн болон үйлчилгээнд гаалийн татвар, 8%-ийн хэрэглээний татвар ногдуулдаг. Хэрэглээний татварын хэмжээг 2019 оны 10-р сараас

10%-д хүргэхээр төлөвлөсөн байна. Архи, тамхины төрлийн бүтээгдэхүүнд нэмэгдэл татвар ногдуулдаг.

Хэдийгээр татварын хувь хэмжээ бага боловч гадаадын импортын бараа бүтээгдэхүүний хүндрэл, тухайлбал, япончуудын хувьд ойлгомжгүй ер бусын техник стандартууд, дотоодод үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний талаарх зохицуулалтууд, албан болон албан бус картел, соёлын болон хувийн харилцаанууд зэрэг зарим бэрхшээлтэй асуудлууд байнга гардаг.

Гаалийн шаардлага ба бичиг баримтууд

Японд гаалийн бүрдүүлэлт хийхэд хэд хэдэн бичиг баримт шаардлагатай. Импортын (Гаалийн татвар төлөх) мэдүүлгийн маягт бөглөхөд гаалийн газарт дараах баримт бичгийг бүрдүүлж өгнө. Үүнд:

- нэхэмжлэл;
- ачааны зардлын тооцооны хуудас;
- гарал үүслийн гэрчилгээ;
- гаалийн хөнгөлөлттэй татварын нэгдсэн систем – Форм А;
- баглаа боодлын жагсаалт, ачааны бүртгэл тооцоо, даатгалын гэрчилгээ;
- гаалийн тухай хуулиас гадна бусад холбогдох хууль дүрэмд заасан зөвшөөрөл, гэрчилгээнүүд;
- гаалийн татвар, онцгой татвараас чөлөөлөх тухай нарийвчилсан мэдээлэл;
- гаалийн татвар төлөх хуудас зэрэг болно.

Хаяг шошго болон тэмдэглэгээнд тавигдах шаардлагууд

Японы Хэмжилтийн тухай хуулиар (*Measurement Law*) импортын бүх бараа бүтээгдэхүүн, тэдгээрийн ачаа тээвэрлэлтийн баримт бичигт жин болон бусад хэмжигдэхүүний талаар заасан байх ёстой. Бөс бараа, ахуйн цахилгаан бараа болон тоног төхөөрөмж, хуванцар эдлэл, төрөл бүрийн гэр ахуйн болон хэрэглээний бараанууд нь хуульд заасны дагуу заавал хаяг шошготой байна. Ер нь ихэнх бараа бүтээгдэхүүн хаяг шошготой байх эсэх нь зөвхөн гаальд биш, тэдгээрийг худалдаалах үед зайлшгүй шаардлагатай.

Хаяг шошгон дээр тухайн улсын нэрийг худал эсвэл алдаатай бичих, далбааны оронд өөр улсынхыг оруулах, мөн үйлдвэрлэгчийн, эсвэл зохион бүтээгчийн нэр зэргийн гарал үүслийг худал мэдүүлж болохгүй.

Стандартууд

Импортын бүтээгдэхүүнийг эхлээд туршиж шинжилж үздэг бөгөөд хууль дүрмэнд заасан стандартын дагуу гэрчилгээ олгогдоогүй тохиолдолд худалдаалахгүй. Стандартыг техник зохицуулалт буюу заавал дагаж мөрдөх стандарт, сайн дурын гэж ангилдаг. Импортын бараа бүтээгдэхүүнийг зохицуулдаг гол хуулиудыг нэрлэвэл:

- Ахуйн цахилгаан хэрэгсэл болон материалын аюулгүй байдлын тухай хууль (*Electrical Appliance and Material Safety Law*);
- Өргөн хэрэглээний бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлын тухай хууль (*Consumer Product Safety Law*);
- Ахуйн хэрэглээний хийн тухай хууль (*Gas Utility Industry Law*);
- Хүнсний эрүүл ахуйн тухай хууль (*Food Sanitation Law*);
- Эмийн тухай хууль (*Pharmaceutical Affairs Law*);
- Зам тээврийн тухай хууль (*Road Vehicles Law*) зэрэг болно.
- Барилга байгууламжийн стандартын тухай хууль (*Building Standard Law*).

Японы Үйлдвэрлэлийн стандартын хороо нь стандарт тогтооход гол үүрэгтэй байдаг. Харин

Хөдөө аж ахуйн стандарт нь сайн дурынх боловч бүтээгдэхүүний чанар болон хаяг шошгонд өргөн хэрэглэгддэг. Энэхүү стандартыг уух ундны зүйл, боловсруулсан хүнс, ойн бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн, малын гаралтай бүтээгдэхүүн, өөх тос, загас агнуурын үйлдвэрлэлд дагаж мөрдөхөөс гадна, хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, загас агнуурын түүхий эд зэрэгт хэрэглэнэ.

2.4. БНХАУ-ЫН ТУРШЛАГА

Хятад улс Дэлхийн худалдааны байгууллага /ДХБ/-д 2001 оны 12 сарын 11-нд гишүүнээр элссэн бөгөөд ДХБ-ыг байгуулсан Марракешийн гэрээний XII зүйлд заасан “нэгдсэн амлалт үүрэг авах дүрмийн” дагуу Олон талт худалдааны тогтолцоо (ОТХТ) гэх багц гэрээ хэлэлцээрийг дагаж мөрдөх үүргийг мөн хүлээсэн байдаг. Үүний дараа худалдааны системээ либеральчилж нээлттэй худалдааны бодлого явуулахыг чухалчилжээ.

Тус улс худалдаа, аж үйлдвэрийн аливаа харилцааг 2004 оны “БНХАУ-ын Гадаад худалдааны тухай хууль”³¹ (Foreign Trade Law of The People's Republic of China) “БНХАУ-ын Барааны импортын болон экспортын тухай хууль”³² (Law of the People's Republic of China on Import and Export Commodity Inspection), 1992 оны “БНХАУ-ын Худалдааны холбооны тухай хууль” (Trade Union Law of the People's Republic of China) зэрэг бусад холбогдох хууль эрх зүйн актуудаар зохицуулж байна.

Үүнээс Гадаад худалдааны тухай хуулийн зохицуулалтыг дэлгэрэнгүй авч үзлээ.

Гадаад худалдааны тухай хууль нь бараа, үйлчилгээний улс хоорондын хөдөлгөөнийг зохицуулсан, тухайлбал бүртгэл, гааль, чанарын шалгалт, стандарт, демпингийн эсрэг, татаас, хамгаалах арга хэмжээ, янз бүрийн үйлчилгээ, төрөл бүрийн оюуны өмчийн эрхүүд, шударга худалдааны дүрэм, гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухай дүрэм зэрэг олон асуудалтай холбоотой олон төрөлжсөн хууль тогтоомжийн эх хууль юм. Тус хууль нь 11 бүлэг 68 зүйлтэй. Тухайлбал,

I бүлэг. Ерөнхий заалтууд;

II бүлэг. Гадаад худалдаа эрхлэгчид;

III бүлэг. Бараа бүтээгдэхүүн, технологийн импорт, экспорт;

IV бүлэг. Олон улсын үйлчилгээний гадаад худалдаа;

V бүлэг. Худалдаатай холбоотой оюуны өмчийн эрхийн асуудлууд;

VI бүлэг. Гадаад худалдааны журам;

VII бүлэг. Гадаад худалдааны шалгалт;

VIII бүлэг. Гадаад худалдааны remedies (эмчилгээ, засах, залруулах);

IX бүлэг. Гадаад худалдааг дэмжих;

X бүлэг. Хууль зүйн хариуцлага;

XI бүлэг. Нэмэлт заалтууд.

I бүлэг. Ерөнхий заалтууд

1. Энэ хууль нь гадаад худалдааг хөгжүүлэх, гадаад харилцаанд хүрээгээ тэлэх, гадаад худалдааны дэг журмыг тогтоох, гадаад худалдаа эрхлэгчдийн хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах, социалист зах зээлийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмжихэд чиглэнэ.

а_____

³¹ <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/internationalpolicy/200705/20070504715845.html> Foreign Trade Law of The People's Republic of China(2004)

³² <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/internationalpolicy/200703/20070304474577.shtml> Law of the People's Republic of China on Import and Export Commodity Inspection

2. Тус хууль нь гадаад худалдаа болон гадаад худалдаатай холбоотой оюуны өмчийн эрхийн тухай асуудлуудыг хамгаалахад хэрэглэгдэнэ. Энэхүү хуулийн хүрээнд гадаад худалдаа гэдэгт бараа бүтээгдэхүүний импорт, экспорт болон технологи, олон улсын худалдааг хэлнэ.
3. Хуульд заасны дагуу улсын гадаад худалдааг Төрийн зөвлөлд харьяалагдах Гадаад худалдааны яам (хэлтэс) хариуцна.
4. Улс нь гадаад худалдаа болон гадаад худалдааг хөгжүүлэхийг дэмжих, эрх тэгш чөлөөт гадаад худалдааны журмыг хадгалах нэгдсэн системтэй байна.
5. БНХАУ нь эрх тэгш харилцан ашигтай байх зарчмын дагуу бусад орон, бүс нутагтай худалдааны харилцааг дэмжин хөгжүүлэх, бүс нутгийн эдийн засаг, худалдааны аливаа тарифын гэрээ, хэлэлцээр болон чөлөөт худалдааны бүсийн гэрээ хэлэлцээр, бүс нутгийн эдийн засгийн байгууллагуудад нэгдэн орно.
6. Гадаад худалдааны талбарт БНХАУ-ын нэгдэн орсон, гарын үсэг зурсан олон улсын гэрээ хэлэлцээрүүдийн дагуу бусад хүлээн зөвшөөрсөн, нэгдэн орсон орнуудад харилцан ашигтай байх зарчмын дагуу хамгийн тааламжтай орон болон үндэсний хэмжээнд хандана.
7. Ямарваа нэг улс орон, бүс нутаг БНХАУ-ын худалдаанд хязгаарласан, ялгаварласан түүнтэй ижил төстэй арга хэмжээ авсан тохиолдолд БНХАУ бодит байдлыг харгалзан үзэж тухайн улс орон, бүс нутагт эсрэг арга хэмжээ авна.

II бүлэг Гадаад худалдаа эрхлэгчид

8. Энэ хуульд заасны дагуу гадаад худалдаа эрхлэгчид гэдэг нь энэ хуулийн дагуу болон бусад холбогдох хууль, захиргааны журам зэргийн дагуу гадаад худалдаатай холбоотой үйлдвэрлэл, арилжаа болон бусад бүртгэлийг хийдэг хууль ёсны иргэд болон байгууллагууд, хувь хүнийг хэлнэ.
9. Бараа бүтээгдэхүүн болон технологийн импорт, экспорт хийх хүсэлтэй гадаад худалдаа эрхлэгч нь Төрийн зөвлөлийн харьяа Гадаад худалдааны яам (хэлтэс), эсвэл хуулийн дагуу зөвшөөрөгдсөн бүртгэлийн байгууллагад бүртгүүлэх ёстой. Бүртгэл хийх нарийн аргуудыг яамнаас боловсруулж гаргасан байх ёстой. Гадаад худалдаа эрхлэгч нь журмын дагуу бүртгүүлээгүй бол гаалийн байгууллага бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортын хяналт шалгалт, зөвшөөрлийг хийж өгөхгүй.
10. Гадаад худалдаа эрхлэн явуулагч, гадаад худалдааны үйлчилгээ үзүүлэгч нэгж, хувь хүмүүс энэ хуулийг дагаж мөрдөх ёстой. Гадаадын төсөлтэй гэрээ байгуулж, бусад улс оронтой хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан нэгж нь тодорхой шалгуурыг хангасан байх ёстой. Тэдгээр шалгуурыг Төрийн зөвлөлөөс боловсруулсан байна.
11. Төрөөс тодорхой бараа бүтээгдэхүүний импорт, экспортыг хянаж болно. (Үүнийг төрийн зохицуулалттай худалдаа (арилжаа) гэнэ.) Ийм барааг зөвхөн эрх бүхий зөвшөөрөгдсөн энтерпрайз аж ахуйн нэгжүүдэд импортлох, экспортлох ба зөвшөөрөгдөөгүй аж ахуйн нэгжүүдэд төрийн зохицуулалттай арилжааны хүрээнд тодорхой заасан тоо хэмжээгээр экспорт, импортыг хийнэ. Төрийн зохицуулалттай бараа бүтээгдэхүүн, зөвшөөрөгдсөн аж ахуйн нэгжүүд нь Төрийн зөвлөлийн харьяа Гадаад худалдааны яамаар тогтоогдсон (зааж өгсөн) байна. Энэ бүлгийн эхний хэсэгт зааснаар экспорт, импортын зөвшөөрлийг аваагүй тохиолдолд гаалиас бүрдүүлэлт зөвшөөрөл өгөхгүй.
12. Гадаад худалдаа эрхлэгч нь өөрийн бизнесийн үйл ажиллагааг гадаад худалдаанд явуулахын тулд өөр этгээдийг итгэмжилж болно.

13. Гадаад худалдаа эрхлэгч нь энэ хуулийн дагуу мөн Төрийн зөвлөлийн харьяа Гадаад худалдааны яам болон бусад холбогдох яамдуудад өөрийн гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд хамаарах бичиг баримт, мэдээллүүдийг өгч байх ёстой. Хүлээн авагч нь тухайн хүний (бичиг баримт бүрдүүлэгчийн) бизнесийн нууцыг чандлан хадгалах ёстой.

III бүлэг. Бараа бүтээгдэхүүн, технологийн импорт, экспорт

14. Төр нь хууль тогтоомж, захиргааны журамд зааснаас бусад тохиолдолд бараа бүтээгдэхүүн, технологийн чөлөөт экспорт, импортыг зөвшөөрнө.
15. Гадаад худалдааны яам нь чөлөөт импорт, экспортыг хянах, автомат импорт экспортын лицензжүүлэх системийг хэрэгжүүлэхийн тулд каталог нийтэлж болно. Захиалагч болон хүлээн авагч нь гаалийн мэдүүлэгт орохоос өмнө автомат лицензжүүлэлтэд өргөдлөө өгч Гадаад худалдааны яам болон түүний бусад итгэмжлэгдсэн байгууллага шийдвэрийг гаргана.
16. Эдгээр шалтгаанаар улсаас импорт, экспортыг цуцлах болон хориглож болно.
- 1) Улсын аюулгүй байдал, нийтийн эрх ашиг болон үндэстнийг хамгаалахын төлөө хориглох шаардлагатай бол;
  - 2) Хүний эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, ан амьтад ургамлын болон хүрээлэн буй орчны аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилгоор;
  - 3) Алт, мөнгөний импорт, экспорттой авсан арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зорилгоор;
  - 4) Дотоодын зах зээлийн нийлүүлэлтийн хомсдол мөн шавхагдах нөөцийг хамгаалах зорилгоор;
  - 5) Импортлож буй орон бүс нутгийн хязгаарлагдмал зах зээлийн чадамжаас шалтгаалан;
  - 6) Экспортын дэг журмын эмх замбараагүй ачаалалтай бол;
  - 7) Тодорхой нэг дотоодын үйлдвэрлэлийг хурдасгах, бий болгох зорилгоор;
  - 8) Хөдөө аж ахуй, ан агнуур, загасны бүтээгдэхүүнийг хамгаалах зорилгоор хориглох шаардлагатай бол;
  - 9) Улсын олон улсын санхүүгийн байр суурийг хадгалах, олон улсын орлого тооцооны тэнцвэрийг хадгалах зорилгоор;
  - 10) Бусад бараа бүтээгдэхүүний экспорт, импортыг хууль захиргааны журмаар хориглосон бол;
  - 11) Бусад бараа бүтээгдэхүүний экспорт импортыг БНХАУ-ын ямар нэг нэгдэн орсон олон улсын гэрээ хэлэлцээрт хориглосон бол.

IV бүлэг. Олон улсын үйлчилгээний гадаад худалдаа

Хуулийн энэхүү бүлэгт олон улсын үйлчилгээний гадаад худалдааны аливаа харилцааг зохицуулсан байна. Тухайлбал,

25. БНХАУ-ын гарын үсэг зурсан, нэгдэн орсон олон улсын гэрээний дагуу бусад нэгдэн орсон талуудын зах зээлд улсын хэмжээнд хүндэтгэн авч үзнэ.

26. Дараах шалтгаанаар улсаас олон улсын үйлчилгээний гадаад худалдааг цуцлах болон хориглоно. (16-р зүйлд заасан шалтгаануудтай ижил нөхцөлөөр.)

V бүлэг. Худалдаатай холбоотой оюуны өмчийн эрхийн асуудлууд

Хуулийн 5-р бүлэгт зааснаар улс нь гадаад худалдаатай холбоотой аливаа оюуны өмчийн асуудлыг хууль, захиргааны журмын дагуу хамгаална. Оюуны өмчийн асуудалтай холбоотой импортын бараа бүтээгдэхүүн нь гадаад худалдааны дэг журмыг алдагдуулж буй тохиолдолд Гадаад худалдааны яамнаас тодорхой хугацаанд барааг үйлдвэрлэх, худалдаалахыг

хориглож болно.

VI бүлэг. Гадаад худалдааны журам

Гадаад худалдааны аливаа үйл ажиллагаанд монопольчлолыг хууль, захиргааны журмын дагуу үл зөвшөөрнө. Гадаад худалдаанд ямар нэгэн монопольчлолын үйл ажиллагаа явуулж, шударга өрсөлдөөнд нөлөөлж байгаа тохиолдолд монополийн эсрэг хууль, захиргааны журмаар шийдвэрлэнэ.

Гадаад худалдааны үйл ажиллагаанд эдгээр үйлдэл байж болохгүй. Тухайлбал,

- 1) бараа бүтээгдэхүүний шошго тэмдэг болон гэрчилгээ, экспорт, импортын зөвшөөрөл гэрчилгээ зэргийг хуурамчаар үйлдэх;
- 2) экспортын татварын буцаан олголтыг залилан мэхлэх замаар олж авах;
- 3) хууль бусаар хил нэвтрүүлэх;
- 4) хууль тогтоомж, захиргааны журмын баталгаажуулалт, хяналт, хорио цээр зэргээс зайлсхийх;
- 5) хууль тогтоомж, захиргааны бусад журам актуудыг зөрчсөн.

VII бүлэг. Гадаад худалдааны шалгалт

Гадаад худалдааны дэг журмыг хадгалахын тулд Гадаад худалдааны яам нь бусад холбогдох яамд газруудтай хамтран хууль захиргааны журмын дагуу шалгалт явуулж болно.

VIII бүлэг. Гадаад худалдааг залруулах нь

Энэхүү бүлэгт татаас, демпингийн эсрэг болон саармагжуулах татвар, хамгаалах арга хэмжээний тухай дүрмүүдийг хамарсан байна. Тухайлбал,

40.Төр нь гадаад худалдааны хяналт шалтгалтаас олсон мэдээлэлдээ тулгуурлан гадаад худалдааг залруулахын тулд тодорхой арга хэмжээ авна.

41.Тухайн гадаад орны бараа бүтээгдэхүүн нь дотоодын зах зээлд хэвийн хэмжээнээс доогуур үнээр худалдаалагдаж, түүнээс шалтгаалан тухайн орон бүс нутгийн дотоодын үйлдвэрлэгчид хохирол учруулж байгаа тохиолдолд тэдгээрийн үйл ажиллагааг таслан зогсоох арга хэмжээ авна.

42.Гадаад улсын бараа бүтээгдэхүүн гуравдагч оронд зах зээлийн үнээс хэт доогуур үнээр экспортлогдож байгаа болон дотоодод байгуулагдсан үйлдвэрт аюул учруулж байгаа тохиолдолд яам нь гуравдагч орны дотоодын үйлдвэртэй тохирох арга хэмжээ авахыг санал болгох, эсвэл хэлэлцэнэ.

44.Импортын бүтээгдэхүүний тоо хэмжээг ихээр нэмэгдүүлж, дотоодын үйлдвэрлэгчийг импортлогчтой шууд өрсөлдөөн бий болгож байгаа тохиолдолд төрөөс шаардлагатай хамгаалах арга хэмжээ авч, тодорхой дэмжлэг туслалцаа үзүүлж болно.

IX бүлэг. Гадаад худалдааг дэмжих нь

51.Төрөөс гадаад худалдаа, механизм, гадаад худалдааг дэмжих стратеги боловсруулна.

52. Төр нь гадаад худалдааг дэмжихэд шаардлагатай хөгжлийн сан, эрсдэлийн санг бий болгоно.

53.Төр нь гадаад худалдааны экспорт, импортын татварын буцаан олголтыг хөгжүүлнэ.

54.Төр нь гадаад худалдааны нийтийн мэдээллийн үйлчилгээ явуулж, гадаад худалдаа эрхлэгчид болон мэдээллийн үйлчилгээ явуулна.

55.Төр нь гадаад худалдаа эрхлэгчдийг олон улсын зах зээлд гарахад дэмжих, гадаадын хөрөнгө оруулалт авах, гадаад оронд бүтээн байгуулалт хийх төслүүдийн гэрээ хэлэлцээр, гэрээт ажлын үйлчилгээний хамтын ажиллагаанд бүх талаар дэмжлэг үзүүлнэ.

Х бүлэг. Хууль зүйн хариуцлага

Хуулийн энэ бүлэгт гадаад худалдааны дүрэм, журмыг зөрчсөн аливаа харилцаанд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхой тусгасан байна. Тухайлбал,

60. Гадаад худалдааны яам нь энтерпрайзыг 50,000 юань-с хэтрэхгүй мөнгөн торгууль оногдуулна.

ХI бүлэг. Нэмэлт заалтууд

67. Бусад хууль, захиргааны журамд цэргийн хангамжийн материалын гадаад худалдааны талаар өөрөөр заагаагүй тохиолдолд бусад холбогдох хуулиараа зохицуулагдана.

68. БНХАУ-тай хиллэдэг бүсүүд болон хөрш орнуудтай, хилийн иргэдэд уян хатан арга хэмжээ авна.

69. Энэ хууль нь БНХАУ-ын гаалийн нутаг дэвсгэрт хамаарахгүй.

70. Энэ хууль нь 2004 оны 7 сарын 1-с хэрэгжинэ.

2.5. БНСУ-ЫН ТУРШЛАГА

Бүгд Найрамдах Солонгос Улс (БНСУ) нь 1995 онд Дэлхийн Худалдааны байгууллагын гишүүнээр элссэн бөгөөд 1967 оноос Тариф, худалдааны ерөнхий хэлэлцээрт нэгдэж, түүнчлэн Бүсийн худалдааны хэлэлцээрүүд зэрэг дагалдах гэрээ хэлэлцээрүүдийг бусад улс орнуудтай байгуулан худалдааны салбарт хамтран ажилладаг байна. БНСУ-д худалдаа, үйлчилгээтэй холбогдох харилцааг “Худалдааны тухай” хууль (Commercial Act)³³, “Худалдааны тухай хуулийг хэрэгжүүлэх журам” (Enforcement decree of the Commercial Act)³⁴, “Гадаад худалдааны тухай” хууль (Foreign Trade Act)³⁵ “Гадаад худалдааны тухай хуулийг хэрэгжүүлэх журам” (Enforcement decree of the Foreign Trade Act)³⁶ болон холбогдох бусад хууль тогтоомжоор зохицуулдаг байна.

2.5.1 “ХУДАЛДААНЫ ТУХАЙ” ХУУЛЬ

“Худалдааны тухай” хууль нь 1962 онд батлагдаж, 1963 оноос хүчин төгөлдөр болсон бөгөөд үүнээс хойш хэд хэдэн удаа нэмэлт өөрчлөлт хийгдсэний дотор Олон Улсын Валютын сангийн дүрэмд нийцүүлэн томоохон өөрчлөлтүүд хийгдсэн байна.³⁷ Эдгээр өөрчлөлтүүд нь 1998 онд БНСУ-д болсон гадаад валютын хямралын үеэр хийгдсэн байна. Хяналтыг үр дүнтэй болгосноор компанийн удирдлагын хариуцлага болон ил тод байдлыг сайжруулах, бүтцийн өөрчлөлтийг дэмжихийг нэмж тусгасан байна. Компанийн захирлуудын үнэнч шударга байх тухай ухагдахууныг хуульд нэмэлтээр оруулж, хувьцаат компанийн захирлуудад хуулиар үүрэг оногдуулсан байна. Түүнчлэн компанийн захирлууд тодорхой нөхцөлд учирсан хохиролд хариуцлага хүлээнэ гэсэн нэмэлт оруулсан байна. Энэ нь захирлуудыг төлөөлөн ажиллаж буй менежерүүдийн хариуцлагыг нэмэгдүүлж, тэдэнд өөрийн хийсэн буруу үйлдэлдээ хариуцлага хүлээх үүргийг тодорхойлж өгсөн байна. Мөн түүнчлэн компанийн хувьцаа эзэмшигчдийн санал гаргах эрхийг баталгаажуулж өгчээ. Ингэснээр цөөн хувьцаа

а_____

³³ https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=37127&lang=ENG,

https://en.wikisource.org/wiki/Translation:Commercial_Act_of_South_Korea#PART_I_GENERAL_PROVISIONS

³⁴ https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45095&lang=ENG

³⁵ https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=37529&lang=ENG

³⁶ https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46087&lang=ENG

³⁷ https://simple.wikipedia.org/wiki/Commercial_Act_of_South_Korea

эзэмшигчдийн нөхцөл байдал сайжирч, компанийн захирлуудын зөвлөл болон хувьцаа эзэмшигчдийн хурал дээр тодорхой асуудлуудыг санал болгох, хэлэлцүүлэх эрхийг баталгаажуулж өгсөн байна. Тус хууль нь 6 хэсэг, 37 бүлэг, 935 заалтаас бүрдэнэ. Тухайлбал,

<i>I хэсэг.</i>	<i>Нийтлэг үндэслэл;</i>
<i>II хэсэг.</i>	<i>Худалдаа, арилжааны үйл ажиллагаа;</i>
<i>III хэсэг.</i>	<i>Компани;</i>
<i>IV хэсэг.</i>	<i>Даатгал;</i>
<i>V хэсэг.</i>	<i>Далай, тэнгисийн худалдаа;</i>
<i>VI хэсэг.</i>	<i>Агаарын тээвэр.</i>

Тус хуулийн 1 дүгээр хэсэгт худалдаа эрхлэгч, тэдэнд олгох зөвшөөрөл, бүртгэл, худалдааны ажилтнууд, тэдгээрийн эрх, үүрэг, худалдаа үйлчилгээний нэр, худалдаа үйлчилгээ эрхлэгч компаниудын ангилал, худалдаа эрхлэгчийн байнга хөтөлж байх шаардлага бүхий хөрөнгө, ашиг орлого болон алдагдлыг бүртгэх санхүүгийн бүртгэл зэрэгтэй холбоотой асуудлуудыг хуульчилсан байна.

Хуулийн 2 дугаар хэсэгт худалдааны үйл ажиллагааны төрлүүдийг тодорхойлсон байна.³⁸ Түүнчлэн худалдаа эрхлэгчдийн дундын данс, худалдаа эрхлэгчдийн хамтын холбоо, худалдааны байгууллагууд, брокер, комиссын байгууллага, тээврийн байгууллага, тээвэрлэх бизнес, үйлчилгээний бизнес, бараа бүтээгдэхүүн хадгалах, агуулах бизнес, санхүүгийн түрээсийн бизнес, үнэт цаасны худалдааны бизнес зэргийн талаар тодорхой зохицуулалтуудыг хийсэн байна.

Худалдааны үндсэн үйл ажиллагаанд:

- Хөдлөх, үл хөдлөх, үнэт цаас болон бусад хөрөнгийн худалдаа;
- Хөдлөх, үл хөдлөх, үнэт цаас болон бусад хөрөнгийн түрээс;
- Үйлдвэрлэл, боловсруулалт, засвар үйлчилгээтэй холбоотой үйл ажиллагаа;
- Цахилгаан, цахилгаан долгион, хий болон усан хангамжтай холбоотой үйл ажиллагаа;
- Ажил, үйлчилгээ туслан гүйцэтгэх гэрээ байгуулан ажиллах;
- Хэвлэн нийтлэх, зураг авахтай холбоотой үйл ажиллагаа;
- Мэдээлэл, холбоо, зар сурталчилгаатай холбоотой үйл ажиллагаа;
- Санхүүгийн гүйлгээтэй холбоотой үйл ажиллагаа;
- Брокертой холбоотой үйл ажиллагаа;
- Комиссын байгууллага болон бусад зуучлалын байгууллагуудтай холбоотой үйл ажиллагаа;
- Тээврийн үйл ажиллагаа;
- Худалдан авах ажиллагаа;
- Хамтарсан хадгаламжийн данс;
- Даатгал;
- Ашигт малтмал, хөрс, чулуу олборлохтой холбоотой үйл ажиллагаа;
- Машин техник болон бусад хөрөнгийн санхүүгийн түрээсийн үйл ажиллагаа;
- Худалдааны нэр, барааны тэмдэгтийг ашиглах зөвшөөрөлтэйгээр бизнес эрхлэх үйл ажиллагаа;
- Бизнесийн авлагаар худалдан авах болон нөхөн сэргээх гэх мэт үйл ажиллагаа зэрэг орно.

Хуулийн 3 дугаар хэсэгт худалдаа, үйлчилгээ эрхлэгч компаниудын талаар тодорхой хуульчилсан байна. Компанийн дотоод болон гадаад харилцаа холбоо, компанийн гишүүнээр

а

³⁸ http://www.koreanlii.or.kr/w/index.php/Commercial_Act?ckattempt=1

элсүүлэх болон гишүүнээс эргүүлэн татах асуудал, компанийн удирдлага, зохион байгуулалт, компанийн хувьцаа, үнэт цаас, компанийг нэгтгэх, салбар компани байгуулах, компанийг тараах нөхцөл, компани дампуурах зэрэг асуудлуудыг хуульчилсан байна.

Худалдаа, үйлчилгээ эрхлэгч компаниудыг дотор нь:

- Хамтын нөхөрлөлийн компани;
- Хязгаарлагдмал хамтын нөхөрлөлийн компани;
- Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани;
- Хувьцаат компани;
- Хязгаарлагдмал компани;
- Гадаадын компани гэж ангилна.

Хуулийн 4 дүгээр хэсэгт даатгалын талаар холбогдох зохицуулалтуудыг хуульчилсан байна. Даатгуулагч, даатгалын бодлого, давхар болон хэсэгчилсэн даатгал, нөхөн төлбөр зэргийг тодорхой авч үзсэн байна. Даатгалыг дотор нь:

- Эд хөрөнгийн даатгал;
- Гал түймрийн даатгал;
- Тээврийн даатгал;
- Далай тэнгисийн аюул ослын даатгал;
- Хариуцлагын даатгал;
- Авто машины даатгал;
- Хариуцагчийн даатгал;
- Хувийн даатгал;
- Ослын даатгал гэж ангилна.

Хуулийн 5 дугаар хэсэгт Далай тэнгисийн худалдааны талаар холбогдох харилцааг хуульчилсан бөгөөд 6 дугаар хэсэгт Агаарын тээвэртэй холбогдон гарах харилцааг зохицуулсан байна. Тээвэр, иргэний тээвэр, бараа, бүтээгдэхүүний тээвэр, тээврийн ослын хариуцлага, агаарын замын хуудас зэрэгтэй холбогдон гарах харилцааг зохицуулсан байна.

2.5.2. “ГАДААД ХУДАЛДААНЫ ТУХАЙ” ХУУЛЬ

“Гадаад худалдааны тухай” хууль нь 1986 онд батлагдсан бөгөөд үүнээс хойш хэд хэдэн удаа нэмэлт өөрчлөлт хийгдсэн байна. Энэ хуулийн зорилго нь гадаад худалдааг дэмжин, шударга худалдааны тогтолцоог бий болгон, олон улсын төлбөрийн тэнцвэрийг тогтворжуулж, худалдаа, үйлчилгээг өргөжүүлснээр улс орны эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд оршино. Худалдаа гэдэгт экспорт, импортын бараа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ болон биет бус буюу цахим бараа, бүтээгдэхүүнийг хамруулж ойлгоно. Тус хууль нь 6 бүлэг, 59 заалтаас бүрдэнэ. Тухайлбал,

<i>I бүлэг</i>	<i>Нийтлэг үндэслэл;</i>
<i>II бүлэг</i>	<i>Худалдаа, үйлчилгээг дэмжих тухай;</i>
<i>III бүлэг</i>	<i>Экспорт ба импорт;</i>
<i>IV бүлэг</i>	<i>Импортын бүтээгдэхүүний тоо хэмжээний хязгаар;</i>
<i>V бүлэг</i>	<i>Экспорт ба импортын бүтээгдэхүүний зохицуулалт;</i>
<i>VI бүлэг</i>	<i>Нэмэлт заалтууд.</i>

Тус хуулийн 1 дүгээр бүлэгт гадаад худалдаа нь БНСУ-ын “Үндсэн хууль” болон олон улсын хууль, дүрэм журамд нийцүүлэн баталсан чөлөөт болон шударга худалдааны зарчмын үндсэн дээр явагдах ёстой гэж заажээ. Худалдаа, аж үйлдвэр, эрчим хүчний сайд нь экспорт болон импортын бараа бүтээгдэхүүнийг тасралтгүй нэмэгдүүлэх бодлогыг баримтлах шаардлагатай

бөгөөд үүний тулд худалдаа, үйлчилгээний салбарт зөвлөх үйлчилгээ, гадаад сурталчилгаа, үзэсгэлэн яармаг, сургалт, бизнес уулзалт зэрэг үйл ажиллагаа эрхлэн явуулдаг хүмүүсийг дэмжин ажиллах шаардлагатай байна. Барааны экспорт, импортыг хязгаарлах, хориглох тохиолдлуудыг мөн энэ бүлэгт хуульчилсан байна. Үүнд;

- БНСУ-д буюу худалдааны түнш оронд дайн, үймээн самуун дэгдсэн, эсхүл байгалийн гамшиг тохиосон бол;
- Худалдааны түнш орон нь гэрээнд зааснаар болон олон улсын хууль, дүрмийн дагуу БНСУ-ын эрх ашиг, сонирхолыг хүндэтгэн үзээгүй тохиолдолд;
- Худалдааны түнш орон нь БНСУ-ын худалдаанд шударга бус хязгаарлалт хийж, дарамт шахалт үзүүлсэн бол;
- Олон улсын энхтайван, аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах үүргээ хэрэгжүүлэх шаардлага гарсан тохиолдолд;
- Хүмүүс болон амьтан, ургамлын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хадгалах, хамгаалах болон хүрээлэн буй орчин, байгалийн баялгийг хадгалах, хамгаалах шаардлагатай тохиолдолд гэж заажээ.

Хуулийн 2 дугаар бүлэгт Худалдаа, үйлчилгээг дэмжих бодлогын талаар хуульчилсан бөгөөд Худалдаа, аж үйлдвэр, эрчим хүчний сайд жил бүр ирэх жил хэрэгжүүлэх бодлогыг баталдаг байна. Худалдаа, үйлчилгээг дэмжих бодлогыг батлахдаа олон улсын худалдааны нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийж, цаашдын төлөв байдлыг тодорхойлох, гадаад дахь корпорациудын үйл ажиллагааг өргөжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх болон худалдаа, үйлчилгээтэй холбоотой гэрээ, хэлэлцээрийг дэмжин ажиллах, гадаад дахь зах зээлээ өргөжүүлэх, зөвлөх болон зааварчлах үйлчилгээ үзүүлэх, дотооддоо болон гадаадад түүхий эдийг ханган нийлүүлэх хамтын ажиллагааг дэмжих арга хэмжээг авах зэрэг асуудлуудыг харгалзан үзэх шаардлагатай байна.

Худалдаа, аж үйлдвэр, эрчим хүчний сайд нь худалдаа үйлчилгээг дэмжих бодлого боловсруулахдаа гадаадад бизнесийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг Солонгосын компаниудаас мэдээлэл хүсч, шаардлагатай тохиолдолд дэмжлэг туслалцаа үзүүлэн хамтран ажиллаж болох юм гэжээ. Бодлого боловсруулахдаа аймаг, хотын засаг дарга нарын саналыг харгалзаж, бодлогодоо тусгах нь зүйтэй байна. Худалдааг дэмжих бодлого боловсруулсны дараа аймаг, хотын засаг дарга нар нь өөрийн хариуцаж буй орон нутаг, бүсийн хэмжээнд тохирсон, нарийвчилсан худалдааны бодлогыг боловсруулах шаардлагатай байдаг байна. Худалдааны байгууллагуудтай хамтран хувийн секторуудыг гадаад зах зээлээ хөгжүүлэхэд нь дэмжин ажиллах талаар хуульчилжээ. Гадаад худалдааг өргөжүүлэх төв буюу Солонгосын Худалдаа-Хөрөнгө оруулалтыг дэмжих агентлагийг хуулийн дагуу байгуулж Солонгосын корпорациудын гадаад дахь үйл ажиллагааг өргөжүүлэхэд шаардлагатай зөвлөгөө, удирдамж, судалгаа зэргийг гүйцэтгэн, дэмжин ажиллах талаар заасан байна. Экспортын шаардлага хангасан бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч жижиг, дунд үйлдвэрлэгчдийг дэмжин, бараа бүтээгдэхүүнийг нь экспортлоход туслах мэргэшсэн худалдааны компанийг тодорхойлох, дэмжих талаар мөн хуульчилсан байна.

Хуулийн 3 дугаар бүлэгт экспорт, импортод тавигдах зарчим, хязгаарлах нөхцөлүүд, түүхий эд болон машин, тоног төхөөрөмжийг импортлох зөвшөөрөл, тэдгээрийн тоо хэмжээ, стратегийн ач холбогдол бүхий зүйлсийн экспорт болон импорт, түүний зөвшөөрөл, стратегийн ач холбогдол бүхий зүйлсийн ангилал, стратегийн бус өндөр ач холбогдол бүхий бараа материал, түүний зөвшөөрөл, импортлож буй бараа бүтээгдэхүүний зорилгыг баталгаажуулсан бичиг, стратегийн ач холбогдол бүхий зүйлсийн тээвэрлэлтийг зогсоох нөхцөл, зөвшөөрлийг хүчингүй болгох нөхцөлүүд, Стратегийн ач холбогдол бүхий зүйлсийн экспорт, импортыг хянах зөвлөл, Засгийн газар хоорондын экспортын гэрээ зэргийг хуульчилжээ. Импортоор оруулж ирсэн түүхий эд, тоног төхөөрөмжийг зайлшгүй шаардлагаар анх оруулж ирсэн зорилгоосоо өөрөөр ашиглах тохиолдолд Худалдаа, аж үйлдвэр, эрчим хүчний сайдын зөвшөөрлийг авах шаардлагатай байдаг байна. Бараа материалыг

худалдаалж буй хүн бүр, үүн дотор технологи дамжуулж, зөөвөрлөж буй этгээд нь тухайн зөөвөрлөж буй технологи стратегийн, эсхүл стратегийн бус эсэхийг тодорхойлсон тодорхойлолтыг авах ёстой бөгөөд тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагатай байна.

Хуулийн 4 дүгээр бүлэгт импортын барааны тоо хэмжээнд хязгаарлалт тавих, тавьсан хязгаарлалтыг үргэлжлүүлэх нөхцөл, хугацааны талаарх зохицуулалтыг хийсэн байна. Тодорхой импортын бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлт хэтэрснээс тухайн бараа, бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэгч дотоодын үйлдвэрлэгчид зах зээлээ алдах, хохирох, алдагдалд орох нөхцөл үүссэн тохиолдолд дотоодын үйлдвэрлэлээ сэргээх зорилгоор тухайн төрлийн импортын барааны тоо хэмжээнд тодорхой хугацаагаар хязгаарлалт хийх бөгөөд хязгаарлалтын хугацааг 8 хүртэлх жилээр сунгаж болно гэж заажээ.

Хуулийн 5 дугаар бүлэгт худалдаа эрхлэгч экспорт, импортын барааг өөрийн дураар үнэлэхийг хориглох, дотоодын худалдаа эрхлэгчдийн хооронд болон дотоод, гадаадын худалдаа эрхлэгчдийн (худалдааны түнш орны худалдаа эрхлэгч) хооронд гарсан маргааныг түргэн шуурхай шийдвэрлэх, Дэлхийн худалдааны байгууллагаас гаргасан Бараа бүтээгдэхүүн тээвэрлэлтийн өмнөх үзлэгийн зөвшөөрлийн дагуу экспортын бараа бүтээгдэхүүний үзлэгтэй холбогдон гарсан маргааныг хэрхэн шийдвэрлэх талаарх зохицуулалтуудыг хуульчилсан байна.

2.6. БНЧУ-ЫН ТУРШЛАГА

Бүгд Найрамдах Чех Улсын Худалдааны тухай хууль (Commercial code) No. 513/1991³⁹

Бүгд Найрамдах Чех улсын Худалдааны тухай хууль нь 1991 онд батлагдан, 1992 оноос мөрдөгдөж эхэлсэн бөгөөд 1992-2000 оны хооронд хэдэн хэдэн удаа нэмэлт өөрчлөлт оруулж, 2000 онд Европын холбооны хууль тогтоомжтой нийцүүлэх үүднээс хамгийн өргөн хүрээтэй томоохон өөрчлөлтүүдийг оруулж, нилээд хэдэн зүйл, заалтыг хүчингүй болгосон байна. Тус хуулиар урьд хүчин төгөлдөр үйлчилж байсан Эдийн засгийн тухай, Эдийн засгийн төлөвлөлтийн тухай, Хувьцаат компанийн тухай, Гадаад худалдааны тухай зэрэг хэд хэдэн хуулиудыг хүчингүйд тооцож, тус хуулиудаар зохицуулж байсан харилцааг нэгтгэн зохицуулах болсон байна.

Энэ хуулиар бизнес эрхлэх ерөнхий нөхцөлүүд, Бүгд Найрамдах Чех улсын болон гадаадын иргэдийн бизнес, компанийн бүтэц, төрлүүд, бизнесийн олон төрлийн гэрээний асуудлыг зохицуулж, тус хуулиар зохицуулаагүй бусад асуудлуудыг Иргэний хуулиар зохицуулахаар заасан байна. Худалдааны хууль нь 4 хэсэг, 10 бүлэг бүхий 775 зүйлтэй.

1 дүгээр хэсэг. Ерөнхий зохицуулалт

- 1 дүгээр бүлэг. Нийтлэг үндэслэл;
- 2 дугаар бүлэг. Гадаадын бизнесийн үйл ажиллагаа;
- 3 дугаар бүлэг. Худалдааны бүртгэл;
- 4 дүгээр бүлэг. Бизнесийн нягтлан бодох бүртгэл;
- 5 дугаар бүлэг. Эдийн засгийн өрсөлдөөн;

2 дугаар хэсэг. Бизнесийн компани, нөхөрлөл, хоршоо

- 1 дүгээр бүлэг. Бизнесийн компаниуд болон нөхөрлөл;
- 2 дугаар бүлэг. Хоршоо;

а

³⁹ (Commercial code) No. 513/1991, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198074#LinkTarget_639

3 дугаар хэсэг. Бизнесийн үүрэг, хариуцлага

1 дүгээр бүлэг. Үндсэн нөхцөл;

2 дугаар бүлэг. Зарим бизнесийн гэрээний үүргийн тусгай заалтууд;

3 дугаар бүлэг. Олон улсын худалдааны гэрээний үүргийн тусгай заалтууд;

4 дүгээр хэсэг. Төгсгөлийн заалтууд

Мөн Бүгд Найрамдах Чех улс нь 2004 онд Европын Холбооны гишүүнээр элссэн бөгөөд гишүүн орнууд нь Европын Холбооны гадаад худалдааны нийтлэг бодлого, арга хэмжээнүүдийг дагаж мөрддөг.

Нэгдүгээр хэсэгт тус хуулийн үйлчлэх хүрээг бизнес эрхлэгчдийн эрх зүйн байдал, бизнесийн үйл ажиллагаатай холбогдон үүсэх эрх, үүрэг болон бизнесийн үйл ажиллагаатай холбогдох бусад асуудлыг зохицуулахаар тодорхойлсон бөгөөд тус хуулиар зохицуулаагүй асуудлыг Иргэний хууль тогтоомжоор зохицуулахаар заажээ.

Бизнес гэж ашиг олох зорилгоор бие даан өөрийн нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа явуулж, хариуцлага хүлээдэг системтэй үйл ажиллагаа гэж тодорхойлоод тус хуулийн үйлчлэлд хамаарах этгээдүүдийг компани, худалдааны тусгай зөвшөөрөл бүхий этгээд, бусад хууль тогтоомжоор худалдааны тусгай зөвшөөрлөөс бусад эрх олгогдсоны дагуу бизнес эрхэлж буй этгээд, холбогдох хуулийн дагуу хөдөө аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэгч хувь хүн гэж тодорхойлсон байна. Тус хэсгийн 1-р бүлэгт бизнес эрхлэх, бизнесийн нэр, бизнесийн хөрөнгө, бизнесийн нууц зэрэг асуудлыг зохицуулсан байна.

Хоёрдугаар бүлэгт тус улсад оршин суудаггүй болон гадаадад бүртгэлтэй иргэд хуулийн этгээдээс явуулах бизнесийн үйл ажиллагаа, тэдний хөрөнгийг хамгаалах, гадаадаас тус улсад бизнесийн үйл ажиллагааг шилжүүлэн ирүүлэх /компанийн бүртгэл/, тэдний эрх үүргийн байдал зэрэг асуудлыг зохицуулсан байна.

Гуравдугаар бүлгээр бизнес эрхлэгчдийн бүртгэлтэй холбогдох асуудлуудыг, Дөрөвдүгээр бүлэгт бизнесийн үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлтэй холбогдох асуудлуудыг зохицуулжээ.

Тавдугаар бүлэгт эдийн засгийн өрсөлдөөний асуудал буюу шударга бус өрсөлдөөн, хээл хахууль, хуурамч төөрөгдүүлсэн зар сурталчилгаа, бизнесийн нууц задруулах, худал мэдээлэл тараах, бараа бүтээгдэхүүний бодит мэдээлэлтэй холбогдох асуудлууд багтсан байна.

Хуулийн хоёрдугаар хэсгийн бүлэг, дэд бүлгүүдэд компани, тэдгээрийг үүсгэн байгуулах, өөрийн хөрөнгө, нөөц, хөрөнгө, хөрөнгө оруулах, хувьцаа, түүний төрөл, компанийг татан буулгах, өөрчлөн байгуулах, компанийн төрлүүд, гишүүдийн эрх үүрэг, компанийн удирдлага, эрх барих байгууллага, тэдгээрийн эрх үүрэг, шийдвэр гаргах, хүчингүй болгох, хувьцаа эзэмшигчдээс гомдол гаргах, ногдол ашиг, компанид хохирол учруулах, аудит, санхүүгийн тайлан зэрэг асуудлуудыг компанийн төрөл тус бүрээр нарийвчлан зохицуулж өгсөн байна.

Хуулийн 3-р хэсгээр бизнесийн үүрэг хариуцлагын асуудлыг зохицуулсан бөгөөд нэгдүгээр бүлэгт бизнес эрхлэх явц дахь гэрээний ерөнхий нөхцөлүүд, гэрээ байгуулах, гэрээний хэлбэр, гэрээний санал гаргах, тендер зарлах, банкны баталгаа гаргах, үүрэг гүйцэтгэх, гэрээнээс гарах, татгалзах, гэрээний үүргийг зөрчих, түүний үр дагавар, хор уршиг учруулах зэрэг асуудлыг зохицуулсан байна.

Энэ хуулиар төрөл бүрийн гэрээний нарийвчилсан зохицуулалтуудыг хийж өгсөн бөгөөд Худалдааны хуулиар зохицуулагдаагүй гэрээг Иргэний хуулиар зохицуулахаар тусгасан байна. Хоёрдугаар бүлгээр тодорхой гэрээний төрлүүдэд тавигдах тусгай шаардлагыг тогтоож

өгсөн байна. Тухайлбал, худалдах, худалдан авах гэрээ, худалдагч, худалдан авагчийн эрх, үүрэг, барааг хүргэх, барааны мэдээлэл, чанар, тоо хэмжээ, барааны дагалдах бичиг баримт, барааны доголдол, чанарын баталгаа, барааны доголдолд гомдол гаргах, барааны шошго, таних тэмдэг, барааг хадгалах, бараа устгах, гэмтэхтэй холбогдох асуудлыг зохицуулж өгсөн байна. Мөн бизнес буюу компанийг худалдах буюу шилжүүлэн өгөх, түрээслүүлэх, түрээсийн гэрээний зүйлийг худалдан авах, зээлийн болон хадгаламж, хадгалалт, зуучлал, хяналт, шинжилгээ үнэлгээний гэрээ, тээвэрлэлт, илгээмжийн гэрээ, худалдааны төлөөлөгчийн гэрээ, хөрөнгө оруулалтын, банкны баталгааны гэрээ, банкны хадгаламжийн гэрээний асуудлыг тус тус зохицуулсан байна.

Хуулийн гуравдугаар бүлгээр олон улсын худалдааны гэрээний асуудлыг зохицуулсан байна. Хуульд зааснаар гэрээний нэг тал нь гадаад улсын иргэн, эсхүл гадаадад бүртгэлтэй компани бөгөөд хэрэв талууд тохиролцсон бол тус хуулийн зохицуулалтыг хэрэглэхээр заасан байна. Мөн тус бүлэгт гэрээний агуулгад харшлаагүй бол гадаад худалдааны гэрээнд тухайн төрлийн худалдаанд тогтсон заншлын хэм, хэмжээг хүндэтгэн үзэж, анхаарах ёстой болохыг заажээ.

Талууд нь тухайн гэрээг байгуулахдаа экспорт, импортын болон дамжин өнгөрөх тусгай зөвшөөрөл зэрэг шаардлагатай зөвшөөрлийг олж авсан эрх бүхий этгээд байх бөгөөд зөвшөөрөлтэй холбогдох шалтгаанаар гэрээний үүргээ биелүүлэх боломжгүй болсон нөхцөлд нөгөө талд учруулсан хохирлыг арилгах үүрэгтэй байна.

Талууд гэрээгээр тохиролцсон валютаар үүргээ гүйцэтгэх үүрэгтэй бөгөөд өөр төрлийн валютаар гүйцэтгэснээс учирсан алдагдлыг нөхөн төлөх үүрэгтэй байдаг байна. Хуульд тухайн гэрээнд олон улсын худалдааны заншлын хэм, хэмжээг хэрэглэж болохоор заасан бол барааны үнэ, төлбөрийн асуудалд тухайн хэм, хэмжээг анхааран авч хэлэлцэх үүрэгтэй гэж заасан байна. Валютаар гүйцэтгэх ёстой үүргээ биелүүлээгүй буюу тухайн үүргийг хүчингүй болгосон нөхцөлд тухайн үүргээ биелүүлээгүй талын оршин суух улс дахь арилжааны банкны зээлийн хүүгээс нэг хувиар илүү хэмжээгээр хүү бодож нөгөө талдаа төлөх үүрэгтэй байхаар зохицуулжээ.

Худалдан авагч нь худалдагч талын зөвшөөрөлгүйгээр гэрээгээр тохиролцсон нутаг дэвсгэрээс бусад газарт барааг дахин экспортлосон тохиолдолд түүнтэй холбоотойгоор худалдагч талд учирсан хохирлыг нөхөн төлөх үүрэгтэй байна. Худалдагч талаас тухайн барааг дахин экспортлоогүй болохыг нотлохыг шаардсан нөхцөлд худалдан авагч нь тухайн барааг байрлах газрыг, эсхүл ямар хэмжээгээр борлуулагдсан байгааг үзүүлж нотлох үүрэгтэй.

Дахин экспортлохыг хориглосон газрын тухайд маргаантай байгаа нөхцөлд худалдагч талаас барааг илгээсэн орон буюу худалдан авагч талын албан ёсны бүртгэлтэй газрыг тухайн экспортыг зөвшөөрөх газар нутгаар тооцно.

Тус бүлэгт худалдааны хязгаарлалтын талаар мөн тусгаж өгсөн байна. Худалдагч тал нь тодорхой барааг тодорхой нутаг дэвсгэрт тодорхой хүрээний хэрэглэгчдэд, эсхүл тодорхой барааг тодорхой хэмжээгээр гэрээнд заасан нөхцөлийн дагуу худалдах, эсхүл худалдахгүй байж болно. Тус гэрээг хугацаа зааж заавал бичгээр байгуулсан байхаар тусгасан байна. Бараа бүтээгдэхүүнийг нийлүүлснээс хойш 2 жилийн хугацаа өнгөрсөн, эсхүл худалдан авагч тал нь гэрээний үүргээ зөрчсөн бол дээрх гэрээний заалтыг мөрдөхгүй байж болно.

Талууд гэрээний үүргийг гүйцэтгэх валютыг өөр тодорхой нэг валюттай хөрвүүлэхэд тодорхой түвшинд байлгахгаар тохиролцсон бол хоёр валютын солилцооны ханш өөрчлөгдвөл хариуцагч тал нь өөрчлөгдсөн хэмжээгээр нөхөн төлөх үүрэгтэй байдаг байна.

Онцгой худалдааны гэрээг талууд байгуулж болно. Тус гэрээгээр худалдагч тал нь худалдан авагч талаас бусад этгээд, газар нутагт гэрээгээр тохиролцсон барааг нийлүүлэхгүй байх

үүрэгтэй. Тус гэрээг бичгээр байгуулаагүй, эсхүл барааны нэр төрөл, газар нутгийг тодорхойлж өгөөгүй бол хүчингүй байна. Тус гэрээ нь нийлүүлэгч талын бараа бүтээгдэхүүнээ олон нийтэд танилцуулах, сурталчлах, зах зээлийн судалгааны ажил явуулах эрхийг хязгаарлахыг хориглоно. Гэрээг хугацаагүй байгуулсан бол гэрээ байгуулснаас хойш нэг жилийн дараа дуусгавар болно. Худалдан авагч тал нь бараа бүтээгдэхүүнийг өөр бусад этгээдээс худалдан авсан тохиолдолд нийлүүлэгч нь мөн гэрээг цуцлах эрхтэй байдаг байна.

Тус хэсгийн 4-р бүлэгт хууль хүчин төгөлдөр болох зэрэг бусад асуудлыг зохицуулжээ.

Чех улс нь 1991 онд Худалдааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийг⁴⁰ (The Trade Licensing Act No.455/1991/) баталсан бөгөөд тусгай зөвшөөрөлтэйгээр худалдаа эрхлэх асуудлыг зохицуулсан 81 зүйл бүхий хууль байна. 140/2014 тоот хуулиар 2014 онд томоохон нэмэлт өөрчлөлт оруулж, 2015 оноос эхлэн даган мөрдөж байна. БНЧУ-ын Үйлдвэр худалдааны яамнаас боловсруулсан худалдааны тухай хуульд оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь бизнес эрхлэгчдэд учирдаг захиргааны дарамтыг багасгахад чиглэгдэж мөн худалдааны бүртгэлийн системд орсон, хадгалагдаж буй бизнес эрхлэгчдийн хувийн мэдээллийн нууцлалыг хамгаалахын тулд нээлттэй мэдээлэлд оруулахгүй байх зэрэг зохицуулалтуудыг хийж өгсөн байна.

Хуулийн бүтэц:

1 дүгээр хэсэг. Нийтлэг үндэслэл

- Худалдаа, худалдаа хийх;
- Худалдаа эрхлэх эрхтэй аж ахуйн нэгж;
- Худалдаа хийх ерөнхий нөхцөл;
- Худалдааны онцгой нөхцөл;
- Худалдааны ангилал;
- Худалдааны зөвшөөрөл;
- Хариуцлагатай төлөөлөгчөөр дамжуулан худалдаа хийх;

2 дугаар хэсэг. Худалдааны ангилал

- Зөвшөөрөлтэй худалдаа;
- Бүртгэвэл зохих худалдаа;

3 дугаар хэсэг. Худалдааны зөвшөөрлийн хамрах хүрээ

- Бизнес эрхлэгчийн үүрэг хариуцлага;
- Зөвшөөрлийн хамрах хүрээ;

4 дүгээр хэсэг. Худалдааны зөвшөөрлийн бүртгэл, худалдааны зөвшөөрөл олгох, өөрчлөх, цуцлах

- Худалдааны зөвшөөрлийн бүртгэл;
- Худалдааны зөвшөөрөл дуусгавар болох, цуцлах;
- Концессийн үйл ажиллагаа;

5 дугаар хэсэг. Худалдааны хяналт, шалгалт

- Худалдааны хяналт;
- Зөрчил;

а_____

⁴⁰ The Trade Licensing Act No.455/1991/, <https://www.mpo.cz/en/business/licensed-trades/legislation/trade-licensing-act--172390/>

6 дугаар хэсэг. Ерөнхий, шилжилтийн болон төгсгөлийн заалтууд

Худалдааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулиар худалдаа эрхлэх эрх бүхий хувь хүн хуулийн этгээд хэн байх, худалдаа эрхлэгчийн эрх үүрэг, худалдаа хийхэд тавигдах шаардлага, худалдаа эрхлэх ерөнхий нөхцөл, тусгай худалдаа, худалдааны ангилал, тусгай зөвшөөрөл, худалдааны зөвшөөрөл авах, бүртгэх, хадгалах, хүчингүй болгох, цуцлах зэргээс гадна худалдааны хяналт шалгалт, хууль тогтоомж зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагын асуудлуудыг нарийвчлан зохицуулсан байна.

Хуулийн 2 дугаар зүйлээр “Худалдаа” гэдгийг ашиг олох зорилгоор өөрийн нэрээр гүйцэтгэж, өөрийн биеэр хариуцлага хүлээдэг цогц үйл ажиллагаа гэж томъёолоод дараах зүйлсийг худалдаанд тооцохгүй байхаар заажээ. Үүнд:

- Хуулиар хамгаалагдсан оюуны бүтээлийн хэрэглээ, ашиглалт
- Хуулиар олгогдсон зохиогчийн эрхийн болон түүнтэй холбогдох бусад эрх
- Урлагийн хүрээнд түүх соёлын дурсгалт зүйлсийг нөхөн сэргээх үйл ажиллагаа
- Төрийн болон тодорхой хуулийн этгээдэд зориулан гүйцэтгэх үйл ажиллагаа
- Археологийн судалгаа шинжилгээтэй холбогдох үйл ажиллагаа

Мөн хувь хүний зүгээс хийж гүйцэтгэж байгаа дараах ажил үйлчилгээг худалдаанд тооцохгүй байна. Үүнд:

- Хуульч, өмгөөлөгч нотариат;
- Аудитор татварын зөвлөх үйлчилгээ;
- Шинжээч, хэлмэрч;
- Зуучлагч, арбитрч;
- Мал эмнэлгийн ажилтан, малын үржилтэй холбоотой мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх;
- Эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлж буй эмч, шүдний эмч, эм зүйч, эм ханган нийлүүлэх ажилтан;
- Албан ёсны лицензтэй судлаач;
- Үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд оролцож буй архитектор, эрх бүхий инженерүүд;
- Чөлөөт архитектор, чөлөөт инженер;
- Эрх бүхий хянан шалгагч, байцаагч;
- Замын аюулгүй байдлын аудитор.

Мөн хуулиар банкны үйл ажиллагаа, электрон мөнгө олгох үйл ажиллагаа, валют арилжааны үйл ажиллагаа, даатгал, аюулгүй байдлын сан, даатгалын зуучлагч, тэтгэврийн компаниуд, тарих, үржүүлэх, далайн тээвэрлэлт ба далайн загасчлал зэрэг 50 гаруй нэр төрлийн ажил үйлчилгээг худалдааны үйл ажиллагаанд хамруулан үзэхгүй байхаар хуульчилжээ.

Хуульд зааснаар худалдааны үйл ажиллагаа эрхлэх хувь хүнд тавигдах ерөнхий шаардлагад эрх зүйн бүрэн чадамжтай бөгөөд зан харьцааны хувьд эерэг байхаар тогтоож өгсөн байна. Санаатай гэмт хэрэг үйлдсэн бөгөөд үйлдсэн гэмт хэрэг нь бизнесийн үйл ажиллагаатай холбоотой байсан бол зан харьцааны хувьд эерэг гэж үнэлэх боломжгүй гэж тодорхойлжээ. Худалдааны зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллага нь дээрх шаардлагыг холбогдох хуулийн байгууллагуудын лавлагаа, тодорхойлолтыг үндэслэн тогтоодог байна.

Худалдааны үйл ажиллагаа эрхлэхэд тавигдах тусгай шаардлага гэдэгт мэргэжлийн болон бусад хуулиар тогтоосон шаардлагыг хамруулахаар заасан байна. Мэргэжлийн холбогдолтой шаардлагад өөрчлөлт орсон тохиолдолд худалдаа эрхлэгч холбогдох сертификат бичиг баримтаар нотлох үүрэгтэй бөгөөд шаардлагатай бол холбогдох мэргэжлийн ур чадвар тогтоох байгууллагын тусламжийг авч болно.

Худалдаа эрхлэхэд тавигдах мэргэжлийн шаардлагыг хангаж буй эсэхийг Чех Улсад болон Европын Холбооны улсуудад тодорхой салбарт ажилласан жилээс нь хамааран харилцан адилгүй байхаар хуульд тусгасан байна.

Хуульд зааснаар худалдааг тодорхой шаардлага хангаж, бүртгүүлсний дүнд хийгдэж болох бүртгэвэл зохих худалдаа, харилцан тохиролцооноор хийгдэж болох зөвшөөрөгдсөн худалдаа гэж 2 ангилдаг байна. Бүртгэвэл зохих худалдаанд тус хуулийн 21, 22 дугаар зүйлийн шаардлагыг хангасан хуулийн 1, 2 дугаар хавсралтад дурьдаж заасан худалдааг хамруулдаг байна.

Хуульд зааснаар мэргэжлийн худалдаа эрхлэхэд худалдаа эрхлэгч нь тухайн мэргэжлийн шаардлагыг ерөнхий боловсролын гэрчилгээ, дээд боловсролын гэрчилгээ, мэргэжлийн боловсролын гэрчилгээ зэрэг бичиг баримтаар нотолно. Зөвшөөрөгдсөн худалдааны төрлийг хуулийн 3-р хавсралтаар тогтоож өгсөн байна.

Бүртгэвэл зохих худалдааны төрлийг эрхлэхийг хүсэгчид энэ талаарх хүсэлтээ худалдааны зөвшөөрлийн асуудал эрхэлсэн төрийн байгууллагад гаргах ба хавсаргах баримт бичиг, хүсэлт шийдвэрлэх журмыг хуулиар тогтоож өгсөн байна.

Бизнес эрхлэгч аж ахуйн нэгж нь хариуцлагатай төлөөлөгчөөрөө дамжуулан худалдаа эрхэлж болохоор заасан байна. Хариуцлагатай төлөөлөгч нь тухайн аж ахуйн нэгжээс албан ёсоор томилогдон гэрээ байгуулсан, худалдааны зөвшөөрлийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх үүрэгтэй хувь хүн байна.

Үйлдвэр, худалдааны яамнаас худалдааны зөвшөөрлийн бүртгэлийн нэгдсэн системийг хариуцан гүйцэтгэдэг. Тус бүртгэлээр бизнес эрхлэгчдийн холбогдох мэдээлэл, худалдааны төрөл, зөвшөөрөл, үйл ажиллагаа эрхлэх хугацаа зэрэг мэдээллийг оруулдаг байна.

Худалдааны хяналт, шалгалттай холбогдох асуудлыг Худалдааны хяналтын тухай⁴¹ (Czech Trade Inspection act No. 64/1986 Coll) хуулиар зохицуулж байна.

2.7. ХБНГУ-ЫН ТУРШЛАГА

Германд худалдаа аж үйлдвэрийн салбарын дотоод худалдааны үйл ажиллагааг Худалдааны тухай багц хуулиар (ХТБХ), харин гадаад худалдааг Гадаад аж ахуйн тухай хууль (ГААТХ)-аар тус тус зохицуулж байна. Үүнд:

2.7.1. ХУДАЛДААНЫ ТУХАЙ БАГЦ ХУУЛЬ⁴²

Энэ хуулийг 1897.05.10-ны өдөр баталж, 1900.01.01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсөн, хамгийн сүүлд 2017.07.18-ний өдөр хуулийн 11-дүгээр зүйлд өөрчлөлт оруулж, 2017.07.29-ний өдрөөс эхлэн мөрдсөн.

Худалдааны тухай багц хууль (ХТБХ) нь Герман Улсын худалдааны эрх зүйн зохицуулалтын цөм юм. Худалдаачин хүний хувьд ХТБХ-ийн дэргэд Иргэний тухай багц хууль (ИТБХ)-ийн ач холбогдол доогуур юм.

Түүнээс гадна ХТБХ нь Нээлттэй худалдааны⁴³ аж ахуйн нэгж [ААН] (хоёр, эсхүл түүнээс олон хүн хувь нийлүүлж байгуулсан пүүс), Командит ААН⁴⁴ (дор хаяхад нэг бүрэн болон хязгаарлагдмал хариуцлага хүлээх хувь нийлүүлэгч бүхий хувиараа эрхлэх аж ахуй [ХЭАА])

а

⁴¹ Czech Trade Inspection Authority Act, No. 64/1986 Coll, <https://www.mpo.cz/en/consumer-protection/legal-regulations-applicable-to-consumer-protection/czech-trade-inspection-authority-act--no--64-1986-coll---as-amended--225822/>

⁴² Худалдааны багц хууль-Handelsgesetzbuch-*германаар* <https://de.wikipedia.org/wiki/Handelsgesetzbuch>

⁴³ Offene Handelsgesellschaft-*германаар* https://de.wikipedia.org/wiki/Offene_Handelsgesellschaft

⁴⁴ Kommanditgesellschaft (Deutschland)-*германаар* [https://de.wikipedia.org/wiki/Kommanditgesellschaft_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Kommanditgesellschaft_(Deutschland))

болон Дөлгөөн ААН⁴⁵ (худалдааны бус үйл ажил эрхлэх хувь хүмүүсийн нэгдэл)-ийн үйл ажиллагааг зохицуулдаг. Хөрөнгийн⁴⁶ ААН-ийн хувьд уг хуульд тайлан тэнцлийн талаарх зохицуулалт тусгагдсан байдаг. Нэмэлт журмаар Даатгалын компани, Зээлийн байгууллага болон хоршооны үйл ажиллагааг зохицуулдаг байна. Ял шийтгэлийн журам багатай учир ХТБХ нь эрүүгийн дагалдах эрх зүйд хамаардаг.

Өнөө үед Германы худалдааны эрх зүй нь Европын холбооны эрх зүйн нөлөөнд хүчтэй автагдаад байна.

Германы ХТБХ-ийг 1939 оноос хойш Австри улсын ихэнх нутагт мөрдөж байсан бөгөөд 2007.01.01-ний өдрөөс эхлэн Австрийн ХТБХ-ийг шинэчилж, нэрийг нь өөрчлөн Компаний тухай багц хууль болгон мөрдөж байна.

ХТБХ-ийн дагуу Худалдааны бүртгэлийг⁴⁷ шүүх, харин Компаний бүртгэлийг⁴⁸ Холбооны хууль зүйн яам тус тус эрхлэхээр зохицуулжээ.

Худалдаачдын хоорондох маргааныг ерөнхийдөө Муж улсын дэргэдэх Худалдааны танхим анхан шатанд нь хариуцдаг. Худалдааны бүртгэлтэй холбогдох хэргийг Захиргааны шүүх хариуцдаг. Практикаас харахад, дотоод болон олон улсын түвшинд улсын шүүхээс гадна арбитрын шүүх чухал ач холбогдолтой байдаг.

Тус хуулийн бүтцийг авч үзвэл:

- Нэгдүгээр боть:** Худалдааны байдал⁴⁹ (1-104а дугаар зүйл)
Хоёрдугаар боть: Худалдааны байгууллага ба бүрэн хариуцлагатай аж ахуйн нэгж (ААН)⁵⁰ (105-237 дугаар зүйл)
Гутгаар боть: Худалдааны ня-бо бүртгэл⁵¹ (238-342е дүгээр зүйл)
Дөтгөөр боть: Худалдаа арилжааны үйл ажил (343-475h дүгээр зүйл)
1. Ерөнхий журам
2. Худалдан авах
3. Комиссийн үйл ажил (бизнес)
4. Ачаа тээврийн үйл ажил (бизнес)
5. Чингэлэг тээврийн үйл ажил (бизнес)
6. Агуулахын үйл ажил (бизнес)
Тавдугаар боть: Далайн худалдаа (476 дугаар зүйлээс хойш)

Эндээс үзэхэд, дотоод худалдааг 4-р боть буюу худалдаа арилжааны үйл ажиллагаа гэсэн хэсгээр үндсэнд нь зохицуулдаг байна.

2.7.2. ГАДААД АЖ АХУЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ⁵²

Энэ хуулийг анх 1961.04.28-ний өдөр баталж, 1961.09.01-ний өдрөөс эхлэн мөрдсөн бөгөөд 2013.06.06-ний өдөр шинэчлэн найруулж, мөрджээ. Хамгийн сүүлд 2017.07.20-нд өөрчлөлт оруулж, 2017.07.29-ний өдрөөс мөрдөж эхэлсэн.

Гадаад аж ахуйн тухай хууль нь (ГААТХ) гадаадтай хийх валют, бараа, үйлчилгээ, хөрөнгө болон бусад аж ахуйн ачаа барааны эргэлтийг зохицуулдаг.

а

⁴⁵ Stille Gesellschaft-*германаар* https://de.wikipedia.org/wiki/Stille_Gesellschaft

⁴⁶ Kapitalgesellschaft-*германаар* <https://de.wikipedia.org/wiki/Kapitalgesellschaft>

⁴⁷ Handelsregister-*германаар*

⁴⁸ Unternehmensregister-*германаар*

⁴⁹ Handelsstand-*германаар*

⁵⁰ Handelsgesellschaften und stille Gesellschaften-*германаар*

⁵¹ Handelsbuecher-*германаар*

⁵² Гадаад аж ахуйн тухай хууль-Außenwirtschaftsgesetz-*германаар*
<https://de.wikipedia.org/wiki/Au%C3%9Fenwirtschaftsgesetz>

ГААТХ-аар зохицуулдаг матер нь сүүлийн үед Европын эрх зүйн нөлөөнд хүчтэй автах боллоо. Тиймдээ ч тус хуульд ЕХ-ноос гаргасан үндэстнээс дээгүүрх⁵³ удирдамжийн дагуу олон удаа өөрчлөлт орсон байна.

Бүр 1957 оны Европын аж ахуйн бүсийн *Хамтын зах зээлээс* эхлэн хожим 1992 онд хэрэгжсэн Европын дотоод зах зээл байгуулах тухай Амстердам болон Маастрихтийн хэлэлцээрийн үр дүнд Европын нийгэмлэгийн хүрэн доторх аж ахуй, ялангуяа худалдааг зохицуулах асуудал нь гишүүн улсуудын Гадаад аж ахуйн тухай хуулийн хүрэнээс хальж, харин ч ЕХ-ны үндэстнээс дээгүүрх хууль эрх зүйн асуудал болон хувирсан. Өнөөдөр ЕВРО (ЕХ-ны аж ахуйн болон валютын нэгдэл)-гийн хамтаар ЕХ-ны дотоод зах зээл нь дотоод хил хязгааргүй дотоод аж ахуй болон дотоод худалдааны нэг нэгдмэл бүс нутгийг (дотоод улс) бий болгоод байна. Тэгэхээр үүний бүрэлдэхүүн болсон ХБНГУ нь энэхүү дотоод зах зээл дотроо “гадаад” буюу “гадаад улс” биш тул Германы ГААТХ-ийг мөрдөж үл болох буюу бүр ч Үндсэн хуульд харш юм.

ЕХ нь 1971 онд *Хамтын худалдааны бодлого* хэрэгжүүлж эхэлсэнтэй зэрэгцэн ЕХ-ны бус улс буюу Гуравдагч улс орон (шинэ “гадаад улс”)-той харьцах ЕХ-ны гаалийн тариф болон ЕХ-ны гадаад худалдаа (импорт болон экспорт)-ны олон зохицуулах журмууд бүхий янз бүрийн нэртэй, эрх зүйн хувьд дээд зэрэглэлийн “ЕХ-ны гадаад аж ахуйн эрх зүй” хэмээх ЕХ-ны гадаад аж ахуйн бүрэн төгс дэглэмийг тогтоосон. Ингэснээр ЕХ-ны гишүүн улсуудын өмнөх үндэсний гадаад аж ахуйн хууль (түүнд нь Германы ГААТХ хамаарна)-ийг Гуравдагч орнуудад хэрэглэх боломжгүй буюу эрх зүйн зөрчилтэй болсон.

Тус хуулийн бүтцийг авч үзвэл:

Нэгдүгээр бүлэг: Эрх зүйн үйл ажил болон ажиллагаа⁵⁴

1-р зүйл. Үндсэн дүрэм⁵⁵

2-р зүйл. Нэр томъёоны тайлбар⁵⁶

3-р зүйл. Салбарын болон үйлдвэрийн газрын байршил⁵⁷

4-р зүйл. Нийтийн аюулгүй байдал болон гадаад хэргийн сонирхолыг хамгаалахад тавигдах хязгаарлалт ба үйл ажиллагаанд хүлээх үүрэг⁵⁸

5-р зүйл. Хязгаарлах зүйлс⁵⁹

6-р зүйл. Ганцаарчилсан халдлага⁶⁰

7-р зүйл. Германы эргийн далайгаас гадуур далайн тээвэр дэх ганцаарчилсан халдлага⁶¹

8-р зүйл. Зөвшөөрөл олгох⁶²

9-р зүйл. Үнэмлэх олгох⁶³

Хоёрдугаар бүлэг: Нэмэлт журмууд⁶⁴

Гуравдугаар бүлэг: Шийтгэл, мөнгөн торгууль болон хяналт шалгалтын журмууд⁶⁵

Эндээс үзэхэд, гадаад худалдааны асуудлыг үндсэндээ 1-р бүлэг буюу Эрх зүйн үйл ажил болон ажиллагаа гэсэн бүлгээр зохицуулдаг байна.

а

⁵³ supranational-германаар

⁵⁴ Rechtsgeschäfte und Handlungen-германаар

⁵⁵ Grundsatz-германаар

⁵⁶ Begriffsbestimmungen-германаар

⁵⁷ Zweigniederlassungen und Betriebsstätten-германаар

⁵⁸ Beschränkungen und Handlungspflichten zum Schutz der öffentlichen Sicherheit und der auswärtigen Interessen-германаар

⁵⁹ Gegenstand von Beschränkungen-германаар

⁶⁰ Einzeleingriff-германаар

⁶¹ Einzeleingriff im Seeverkehr außerhalb des deutschen Küstenmeeres-германаар

⁶² Erteilung von Genehmigungen-германаар

⁶³ Erteilung von Zertifikaten-германаар

⁶⁴ Ergänzende Vorschriften-германаар

⁶⁵ Straf-, Bußgeld- und Überwachungsvorschriften-германаар

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Казахстаны Худалдааны тухай хууль
- http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z040000544_
- Японы Худалдааны тухай хууль
- <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2135&re=02&vm=02>
- Японы Компаний хууль
- <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2456&vm=2&re=>
- Худалдааны үйл ажиллагааны бүртгэлийн тухай хууль
<http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=1863&vm=2&re=>
- Монгол Улс, Япон Улсын хууль тогтоомжийн хөгжил: Худалдааны /арилжааны/ эрх зүй. Илтгэлийн эмхэтгэл
- Trade Regulations of Japan
- <http://hong-kong-economy-research.hktdc.com/business-news/article/Small-Business-Resources/Trade-Regulations-of-Japan/sbr/en/1/1X000000/1X006N03.htm>
- Foreign Trade Law of The People's Republic of China(2004)
<http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/policyrelease/internationalpolicy/200705/20070504715845.html>
- Law of the People's Republic of China on Import and Export Commodity Inspection
- <http://english.mofcom.gov.cn/article/policyrelease/internationalpolicy/200703/20070304474577.shtml>
- (Commercial code) No. 513/1991, <https://www.mpo.cz/en/consumer-protection/legal-regulations-applicable-to-consumer-protection/czech-trade-inspection-authority-act--no--64-1986-coll---as-amended--225822/>
- The Trade Licensing Act No.455/1991/, <https://www.mpo.cz/en/business/licensed-trades/legislation/trade-licensing-act--172390/>
- <http://www.czechtradeoffices.com>
- <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/the-trade-licensing-act-no-455/1991>
- <https://www.wto.org/english/>
- http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=198074#LinkTarget_639
- Б.Санжмятав. Олон улсын худалдаа/ онол, эрх зүйн зохицуулалт, техник, баримт бичгүүд, 2015 он, Улаанбаатар, 44-48-р тал
- www.pravo.gov.ru ФЗ “Об основах государственного регулирования торговой деятельности”
- http://www.consultant.ru/document/cons_doc_law_45397/ ФЗ “Об основах государственного регулирования внешнеторговой деятельности”
- https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=37127&lang=ENG
- https://en.wikisource.org/wiki/Translation:Commercial_Act_of_South_Korea#PART_I_GENERAL_PROVISIONS
- https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45095&lang=ENG
- https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=37529&lang=ENG
- https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46087&lang=ENG
- https://simple.wikipedia.org/wiki/Commercial_Act_of_South_Korea
- http://www.koreanlii.or.kr/w/index.php/Commercial_Act?ckattempt=1